

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ «ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

**« ΕΘΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ
ΩΣ ΜΕΣΟ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ »**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : ΣΟΥΡΜΠΑΙΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ - ΕΥΤΥΧΙΑ

(Α.Μ. : 3213Μ010)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ, ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2015

ΠΕΡΙΛΗΨΗ- ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ.....5

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....6

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

**ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....11**

**I. Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....11**

1. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΜΗ
ΤΟΥ «ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΙΔΕΩΔΟΥΣ» ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ.....13

2. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ «ΝΕΑΣ ΤΙΜΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ».....16

3. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ «ΝΕΑΣ ΠΟΙΝΟΛΟΓΙΑΣ».....19

4. Η ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ.....23

**II. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ
ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....26**

1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΕΙΨΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ
ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ.....31

2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ.....34

**III. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ : Η
ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ.....39**

**IV. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ
ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....47**

1. Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ.....50

2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	58
2.1. Οι «εναλλακτικές» ποινικές κυρώσεις.....	60
2.2. Η εισαγωγή του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης.....	63
2.3. Το νέο πλαίσιο χορήγησης εκπαιδευτικών αδειών στους κρατούμενους.....	68

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ

ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΚΑΤΑΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΔΙΚΩΝ.....73

I. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΕ ΤΟ

«ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ».....73

1. Η ΑΝΑΖΩΠΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ.....	76
2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ.....	79
2.1 Η επαγγελματική επανένταξη των αποφυλακισμένων.....	81
3. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ.....	84

II. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ

ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ.....87

1. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΟΠΤΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ.....	88
2. ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ.....	91
2.1. Η εφαρμογή του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην Ευρώπη.....	95
2.2. Η ηλεκτρονική επιτήρηση στο πλαίσιο της «Νέας Ευρωπαϊκής Ποινολογίας».....	98
2.3. Το νομικό πλαίσιο και οι μορφές της εφαρμογής της ηλεκτρονικής επιτήρησης.....	102

III. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ ΤΗΣ	
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ.....	110
1. ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ.....	114
2. ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ.....	116
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	121
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	125
ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	131
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	136

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο μελέτης της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η εγκληματολογική ανάλυση του θεσμικού πλαισίου και των πρακτικών που έχουν αναπτυχθεί μέχρι σήμερα στο πλαίσιο του «εξευρωπαϊσμού» («europeanisation») της σωφρονιστικής πολιτικής σχετικά με την εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης σε καταδίκους και υποδίκους με στόχο την προώθηση της κοινωνικής τους επανένταξης.

Σε ό,τι αφορά στην ανάλυση του θεσμικού πλαισίου, η έρευνά μας εγγράφεται στην προοπτική της διαδικασίας «εξευρωπαϊσμού» της εθνικής σωφρονιστικής πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψη αφενός προγραμματικά και κανονιστικά κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αφετέρου τις μεταβολές που επέφερε στην ελληνική ποινική νομοθεσία η εισαγωγή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης.

Για την προσέγγιση των πρακτικών, δεδομένης της απουσίας σχετικής ελληνικής εμπειρίας, θα ακολουθήσουμε τη δευτερογενή ανάλυση ερευνών που έχουν διεξαχθεί σε κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στη συνέχεια, θα προχωρήσουμε στη συζήτηση γύρω από τη συμβολή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην ομαλότερη επανένταξη των δραστών στον κοινωνικό ιστό συγκριτικά με την έκτιση ποινών στερητικών της ελευθερίας. Επιπλέον, θα εξετάσουμε τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις που συνεπάγεται το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης τόσο για τους ίδιους τους δράστες όσο και για τη λειτουργία του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης αλλά και, γενικότερα, για το κοινωνικό περιβάλλον.

Τέλος, θα παρουσιάσουμε τα συμπεράσματα της ανάλυσής μας και θα διατυπώσουμε προτάσεις σωφρονιστικής πολιτικής με αφορμή την εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης στη χώρα μας.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Ποινολογία, «Νέα Ευρωπαϊκή Ποινολογία», Σωφρονιστική Πολιτική, Ηλεκτρονική Επιτήρηση, Κοινωνική Επανένταξη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επιβολή ποινικής κύρωσης αποτελεί την αντίδραση της πολιτείας απέναντι στην εγκληματική πράξη που με την εκδήλωσή της προσέβαλε τα αγαθά που έχουν αναχθεί σε «έννομα» στην εν λόγω πολιτεία.¹ Η ποινή προβλέπεται σε ήδη υπάρχοντα νόμο² και σύμφωνα με τον Φαρσεδάκη, αποτελεί το τρίτο κατά σειρά στοιχείο του εγκληματικού φαινομένου, μετά τον κανόνα (ποινικό νόμο) και την παράβαση (έγκλημα).³ Η κοινωνία αντιδρά στο έγκλημα, πλήττοντας τα αγαθά του ίδιου του δράστη : τη ζωή του (σε κοινωνίες στις οποίες μπορεί να επιβληθεί θανατική ποινή), την ελευθερία του (με την επιβολή ποινών στερητικών της ελευθερίας), την περιουσία ή την τιμή του.⁴

Η ποινική καταστολή, δηλαδή η αντιμετώπιση των εγκληματικών πράξεων με την επιβολή ποινικών κυρώσεων, αποτελεί έκφραση της ποινικής πολιτικής και εμφανίστηκε παράλληλα με την εμφάνιση του ίδιου του εγκλήματος. Απ' την άλλη, η ποινική πολιτική⁵ εντοπίζεται στο κέντρο της κρατικής εξουσίας, αντιπροσωπεύοντας «την αποκλειστικότητα του προνομίου άσκησης νόμιμης βίας», στο εσωτερικό ενός κράτους. Περιλαμβάνει τον τομέα της νομοθετικής πρόβλεψης των ποινικών κυρώσεων, δηλαδή την πρωτογενή ποινικοποίηση, καθώς και τον τομέα επιβολής και εκτέλεσης των ποινικών κυρώσεων, δηλαδή αυτόν της δευτερογενούς ποινικοποίησης. Ειδικότερα⁶ :

1. Στον τομέα πρωτογενούς ποινικοποίησης ορίζονται γενικά και αφηρημένα, το είδος και το χρονικό διάστημα επιβολής των ποινικών κυρώσεων, δηλαδή ποινών, μέτρων ασφαλείας, αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων για ανηλίκους, ή των εναλλακτικών μέτρων έκτισης ποινής εκτός φυλακής, όπως π.χ. η παροχή κοινωφελούς εργασίας. Επιπλέον, στον τομέα της πρωτογενούς ποινικοποίησης περιλαμβάνονται

¹ Μαργαρίτης Λ. Παρασκευόπουλος Ν., *Θεωρία της Ποινής (θεωρία, νομολογία, εφαρμογή στην πράξη)*, Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1984, σελ. 15

² Μαγγανάς Α., Λάζος Γ., *Ο Ποινικός Κώδικας για τον Πολίτη, Μια επιλογή παραδειγμάτων*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1998, σελ. 29

³ Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σελ. 14

⁴ Μαργαρίτης Λ. Παρασκευόπουλος Ν., *ο.π.υποσ. 1*, σελ. 15

⁵ Νικολόπουλος Γ., *Διακρατικές μετακινήσεις κρατουμένων και κοινωνική επανένταξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σελ. 27

⁶ Στο ίδιο, σελ. 27-28

και οι τρόποι μέσω των οποίων είναι δυνατό να καταστεί πιο ελαστική η διάρκεια έκτισης των ποινικών κυρώσεων.

2. Στον τομέα της δευτερογενούς ποινικοποίησης περιλαμβάνεται η διαδικασία κατά την οποία κρίνεται η ενοχή του κατηγορουμένου μέσω δικαστικής απόφασης και στη συνέχεια επιβάλλεται σ' αυτόν είτε ποινή, είτε μέτρο αναμορφωτικού, θεραπευτικού ή εναλλακτικού χαρακτήρα. Σε περίπτωση που ο δράστης κρίνεται ως ακαταλόγιστος, γίνεται «αναγνώριση της έλλειψης ικανότητας καταλογισμού», με συνεπακόλουθη την επιβολή μετρων ασφαλείας. Επιπλέον, το στάδιο της δευτερογενούς ποινικοποίησης περιλαμβάνει όλες τις δικαστικές και διοικητικές αποφάσεις που πρόκειται να ακολουθήσουν, αναφορικά με το πως θα πραγματοποιηθεί η εκτέλεση των ποινών. Συγκεκριμένα περιλαμβάνεται η δυνατότητα μετατροπής του είδους της ποινής (π.χ. από στερητική της ελευθερίας σε χρηματική), η ελαστικότητα της διάρκειας έκτισής της (π.χ. χορήγηση υφ' όρον απόλυση, κ.λπ.), τα καθεστώστα έκτισης (π.χ. δοκιμασία, χορήγηση αδειών, κ.λπ.), κ.ά.⁷

Η ποινική καταστολή προκειμένου να αντιμετωπίσει στην πράξη το έγκλημα, εφάρμοσε συγκεκριμένα μέσα και μεθόδους, τα οποία όμως λαμβάνουν διαφορετικό χαρακτήρα, ανάλογα με την εκάστοτε ιστορική περίοδο.⁸

Έτσι, μέχρι και την περίοδο του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης, τα εν λόγω μέσα κυριαρχούνται από την έννοια της ανταπόδοσης⁹ για το διαπραχθέν έγκλημα, ενώ παράλληλα επικρατεί η τάση για «εξόντωση» του εγκληματία. Πρόκειται για την περίοδο κατά την οποία επιβάλλονται εκτενώς θανατικές ποινές, καθώς και διαφόρων ειδών σωματικές ποινές, όπως οι ακρωτηριασμοί ανθρώπινων μελών.¹⁰ Παράλληλα, η εφαρμογή της ποινικής καταστολής εκδηλώνεται σε δημόσιους χώρους, στοχεύοντας στον εκφοβισμό των πολιτών.¹¹

⁷ Σε αυτό το σημείο πρέπει να προσθέσουμε ότι στη δευτερογενή ποινικοποίηση εντάσσεται και το στάδιο που ακολουθεί μετά την έκτιση ποινών στερητικών της ελευθερίας και των μέτρων που στοχεύουν στην κοινωνική επανένταξη πρώην φυλακισμένων ατόμων.

⁸ Κουράκης Ν.Ε., *Η Ποινική Καταστολή Μεταξύ Παρελθόντος και Μέλλοντος*, Σάκκουλα, 2^η Έκδοση, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985, σελ. 1

⁹ Χάιδου Α., *Το Σωφρονιστικό Σύστημα, Ζητήματα Θεωρίας και Πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002, σελ. 10

¹⁰ Κουράκης Ν.Ε., ο.π.υποσ. 8, σελ. 1, Δασκαλάκης Η., *Μεταχείριση Εγκληματία*, Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985, σελ. 5

¹¹ Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*, Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ. 224

Με την έλευση του Διαφωτισμού παρατηρείται η «σταδιακή αντικατάσταση της ανταπόδοσης με τον εκφοβισμό». ¹² Αυτή την περίοδο καθιερώθηκε η άποψη σύμφωνα με την οποία οι ποινές πρέπει να είναι τόσο αυστηρές, όσο χρειάζεται, προκειμένου να λειτουργούν εγκληματο-προληπτικά, αποτρέποντας δηλαδή τους δράστες και τα λοιπά μέλη της κοινωνίας από τη διάπραξη εγκληματικών πράξεων. ¹³ Σε αυτό το πλαίσιο παρατηρούμε τη σταδιακή μείωση επιβολής θανατικών και σωματικών ποινών, οι οποίες αντικαθίστανται από στερητικές της ελευθερίας ποινές, ¹⁴ με τις τελευταίες να συμβαδίζουν με τις αρχές του κράτους δικαίου και να μεταφράζονται ως «ηθική κατάκτηση» σε αντιδιαστολή με την επιβολή σωματικών και θανατικών ποινών. ¹⁵

Η εδραίωση των στερητικών της ελευθερίας ποινών είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας επιτακτικής ανάγκης για καλύτερη γνώση του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν αυτές οι ποινές, καθώς επίσης και του τόπου/χώρου εντός του οποίου θα πραγματοποιείται η έκτισή τους (φυλακές). Αναμενόμενη ήταν λοιπόν η δημιουργία, ήδη από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, του επιστημονικού κλάδου της Σωφρονιστικής, στον οποίο θα αναφερθούμε στη συνέχεια, που αποσκοπούσε στην βαθύτερη κατανόηση του περιεχομένου των ποινικών κυρώσεων, του θεσμικού πλαισίου εντός του οποίου το εκάστοτε κράτος εκδηλώνει το ενδιαφέρον του για τους παραβάτες και του σκοπού «στον οποίο αποβλέπει η ποινική κύρωση». ¹⁶

Το πέρασμα από την ιδέα της ανταπόδοσης στον εκφοβισμό, ως σκοπό της ποινικής κύρωσης, προς πιο ανθρωπιστικές αντιλήψεις, που στοχεύουν στην κοινωνική επανένταξη του παραβάτη, επέκτειναν το ενδιαφέρον της Σωφρονιστικής και στον τομέα της γενικότερης «μεταχείρισης» ¹⁷ του καταδικασμένου εγκληματία». Σε αυτό το

¹² Χάιδου Α., οπ.π.υποσ. 9, σελ. 11-12

¹³ Κουράκης Ν.Ε., οπ.π.υποσ. 8, σελ. 1

¹⁴ Λαμπροπούλου Ε., οπ.π.υποσ. 11, σελ. 226

¹⁵ Νικολόπουλος Γ. Π., «Φυλακή και Τοπική Κοινωνία, από τη "Σωφρονιστική" Μεταρρύθμιση στα Τοπικά Κοινωνικά Δίκτυα», *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, Τεύχος 11-16, 1993-1995, σελ. 308

¹⁶ Βλέπε αναλυτικά Κουράκης Ν.Ε., οπ.π.υποσ. 8, σελ. 1-3

¹⁷ Σύμφωνα με τον Δασκαλάκη, «ο όρος "μεταχείριση" σημαίνει ανάπτυξη δράσης πάνω σε ένα αντικείμενο (έμψυχο) με σκοπό την πραγματοποίηση ενός ορισμένου αποτελέσματος. Στον τομέα της εγκληματολογίας με τον όρο μεταχείριση του εγκληματία εννοούμε τους τρόπους και τα μέσα δράσης πάνω στους δράστες εγκληματικών πράξεων μετά την αναγνώριση της ενοχής τους από τα αρμόδια πολιτειακά όργανα (ποινικά δικαστήρια), με σκοπό την επίτευξη ορισμένων στόχων.» Βλέπε αναλυτικά : Δασκαλάκης Η., οπ.π.υποσ. 10

σημείο πρέπει να επισημάνουμε ότι σύμφωνα με τον Κουράκη¹⁸, ο όρος και το περιεχόμενο της Σωφρονιστικής ταυτίζονται με αυτά της «Ποινολογίας».¹⁹

Στην παρούσα εργασία θα μελετήσουμε τις τάσεις που ακολούθησε η σωφρονιστική πολιτική σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, από τα τέλη της δεκαετίας του '70 μέχρι σήμερα. Κύριος στόχος μας είναι η αναλυτική διερεύνηση της εφαρμογής του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης, που καταλαμβάνει μεγάλο μέρος των σύγχρονων σωφρονιστικών πολιτικών, που αποσκοπούν στην αποσυμφόρηση των φυλακών, στον μετριασμό των αρνητικών συνεπειών της επιβολής στερητικών της ελευθερίας ποινών και στη γρηγορότερη και ομαλότερη κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων.

Ειδικότερα, στο **Πρώτο Μέρος**, στο **1^ο Κεφάλαιο** θα αναφερθούμε στις σύγχρονες τάσεις της Ποινολογίας και της Σωφρονιστικής Πολιτικής, αρχικά προσδιορίζοντας εννοιολογικά τον όρο «Σωφρονιστική / Ποινολογία» και παρακολουθώντας την εξέλιξή του από την περίοδο της παρακμής του «αναμορφωτικού ιδεώδους» μέχρι σήμερα. Ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στην εμφάνιση της «Νέας Τιμωρητικότητας, αλλά κυρίως της «Νέας Ποινολογίας», που συνέβαλε καθοριστικά στην πτώση του «αναμορφωτικού ιδεώδους» καθώς και στις βασικές αρχές του ρεύματος της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης, που έκανε την εμφάνισή του στις αρχές τις δεκαετίας του '90 και πρότεινε μια εναλλακτική λύση στο πρόβλημα της αντιμετώπισης του εγκλήματος.

Στη συνέχεια, στο **2^ο Κεφάλαιο** θα αναλύσουμε τους παράγοντες που συνέβαλαν στις μέχρι τώρα μεταβολές στον τομέα της Σωφρονιστικής Πολιτικής, ενώ στο **3^ο Κεφάλαιο** ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στο σοβαρό ζήτημα της επέκτασης των φυλακών και στο συνακόλουθο πρόβλημα του συνεχώς αυξανόμενου σωφρονιστικού πληθυσμού. Τέλος, στο **4^ο Κεφάλαιο** θα δώσουμε ιδιαίτερη έμφαση στην επιβολή των κοινοτικών κυρώσεων, που αποτελούν μια από τις κύριες σύγχρονες ευρωπαϊκές τάσεις σωφρονιστικής πολιτικής, ενώ παράλληλα θα εξετάσουμε τί ισχύει σήμερα στη χώρα μας, σε επίπεδο σωφρονιστικής πολιτικής.

¹⁸ Κουράκης Ν.Ε., *Η Ποινική Καταστολή Μεταξύ Παρελθόντος και Μέλλοντος*, Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 5^η έκδοση, 2009, σελ. 5

¹⁹ Σύμφωνα με τον Sparks R., ο όρος Ποινολογία: «συμπεριλαμβάνει την εφαρμογή των κλινικών, διαχειριστικών ή κοινωνικών επιστημονικών μεθοδών ή ειδικών γνώσεων στην επιστημονική μελέτη και αξιολόγηση των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, ιδιαίτερα των φυλακών». McLaughlin E., Muncie J., *The Sage Dictionary of Criminology*, Sage, London, 2001, p. 206

Στο **Δεύτερο Μέρος** στο **1^ο Κεφάλαιο** θα αναλύσουμε την εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης ως μέσου προώθησης της κοινωνικής επανένταξης καταδίκων και υποδίκων. Αρχικά, θα αναφερθούμε στις δυσκολίες για ουσιαστική επίτευξη της έννοιας της κοινωνικής επανένταξης στη σημερινή εποχή, που παρουσιάζει σημαντικά ελλείμματα σε ότι περιλαμβάνεται στην έννοια του «κοινωνικού κράτους». Στη συνέχεια θα σταθούμε στην αναζωπύρωση του επιστημονικού ενδιαφέροντος για την κοινωνική επανένταξη και στους τρόπους με τους οποίους η τελευταία εφαρμόζεται στην πράξη. Επιπλέον, θα παρουσιάσουμε τη σημασία της επαγγελματικής επανένταξης των αποφυλακισμένων, ως βασικό κομμάτι που λειτουργεί υποβοηθητικά στην επίτευξη της συνολικής τους κοινωνικής επανόδου, ενώ ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στην εξέλιξη της έννοιας της κοινωνικής επανένταξης στην ελληνική νομοθεσία.

Προχωρώντας, στο **2^ο Κεφάλαιο** θα εμβαθύνουμε την ανάλυσή μας στη διαμόρφωση της έννοιας της επιτήρησης. Πιο συγκεκριμένα, θα σταθούμε στην καθοριστική επίδραση του Πανοπτικού Μοντέλου, όπως αρχικά παρουσιάστηκε από τον Bentham, καταλήγοντας στην σύγχρονη μορφή που έλαβε, αυτή της ηλεκτρονικής επιτήρησης, την οποία θα εξετάσουμε ειδικότερα στο πλαίσιο της «νέας ευρωπαϊκής ποινολογίας». Επίσης, θα αναφερθούμε στο νομικό πλαίσιο και στις πτυχίες της εφαρμογής του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τέλος, στο **3^ο Κεφάλαιο** θα προχωρήσουμε στην αξιολόγηση του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης, αναφερόμενοι στα πλεονεκτήματα και στα μειονεκτήματα που εντοπίσαμε στην εφαρμογή του εν λόγω μέτρου.

Κλείνοντας, θα παρουσιάσουμε τα **Συμπεράσματα** της ανάλυσής μας και θα διατυπώσουμε **Προτάσεις** αναφορικά με την καλύτερη εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης ως μέσου προώθησης της κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισμένων.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

I. Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η Σωφρονιστική ή αλλιώς Ποινολογία, αποτελεί τον επιστημονικό κλάδο της Εγκληματολογίας που μελετά τη μεταχείριση του καταδικασμένου εγκληματία, ενώ παράλληλα είναι ο κλάδος που ασχολείται με το φαινόμενο της τιμώρησης, ή αλλιώς «ποινικότητας» (penalty).

Από τη δεκαετία του '70 και έπειτα παρατηρείται μια ολοένα αυξανόμενη έλλειψη εμπιστοσύνης σχετικά με την ικανότητα των ποινικών παρεμβάσεων να συμβάλουν στην μείωση της υποτροπής. Πρόκειται για την περίοδο κατά την οποία άρχισε η εμφανής παρακμή του «αναμορφωτικού ιδεώδους» (rehabilitative ideal), σύμφωνα με το οποίο ήταν εφικτή η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας με την εφαρμογή των κατάλληλων πρακτικών μεταχείρισης των δραστών.

Η έντονη κριτική που ασκήθηκε στο «αναμορφωτικό ιδεώδες» οδήγησε στην εμφάνιση του «Δικαιού Προτύπου» (Justice Model), που πρέσβευε ότι στον κάθε δράστη ξεχωριστά πρέπει να αποδίδεται η τιμωρία που του αξίζει (just deserts). Η αναποτελεσματικότητα του εν λόγω μοντέλου οδήγησε στην αντικατάστασή του από τα μοντέλα της «Νέας Τιμωρητικότητας» (New Punitiveness) και της «Νέας Ποινολογίας» (New Penology).

Η «Νέα Τιμωρητικότητα» χαρακτηρίζεται από μαζική φυλάκιση και γενικότερα από την αυστηροποίηση της ποινικής καταστολής. Η «Νέα Ποινολογία» ασπάζεται την όλο και μεγαλύτερη επιβολή ποινών στερητικών της ελευθερίας στρέφοντας την προσοχή της στον έλεγχο των φερόμενων ως «επικίνδυνων ομάδων». Πρόκειται για ένα σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης με περισσότερο διαχειριστικό και κατασταλτικό παρά αναμορφωτικό χαρακτήρα.

Ωστόσο, μέσα στο παραπάνω πλαίσιο, εμφανίστηκε και κατόρθωσε να επιβιώσει, κατά τη δεκαετία του '90, το μοντέλο της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης (restorative justice).

Η Επανορθωτική Δικαιοσύνη αποτελεί μια εναλλακτική προσέγγιση στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του εγκλήματος, για την επίτευξη της οποίας πρέπει να εφαρμοστούν ανεπίσημες διαδικασίες, που προϋποθέτουν τη συνεργασία ανάμεσα στο δράστη, το θύμα και τους λοιπούς εμπλεκόμενους, με στόχο την επίτευξη επανόρθωσης/ αποζημίωσης της βλάβης που προηγήθηκε από την παράνομη συμπεριφορά.

Οι παραπάνω διαφορετικές εξελίξεις που αναπτύχθηκαν στο πεδίο της Ποινολογίας είναι το αποτέλεσμα της μετάβασης από τη «νεωτερική» (modern) περίοδο της ποινικής καταστολής, στη «μετανεωτερική» (postmodern) αντίληψη και πρακτική για την ποινικότητα. Με την έλευση της μετανεωτερικής Ποινολογίας, αυξάνονται τα επίπεδα τιμώρησης και επιβάλλονται τεχνοκρατικά διαχειριστικά πρότυπα. Η ανάπτυξη των νέων τεχνολογικών επιτευγμάτων έχει συμβάλει καθοριστικά σε αυτή τη διαδικασία (π.χ. ηλεκτρονική επιτήρηση παραβατών).

Στην Ευρώπη, σε επίπεδο ποινικού σωφρονισμού και παρά την αποδεδειγμένη αποτυχία του θεσμού της φυλακής να μειώσει τα ποσοστά υποτροπής, οι στερητικές της ελευθερίας ποινές εξακολουθούν να επιλέγονται σε μεγάλο βαθμό και μάλιστα τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια ραγδαία αύξηση του πληθυσμού των φυλακών, όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά διεθνώς. Ο υπερπληθυσμός των σωφρονιστικών καταστημάτων οδηγεί στην δημιουργία όλο και περισσότερων φυλακών, εδραιώνοντας ακόμα περισσότερο το θεσμό της φυλακής σαν τον πρωταρχικό τρόπο έκτισης των ποινικών κυρώσεων.

Η διαπίστωση των αρνητικών συνέπειών του εγκλεισμού για το δράστη, το κράτος, αλλά και την ευρύτερη κοινωνία ανέπτυξε την προοπτική του περιορισμού της επιβολής ποινών στερητικών της ελευθερίας και την αντικατάστασή τους από εναλλακτικούς τρόπους έκτισης, κυρίως κοινοτικά προσανατολισμένους, που επιδεικνύουν μεγαλύτερο σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα των παραβατών και στοχεύουν στην ομαλότερη και αποτελεσματικότερη επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο.

Στις συγκεκριμένες κυρώσεις συμπεριλαμβάνεται, μεταξύ άλλων και το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης, με τα ποσοστά των δραστών που τίθενται πλέον στο εν λόγω καθεστώς επιτήρησης να αυξάνουν διαρκώς. Η ηλεκτρονική επιτήρηση χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της διαδικασίας της ποινικής δικαιοσύνης και μπορεί να

συμβάλει στον περιορισμό της επιβολής στερητικών της ελευθερίας ποινών και στη μείωση του σωφρονιστικού υπερπληθυσμού, εξασφαλίζοντας παράλληλα την αποτελεσματική εποπτεία των υπόπτων και δραστών στην κοινότητα.

Έτσι λοιπόν και η Ελλάδα, στην προσπάθεια διευθέτησης του προβλήματος της καλύτερης διαχείρισης του ποινικού πληθυσμού εισήγαγε το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης καταδίκων, υποδίκων και κρατουμένων σε άδεια στο ελληνικό σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, επιχειρώντας να ακολουθήσει τις ευρωπαϊκές τάσεις και να υιοθετήσει τις τεχνολογικές εξελίξεις στο στάδιο εκτέλεσης των ποινών.

1. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ «ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΙΔΕΩΔΟΥΣ»²⁰ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

Από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα, παρατηρείται μειωμένη εμπιστοσύνη, που γίνεται όλο και πιο εμφανής, σχετικά με την ικανότητα των ποινικών παρεμβάσεων να συμβάλουν στην μείωση της υποτροπής. Πρόκειται για την περίοδο που χαρακτηρίζεται από την παρακμή του «αναμορφωτικού ιδεώδους» (rehabilitative ideal).²¹

Πριν όμως από αυτό το γεγονός, πρέπει να επισημάνουμε ότι στις ανεπτυγμένες δυτικές κοινωνίες, ο επίσημος και ακαδημαϊκός διάλογος σχετικά με την τιμωρία, κυριαρχείται από την θεωρία του εγκληματολογικού θετικισμού σύμφωνα με την οποία ο κάθε παραβάτης πρέπει να λάβει την αναμορφωτική «μεταχείριση» που ο ίδιος χρειάζεται. Σύμφωνα με τον Garland, η παραπάνω διαδικασία χαρακτηρίζεται ως «ποινικός παρεμβατισμός» (penal welfarism) σύμφωνα με τον οποίο: οι τρόποι που θα χρησιμοποιήσουμε προκειμένου να αντιμετωπίσουμε το έγκλημα, πρέπει να προσανατολίζονται στην ευημερία των παραβατών, από την άποψη ότι όταν η πολιτεία

²⁰ Σύμφωνα με το αναμορφωτικό μοντέλο για να καταστεί αποτελεσματική η πρόληψη του εγκλήματος, πρέπει να γίνει μια απευθείας αντιμετώπιση όλων των παραγόντων (οικονομικών, κοινωνικών, προσωπικών), που πιστεύεται ότι αποτελούν την αιτία του εγκλήματος. Βλέπε: McLaughlin E., οπ.π.υποσ. 19, σελ. 242

²¹ McLaughlin E., Muncie J., οπ.π.υποσ. 19, σελ. 207, Garland D., «Foucault's "Discipline and Punish"-An Exposition and Critique», *American Bar Foundation*, Vol. 11, N. 4, 1986, p. 867, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα:

<http://sociology.sunimc.net/htmledit/uploadfile/system/20100905/20100905011143451.pdf> ,

(τελευταία επίσκεψη: 5/05/2015)

ενδιαφέρεται για τις ανάγκες τους, συμβάλλει αφενός στην αποκατάστασή τους και αφετέρου ευνοεί και την ίδια την κοινωνία.²²

Ωστόσο, η περίοδος που χαρακτηρίστηκε από «αποκαταστατική αισιοδοξία», κατά τη διάρκεια της οποίας υπήρχε η έντονη πεποίθηση ότι η επιστήμη της Εγκληματολογίας ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει την εγκληματικότητα εφαρμόζοντας τις κατάλληλες πρακτικές μεταχείρισης των δραστών, έφτασε στο τέλος της όταν ο θετικισμός έπεσε θύμα σοβαρών επιθέσεων, κυρίως από την πλευρά εμπειρικών ερευνών που αποδείκνυαν την «πρακτική του αναποτελεσματικότητας».²³ Η έντονη κριτική και η αμφισβήτηση που δέχτηκε το «αναμορφωτικό ιδεώδες» είχαν σαν αποτέλεσμα την εμφάνιση του «Δικαιικού Προτύπου» (Justice Model), αλλά ταυτόχρονα δημιούργησαν και το κατάλληλο έδαφος για την ανάπτυξη και την ενίσχυση κατασταλτικών μηχανισμών για την αντιμετώπιση του εγκλήματος, ενώ ταυτόχρονα κάθε άλλο παρά ενθάρρυναν πολιτικές ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης των δραστών.²⁴

Το «Δικαιικό Πρότυπο» (Justice Model), επιχείρησε να αντικαταστήσει την ηγεμονία του θετικισμού στον τομέα της Σωφρονιστικής Πολιτικής. Το «Δικαιικό Πρότυπο» ήταν μια φιλελεύθερη προσέγγιση, αντίθετη προς το θετικισμό και αφοσιωμένη στην άποψη ότι πρέπει να αποδίδεται η τιμωρία που αξίζει στον κάθε δράστη ξεχωριστά (just deserts). Σύμφωνα με τους υποστηρικτές του «Δικαιικού Προτύπου», η φύση της ποινής είναι καθαρά ανταποδοτική, ενώ οι συζητήσεις σχετικά με την ικανότητα της ποινής να λειτουργήσει προληπτικά, δεν ευσταθούν. Οι δράστες θεωρούνται υπεύθυνοι για την παραβατική τους δραστηριότητα, η διάπραξη της οποίας αποτελεί προσωπική τους επιλογή. Κατ' αυτό τον τρόπο η οποιαδήποτε παρέμβαση στην προσωπικότητα των δραστών χαρακτηρίζεται ως μια πράξη που καταπατά τα δικαιώματά τους, ενώ η διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί αναγνωρίζει στους δράστες το «δικαίωμα συμμετοχής σε προγράμματα αγωγής και όχι την υποχρέωση».²⁵

²² Cavadino M., *Penology*, στο McLaughlin E., Newburn T., *The Sage Handbook of Criminological Theory*, Sage, London, 2010, p. 448

²³ Στο ίδιο, σελ. 448

²⁴ Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 15, σελ. 317

²⁵ Γιοβάνογλου Σ., *Θεσμικά Προβλήματα της Κοινωνικής Επανάσταξης των Αποφυλακισμένων*, Σειρά: Κοινωνική Αρωγή και Ποινική Δικαιοσύνη, Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 19

Το εν λόγω μοντέλο βρήκε αρκετούς υποστηρικτές και στην Αμερική και στην Ευρώπη και συνέβαλε καθοριστικά στην παρακμή του «αναμορφωτικού ιδεώδους». Ωστόσο δεν κατόρθωσε να αναπτυχθεί περαιτέρω καθώς δεν εκπλήρωσε τις προσδοκίες του. Όπου εφαρμόστηκε το «Δικαικό Πρότυπο» οδήγησε στην υιοθέτηση κατασταλτικών πολιτικών, με αποτέλεσμα την αύξηση του πληθυσμού των φυλακών, αν και βασικός στόχος του ήταν η μείωσή του. Η αναποτελεσματικότητά του είχε σαν αποτέλεσμα την αντικατάστασή του από την εμφάνιση και την εγκαθίδρυση πύο ισχυρών δυνάμεων, που πήραν την μορφή της «Νέας Τιμωρητικότητας» (New Punitiveness) και της «Νέας Ποινολογίας» (New Penology), στις οποίες θα αναφερθούμε στη συνέχεια.²⁶

Μια διαφορετική προσέγγιση στο ζήτημα της ποινικής μεταχείρισης παρουσιάστηκε από τον Foucault μέσα από το έργο του *Discipline and Punish* (1977). Σύμφωνα με τον Foucault, η τιμωρία «βρίσκεται μπλεγμένη στις πρακτικές της εξουσίας». Η έννοια της εξουσίας²⁷ αποτελεί τη βάση χωρίς την οποία δεν είναι δυνατό να γίνει αντιληπτή η τιμωρία. Πρέπει εδώ να επισημάνουμε ότι για τον Foucault η έννοια της εξουσίας αποτελεί ένα σύνθετο, πολυδιάστατο και συνεχώς μεταβαλλόμενο σύνολο πρακτικών, που συνδέεται με τη γνώση των διαφόρων εμπλεκόμενων μερών και τον κοινωνικό διάλογο. Η εξουσία «αναφέρεται στις διάφορες μορφές κυριαρχίας και υποταγής που λειτουργούν όποτε και όπου υπάρχουν κοινωνικές σχέσεις».²⁸ Προσπάθησε να εξηγήσει τη στροφή από τη «σωματική» (corporal) στη «σωφρονιστική» (carceral) τιμωρία, υποστηρίζοντας ότι επρόκειτο «για τη στιγμή που έγινε αντιληπτό ότι είναι πιο αποτελεσματική και πιο επικερδής από άποψη οικονομίας δυνάμεων, η υποβολή των ατόμων σε καθεστώς επιτήρησης, παρά η επιβολή κάποιας παραδειγματικής ποινής».²⁹

Η δημοτικότητα του Foucault, μέσα κυρίως από την κριτική της ριζοσπαστικής Εγκληματολογίας, γνώρισε μεγάλη άνοδο, ενώ οι απόψεις του για την πειθαρχία και την τιμωρία επηρέασαν αρκετούς θεωρητικούς. Για παράδειγμα ο Cohen³⁰, στηρίχθηκε στην άποψη του Foucault σύμφωνα με την οποία, «η φυλακή επιδιώκει να ελέγξει τους

²⁶ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 449, Γιοβάνογλου Σ., οπ.π.υποσ. 25, σελ. 20

²⁷ Garland D., οπ.π.υποσ. 21

²⁸ Στο ίδιο, σελ. 852

²⁹ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 449

³⁰ Βλέπε αναλυτικά: Cohen S., "The punitive city: notes on the dispersal of social control", *Contemporary Crises*, 3, 1979, p.p. 339-363

παραβάτες και να εξομαλύνει τη συμμόρφωσή τους». Ο Cohen, με βάση αυτή την άποψη, ανέπτυξε τη θέση ότι «η σύγχρονη κοινωνία κινείται από τη συγκέντρωση αυτής της πειθαρχίας μέσα στη φυλακή, στη διασπορά της σε ολόκληρη την κοινωνία, μέσω του κινήματος που δίνει έμφαση στη βελτίωση των παραβατών μέσα στην κοινότητα».³¹

Πάντως η παρακμή του «αναμορφωτικού ιδεώδους» δε συνοδεύτηκε από την παράλληλη απόρριψη των μη στερητικών της ελευθερίας μέτρων μεταχείρισης. Αντιθέτως, τα τελευταία εξακολούθησαν να υπάρχουν με την μορφή διαφόρων ειδών κοινοτικών προγραμμάτων όπως η κοινοτική εργασία, τα προγράμματα κατάρτισης και η ηλεκτρονική επιτήρηση των παραβατών, στα οποία θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

Σύμφωνα με τον Cohen, οι παραπάνω ενέργειες εξαλείφουν το διαχωρισμό ανάμεσα στη φυλακή και στην υπόλοιπη κοινωνία, δίνοντας τη δυνατότητα στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο να διευρύνει ακόμα περισσότερο τον ιστό του, συμβάλλοντας στον εγκλωβισμό όλο και περισσότερων ατόμων, που παλαιότερα δε θα απασχολούσαν το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης³². Φυσικά ο ρόλος της τεχνολογικής ανάπτυξης ήταν κομβικός, καθώς επέτρεψε στην επέκταση της άσκησης της «πειθαρχίας» όχι μόνο σε παραβάτες, αλλά σε ολόκληρες ομάδες και συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων.³³

2. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ «ΝΕΑΣ ΤΙΜΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ»

Μετά λοιπόν από την παρακμή του «αναμορφωτικού ιδεώδους» και την αποτυχία του «Δικαιικού Προτύπου» να το αντικαταστήσει επιτυχώς, αξιοσημείωτη είναι η εμφάνιση της «Νέας Τιμωρητικότητας», που χαρακτηρίζεται από «μαζική φυλάκιση» μεγάλης διάρκειας αλλά και από τη μεγάλη αύξηση του όγκου και της σκληρότητας

³¹ Cavadino M., *Penology*, στο McLaughlin E., Newburn T., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 450

³² Cavadino M., Dignan J., *The Penal System: An Introduction*, Sage, 4th edition, London, 2007, p. 173, Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 15, σελ. 314

³³ Cavadino M., Dignan J., οπ.π.υποσ. 32, σελ. 173 επ., Ιδιαίτερα έντονη είναι η άποψη σύμφωνα με την οποία, η ποινική κύρωση χρησιμοποιείται ως μέσο καταστολής των φτωχών, των αστών, των ανέργων καθώς και των μελών μειονοτικών ομάδων. Kazemian L., McCoy C., Sacks M., "Does law matter? An old law confronts the New Penology", *Punishment & Society*, vol. 15, n. 1, Sage, 2012, p. 44

με την οποία εκδηλώνεται η τιμωρία (απέναντι στο έγκλημα) διεθνώς³⁴, επαναφέροντας στη μνήμη ποινικές πρακτικές που φαινομενικά είχαν εκλείψει στο «σύγχρονο πολιτισμένο κόσμο».³⁵ Παρ' όλα αυτά, πρέπει να τονίσουμε ότι αυτές οι εξελίξεις λαμβάνουν χώρα κυρίως στις Η.Π.Α., λιγότερο στην Μ. Βρετανία και σε περιορισμένο βαθμό στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Ωστόσο, από τη στιγμή που γίνεται λόγος για μια «νέα» τιμωρητικότητα, υποβόσκει η ύπαρξη μιας «παλιάς», η οποία εντοπίζεται στο έργο του Foucault «Discipline and Punish: The Birth of the Prison». Σύμφωνα λοιπόν με τον Foucault³⁶, κατά τη διάρκεια του 18^{ου} με 19^{ου} αιώνα, οι ευρωπαϊκές κοινωνίες βρέθηκαν αντιμέτωπες με την ανάγκη για δημιουργία νέων μορφών εξουσίας και ελέγχου. Έτσι λοιπόν, η μέχρι τότε κυρίαρχη μορφή εξουσίας που χαρακτηριζόταν από την επιβολή αυθαίρετης, υπερβολικής και καταστροφικής δύναμης, σταδιακά οδήγησε σε μια πειθαρχική μορφή εξουσίας, κατά βάση παραγωγικής φύσεως.³⁷

Οι μορφές που προσλαμβάνει η «Νέα Τιμωρητικότητα», θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι «παραβιάζουν τα παραγωγικά, συγκρατημένα και ορθολογικά δόγματα της σύγχρονης πειθαρχικής ποινής ...».³⁸

Η εν λόγω αύξηση της σκληρότητας που προσλαμβάνει η ποινική πρακτική, συνοδεύτηκε από μια σκληρότερη ιδεολογία, αυτή της «λαϊκιστικής τιμωρητικότητας» (populist punitiveness), που ορίζει τους τρόπους με τους οποίους πρέπει να εφαρμόζεται η μεταχείριση των δραστών. Η παραπάνω ιδεολογία επηρεάστηκε σαφώς από την προτροπή της κοινής γνώμης και των Μ.Μ.Ε. για την εφαρμογή όλο και σκληρότερης τιμώρησης προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το έγκλημα.³⁹

³⁴ Σύμφωνα με τον Kury οι στάσεις για την τιμώρηση του εγκλήματος έγιναν πιο σκληρές τα τελευταία 30 χρόνια ειδικά στην Δυτική Ευρώπη. Βλέπε: Kury H., "Attitudes to Punishment (Punitivity) – Results and Methodological Problems", στο *Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η Επιστήμη της Εγκληματολογίας*, Τιμητικός Τόμος για τον Ιάκωβο Φαρσεδάκη, Τόμος II, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 1229-1252

³⁵ Pratt J., Brown D., Hallsworth S., (eds), *The New Punitiveness: Trends, Theories, Perspectives*, Willan, Cullompton, 2005, p. xii

³⁶ Garland D., οπ.π.υποσ. 21, σελ. 855 - 857

³⁷ Pratt J., Brown D., Hallsworth S., (eds), οπ.π.υποσ. 35, σελ. xii

³⁸ Στο ίδιο, σελ. xii - xiii

³⁹ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 450

Η ενεργητική συμμετοχή των πολιτών έλαβε τη μορφή ενός παράγοντα που λειτουργούσε υποβοηθητικά στην ενίσχυση των δημοκρατικών διαδικασιών και την ανάπτυξη εμπιστοσύνης απέναντι στον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζεται το εγκληματικό ζήτημα η εκάστοτε Κυβέρνηση. Η διαμόρφωση όμως της κοινής γνώμης αποτελεί μια δυναμική διαδικασία άρρηκτα συνδεδεμένη και αλληλοεπηρεαζόμενη από μια σειρά ατομικών και κοινωνικών παραγόντων. Σαφώς, οι πολίτες που νιώθουν πιο έντονο το αίσθημα του φόβου επιζητούν περισσότερη και αποτελεσματικότερη προστασία, ωστόσο «οι αναπαραστάσεις των πολιτών για το έγκλημα, τον εγκληματία και το ποινικό σύστημα, εξαρτώνται σημαντικά από τις γενικότερες στάσεις και απόψεις τους για την κοινωνία, τις αξίες και τους κανόνες οι οποίοι ρυθμίζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά και κρίση τους».⁴⁰ Η διαμόρφωση των τιμωρητικών στάσεων του κοινού⁴¹ εξηγείται λαμβάνοντας υπόψη την αλληλόδραση των προαναφερθέντων παραγόντων συνδυαστικά με τα ατομικά χαρακτηριστικά (κοινωνικά και δημογραφικά).⁴²

Οι πολίτες, αναμένεται πλέον να εμπλακούν ενεργά σε ζητήματα ποινικής πολιτικής. Ωστόσο αυτή η εμπλοκή φαίνεται ότι αποτελεί επακόλουθο της καλύτερης ενημέρωσης και της επέκτασης των νέων τεχνολογιών. Κάπως έτσι «συνηθισμένα άτομα», πολίτες ακόμα και των κατώτατων κοινωνικών τάξεων των σύγχρονων Δυτικών Κρατών, έχουν άμεση πρόσβαση στην πληροφόρηση.⁴³ Επιπλέον πρόκειται για την περίοδο κατά την οποία έχουν ιδιαίτερη απήχηση λαϊκίστικες πολιτικές του τύπου «μηδενική ανοχή» (zero tolerance)⁴⁴ και «τρεις αποτυχίες» (three strikes and

⁴⁰ Ζαραφωνίτου, Χ., *Ο φόβος του εγκλήματος: Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ 73

⁴¹ Σύμφωνα με τη Ζαραφωνίτου, το «κοινό» ταυτίζεται με τους πολίτες μια κοινωνίας, ενώ οι G. & A. Theodorson, ορίζουν το «κοινό» ως: «ένα σημαντικό αριθμό ατόμων που μοιράζονται ένα κοινό ενδιαφέρον για το οποίο αυτοί και οι άλλοι είναι ενημερωμένοι». Ζαραφωνίτου Χ., *Τιμωρητικότητα: σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 24

⁴² Στο ίδιο, σελ. 22

⁴³ Ryan M., "Engaging with punitive attitudes towards crime and punishment. Some strategic lessons from England and Wales", in Pratt J., Brown D., Hallsworth S., (eds), οπ.π.υποσ. 34, σελ. 144

⁴⁴ Οι πολιτικές της «μηδενικής ανοχής» χαρακτηρίζονται από την μέγιστη επιβολή μέτρων προληπτικής αστυνόμευσης, όπου ακόμα και τα πιο ασήμαντα εγκλήματα αντιμετωπίζονται με την ίδια αυστηρότητα, με την οποία θα αντιμετωπιστούν οι σοβαρότερες μορφές εγκληματικής συμπεριφοράς. «Αυτό το είδος αστυνόμευσης έχει ως στόχο να στείλει ένα μήνυμα στους εγκληματίες αλλά και στους νομοταγείς πολίτες σύμφωνα με το οποίο, η αστυνομία έχει την ικανότητα και το κίνητρο να αντιμετωπίσει το φάσμα των αντικοινωνικών και ασήμαντων παραβατικών συμπεριφορών που κάνουν μια πόλη ή μια γειτονιά να νιώθει και να δείχνει μη ασφαλής». Βλέπε: McLaughlin E.,

you're out)⁴⁵, οι οποίες βρίσκουν καταφύγιο στο κίνημα του «δεξιού ρεαλισμού» (right realism).⁴⁶

Σύμφωνα με τον Wacquant, το δόγμα της «μηδενικής ανοχής» αποτέλεσε το εργαλείο νομιμοποίησης της αστυνομικής και δικαστικής διαχείρισης της φτώχειας που ενοχλεί, «που χτυπάει στο μάτι, προκαλεί ταραχές και μπελάδες στο δημόσιο χώρο και συνεπώς, τρέφει ένα διάχυτο αίσθημα ανασφάλειας...». Η μηδενική ανοχή συνέβαλε στη διάδοση του «πολέμου» απέναντι στο έγκλημα και της «ανάκτησης» του δημόσιου χώρου, γεγονός που οδηγεί στην ταύτιση των παραβατών (άστεγοι, ζητιάνοι και άλλοι περιθωριακοί), με τους «ξένους επιδρομείς» και διευκολύνει τη σύνδεση του εγκλήματος με το ζήτημα της μετανάστευσης.⁴⁷

3. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ «ΝΕΑΣ ΠΟΙΝΟΛΟΓΙΑΣ»

Ωστόσο, η πιο σημαντική εξέλιξη στον τομέα της Ποινολογίας, είναι η ανάπτυξη της «Νέας Ποινολογίας», όπως ονομάστηκε και αναλύθηκε από τους Feeley και Simon⁴⁸. Σύμφωνα με τη συζήτηση γύρω από τη «Νέα Ποινολογία», δηλαδή το νέο τρόπο σύλληψης των λειτουργιών της ποινικής κύρωσης, υποστηρίζεται η άποψη ότι απομακρυνόμαστε από τις παραδοσιακές ανησυχίες του ποινικού δικαίου και της εγκληματολογίας που παραμένουν επικεντρωμένες στο άτομο. Με την εμφάνιση της «Νέας Ποινολογίας», ανοίγει ο δρόμος για την ανάπτυξη ενός νέου μοντέλου ποινικής διαδικασίας, που ασπάζεται την όλο και συχνότερη επιβολή ποινών στερητικών της ελευθερίας, ενώ παράλληλα συνδυάζει προβληματισμούς σχετικά με τις μορφές

Muncie J., οπ.π.υποσ. 19, σελ. 322 - 323, Πρόκειται για τάση που αρχικά εφαρμόστηκε στις Η.Π.Α. και στη συνέχεια επεκτάθηκε και σε άλλες δυτικές χώρες. Είχε σαν αποτέλεσμα την ραγδαία αύξηση του πληθυσμού των φυλακών και την σταδιακή εγκατάλειψη του αναμορφωτικού μοντέλου.

⁴⁵ Πρόκειται για νομοθεσία που εφαρμοστική σε αρκετές πολιτείες των Η.Π.Α., κατά τη δεκαετία του '90 και προβλέπει υποχρεωτική ισόβια κάθειρξη 25 ετών για δράστες που έχουν ήδη καταδικαστεί δύο φορές για τη διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων και διαπράττουν και ένα τρίτο στη σειρά ανεξαρτήτου βαρύτητας. Βλέπε σχετικά: Jones T., Newburn T., "Three Strikes and You're Out, Exploring Symbol and Substance in American and British Crime Control Politics", *British Journal of Criminology*, Vol. 46, 2006, pp. 781-802, Saint-Germain M. A., Calamia R. A., "Three strikes and you're in: a streams and windows model of incremental policy change", *Journal of Criminal Justice*, Vol. 24, N. 1, 1996, pp. 57-70

⁴⁶ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 451

⁴⁷ Wacquant L., *Οι φυλακές της μιζέριας*, (μτφρ. Διαμαντάκου Κ.), Πατάκη, Αθήνα, 2001, σελ. 37

⁴⁸ Feeley M., Simon J., "The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and Implications", *Criminology*, Vol. 30, N. 4, 1992, p.p. 449 - 474

επιτήρησης και φύλαξης. Σε αυτό το πλαίσιο η προσοχή στρέφεται στον έλεγχο των φερόμενων ως «επικίνδυνων ομάδων».⁴⁹

Παρατηρείται μια ιδεολογική μετατόπιση, η οποία απομακρύνεται από το «αναμορφωτικό ιδεώδες» της εποχής του Διαφωτισμού, σύμφωνα με τον οποίο ο δράστης βρισκόταν στο επίκεντρο των σωφρονιστικών συστημάτων. Η «Νέα Ποινολογία» ανοίγει το δρόμο σε μια νέα οπτική σύμφωνα με την οποία οι δράστες θεωρούνται ανίκανοι / αχρηστευμένοι (incapacitated) και η μεταχείριση που στον καθένα ξεχωριστά αρμόζει, κρίνεται από το βαθμό επικινδυνότητάς του.⁵⁰

Σύμφωνα με τους Feeley και Simon, η Νέα Ποινολογία αφορά σε ένα σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, το οποίο έχει περισσότερο διαχειριστικό παρά αναμορφωτικό χαρακτήρα. Δεν στοχεύει ούτε στην αναμόρφωση, ούτε στη βελτίωση των παραβατών, αλλά επικεντρώνεται στην ανάπτυξη των κατάλληλων τεχνικών, προκειμένου «να αναγνωρίσει, να ταξινομήσει και να διαχειριστεί ομάδες ατόμων που είναι ταξινομημένες ανάλογα με το βαθμό επικινδυνότητάς τους»⁵¹. Στις τεχνικές αυτές εντάσσονται οι στατιστικές έρευνες που αποσκοπούν στη διενέργεια «εκτίμησης κινδύνων»⁵² από την πλευρά των δραστών, και σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών θα αποφασιστεί ποιά είναι τα κατάλληλα μέσα για την αποτελεσματική διαχείριση των παραβατών (π.χ. ηλεκτρονική επιτήρηση και παρακολούθηση⁵³).

⁴⁹ Feeley M., Simon J., οπ.π.υποσ. 48, σελ. 449

⁵⁰ Kazemian L., McCoy C., Sacks M., οπ.π.υποσ. 33, σελ. 44

⁵¹ Feeley M., Simon J., οπ.π.υποσ. 48, σελ. 452

⁵² Στο ίδιο, σελ. 457, Νικολόπουλος Γ. Π., « “Πέρα από το κράτος”: Όψεις και αντινομίες του ευρωπαϊκού κοινωνικού ελέγχου», στο Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, Τόμος ΙΙ, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 1130-1131

⁵³ Η ηλεκτρονική επιτήρηση (electronic monitoring) εφαρμόζεται μετά από δικαστική απόφαση, και είναι η διαδικασία με την οποία μπορούν να ελεγχθούν οι κινήσεις των δραστών. Περιλαμβάνει την εφαρμογή μιας μικρής ηλεκτρονικής συσκευής, που τοποθετείται είτε στον αστράγαλο είτε στον καρπό του δράστη, προκειμένου να καταστεί εφικτός ο έλεγχος της συμμόρφωσής του με την απαγόρευση κυκλοφορίας, ή τον κατ’οίκον περιορισμό που του έχει επιβληθεί. Βλέπε : McLaughlin E., Muncie J., οπ.π.υποσ. 19, σελ. 107–108. Η ηλεκτρονική επιτήρηση πρωτοεμφανίστηκε στις Η.Π.Α. την δεκαετία του ’60 και εφαρμόστηκε σε ψυχικά ασθενείς. Την δεκαετία του ’70 το σωφρονιστικό σύστημα περνάει μια μεγάλη κρίση που αποτυπώνεται στις άθλιες συνθήκες διαβίωσης στα σωφρονιστικά καταστήματα καθώς και στον υπερπληθυσμό τους. Υπό αυτές τις συνθήκες η ηλεκτρονική επιτήρηση φάνταζε σαν την ιδανική λύση που θα έδινε τέλος στα παραπάνω προβλήματα. Η εφαρμογή του εν λόγω μέτρου ήρθε με κάποια καθυστέρηση στην Ευρώπη και συγκεκριμένα στα τέλη της δεκαετίας του ’80. Haverkamp R., *Implementing Electronic Monitoring: A Comparative, Empirical Study on Attitudes towards the Measure in Lower Saxony/Germany and Sweden*, Max Planck Institute, Freiburg, 2003, p. 13. Η ηλεκτρονική επιτήρηση είναι ένα μέτρο που στοχεύει στη συμμόρφωση του δράστη, ενώ αυτός παραμένει ενταγμένος στην κοινότητα. Ωστόσο η αρχική πρόθεση των σχεδιαστών του συγκεκριμένου μέτρου, δεν ήταν να ενισχυθεί η συμμόρφωση των δραστών, αλλά η παροχή προς αυτούς βοήθειας, προκειμένου να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση και

Ωστόσο η μαζικότητα της επιβολής στερητικών της ελευθερίας ποινών δεν έχει οδηγήσει στην πλήρη εξαφάνιση των θεραπευτικών προγραμμάτων, όμως έχει οδηγήσει στην εφαρμογή των τελευταίων σε συγκεκριμένες κατηγορίες παραβατών, ενώ δεν αποβλέπει πλέον στην κοινωνική τους επανένταξη. Τα θεραπευτικά προγράμματα εξακολουθούν να υφίστανται, μόνο εφόσον καταφέρουν να αποδείξουν ότι συμβάλλουν στην μείωση της υποτροπής.⁵⁴

Ουσιαστικά, οι αλλαγές που συντελούνται κατά τις δεκαετίες '70-'80, σε επίπεδο «ποινικής ιδεολογίας» και πρακτικής, λαμβάνουν έναν όλο και πιο συντηρητικό χαρακτήρα⁵⁵, ο οποίος με τη σειρά του ωθεί τις κυβερνήσεις να επικεντρώνουν την κατασταλτική πολιτική τους, στην συνεχώς αυξανόμενη φυλάκιση των «ατίθασων τάξεων» (unruly classes). Ο στόχος είναι η αποτελεσματικότερη διαχείριση αυτών των κοινωνικών ομάδων και όχι η τιμώρησή τους. Έτσι, το «αναμορφωτικό ιδεώδες» δίνει τη θέση του σε πολιτικές ανταποδοτικού χαρακτήρα, βάσει των οποίων ο δράστης εγκληματικής πράξης «πρέπει να τιμωρηθεί σύμφωνα με τον βαθμό υπαιτιότητάς του». Επομένως η τιμωρία πρέπει να είναι ανάλογη με το έγκλημα που διαπράχθηκε. Με άλλα λόγια, ο δράστης θα λάβει την ποινή που του αξίζει (just deserts)⁵⁶. Απ' αυτή την άποψη, άτομα που έχουν κριθεί ένοχα για την διάπραξη όχι ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων, θα τιμωρηθούν με την επιβολή ελαφρών ποινικών κυρώσεων.⁵⁷

Η ραγδαία αύξηση του ποσοστού φυλάκισης που καταγράφεται σε αρκετές χώρες τις τελευταίες δεκαετίες, αποτελεί γεγονός της σύγχρονης εποχής. Ωστόσο αξίζει να αναφέρουμε ότι αυτή η αύξηση είναι δυσανάλογη του ποσοστού της επίσημης καταγεγραμμένης εγκληματικότητας (η οποία έχει αυξηθεί ελάχιστα) και του ποσοστού θυματοποίησης (που σημειώνει πτώση)⁵⁸, επιβεβαιώνοντας ακόμα μια φορά ότι οι προθέσεις των κυβερνώντων περιορίζονται απλώς στη διαχείριση

κοινωνικές δεξιότητες. Gable R. K., Gable R. S., "Electronic Monitoring: Positive Intervention Strategies", *Federal Probation*, Vol. 61, N. 1, 2005, p. 1

⁵⁴ Landreville P., «Από την κοινωνική ένταξη στη διαχείριση των κινδύνων; Οι πολιτικές και οι πρακτικές στο κεφάλαιο των ποινών», (μτφ: Μαγγανάς Α.), *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 87, Έτος 8^ο, 2005, σελ. 1466

⁵⁵ Feeley M., Simon J., οπ.π.υποσ. 48, σελ. 449

⁵⁶ Schinkel M., "Punishment as moral communication: The experiences of long-term prisoners", *Punishment & Society*, vol. 16, n. 5, Sage, 2014, p. 579

⁵⁷ Kazemian L., McCoy C., Sacks M., οπ.π.υποσ. 33, σελ. 45

⁵⁸ Feeley M., Simon J., οπ.π.υποσ. 48, σελ. 450

συγκεκριμένων ομάδων που κρίνονται ως «απειλή» χρησιμοποιώντας τη μαζική φυλάκιση ως την ευκολότερη και πιο ανώδυνη λύση στο πρόβλημα του ελέγχου τους.

Η νέα ποινολογία σηματοδοτεί αλλαγές σε τρεις διαφορετικούς τομείς⁵⁹:

1. Εμφανίζεται μια νέα διαλεκτική που δίνει έμφαση στη συμπεριφορά, παρά στις προθέσεις και στην ψυχική κατάσταση των παραβατών. Το άτομο, παρότι φορέας της συμπεριφοράς, χάνει σταδιακά το ρόλο του, καθώς το ποινικό οικοδόμημα δεν στοχεύει πια στην αναμόρφωση του ατόμου, αλλά στον έλεγχο συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού.
2. Διαμορφώνονται οι νέοι στόχοι του ποινικού συστήματος, οι οποίοι θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «νεο-συστημικοί» (newly systemic). Η προσοχή επικεντρώνεται στον αποτελεσματικό έλεγχο των εσωτερικών διαδικασιών του συστήματος, σε αντίθεση με τους παραδοσιακούς στόχους της αποκατάστασης και του ελέγχου του εγκλήματος, που παραμερίζονται. Για παράδειγμα, η μείωση της «υποτροπής» αποτελούσε πάντα ένα σημαντικό στόχο, ο οποίος πλέον διαστρεβλώνεται, έτσι ώστε το ποινικό μητρώο των δραστών να αποτελεί ένδειξη που επιτρέπει στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης να παρεμβαίνει συχνότερα και αυστηρότερα.
3. Αναπτύσσονται νέες τεχνικές που αντιλαμβάνονται τους δράστες ως ένα ενιαίο σύνολο, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές τεχνικές εξατομίκευσης των παραβατών.

Ωστόσο υπάρχει μια εξηγητική βάση αναφορικά με τις προαναφερθείσες εξελίξεις στον τομέα της Ποινολογίας. Σύμφωνα με τον Garland, οι κοινωνικές και πολιτικές μεταβολές των τελευταίων δεκαετιών είχαν σαν αποτέλεσμα την δημιουργία μιας «κουλτούρας του ελέγχου» (culture of control). Παρατηρείται μια διάχυτη περιφρόνηση, που πηγάζει από νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις, σχετικά με τον τρόπο προσέγγισης των κοινωνικών προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένης και της εγκληματικότητας, που είχε σαν αποτέλεσμα μια μεταστροφή στον τρόπο χάραξης πολιτικής για την αντιμετώπισή της.⁶⁰

⁵⁹ Feeley M., Simon J., οπ.π.υποσ. 48, σελ. 450

⁶⁰ Kazemian L., McCoy C., Sacks M., οπ.π.υποσ. 33, σελ. 46

Ο άκρατος ορθολογισμός της νεωτερικής εποχής, συνέπεια του Διαφωτισμού, οδήγησε σε «επανάσταση» στον τομέα των επιστημών, καθώς επίσης έφερε στο προσκήνιο την άνοδο του ατομικισμού και την σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τοποθετώντας το άτομο στο προσκήνιο. Το σκηνικό όμως αλλάζει με την έλευση της ύστερης νεωτερικότητας (late modernity). Σύμφωνα με τον Garland, κατά την μεταπολεμική περίοδο, βασικοί στόχοι ήταν ο οικονομικός έλεγχος και η κοινωνική ελευθερία. Όμως, από τη δεκαετία του '80 και έπειτα οι συνθήκες αντιστρέφονται, με αποτέλεσμα να τεθεί σε εφαρμογή ένα πλαίσιο που στοχεύει στην οικονομική ελευθερία και στον κοινωνικό έλεγχο.⁶¹

4. Η ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Σε αυτό το σημείο κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε ότι εκτός από τη Νέα Τιμωρητικότητα και τη Νέα Ποινολογία, έκανε την εμφάνισή του κι ένα ακόμα μοντέλο, αυτό της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης (restorative justice)⁶², σύμφωνα με το οποίο για να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το έγκλημα πρέπει να εφαρμοστούν «ανεπίσημες διαδικασίες» που προϋποθέτουν τη συνεργασία ανάμεσα στο δράστη, στο θύμα και τους λοιπούς εμπλεκόμενους, με στόχο την επίτευξη επανόρθωσης/αποζημίωσης.⁶³

Κάθε άτομο που θα βιώσει την εμπειρία μιας εγκληματικής πράξης εναντίον του, αποζητά μια διαδικασία επανόρθωσης / αποκατάστασης, χρειάζεται δηλαδή να επιστρέψει σε εκείνη την φυσική, ψυχική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση από την οποία αποτραβήχτηκε εξαιτίας της εγκληματικής πράξης που στράφηκε εναντίον του. Για να καταστεί κάτι τέτοιο εφικτό, πρέπει πρώτα να κολαστεί ποινικά ο δράστης από το κράτος, για την εγκληματική του ενέργεια και εν συνεχεία να υπάρξει μια

⁶¹ Kazemian L., McCoy C., Sacks M., οπ.π.υποσ. 33, σελ. 46

⁶² Ο όρος «restorative justice» αποδίδεται στα ελληνικά είτε ως «αποκαστατική δικαιοσύνη» είτε ως «επανορθωτική δικαιοσύνη». Χρησιμοποιούμε τους όρους αυτούς εναλλακτικά και ως συνώνυμους στην παρούσα εργασία. Για τον εννοιολογικό προσδιορισμό του όρου βλέπε: McLaughlin E., Muncie J., οπ.π.υποσ. 19, σελ. 247 – 249. Για μια αναλυτική προσέγγιση της επανορθωτικής δικαιοσύνης, βλέπε: Αρτινοπούλου Β., *Επανορθωτική Δικαιοσύνη, Η πρόκληση των σύγχρονων δικαιοσύνης συστημάτων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010

⁶³ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 451

διαδικασία αποκατάστασης σωματικής, υλικής και ηθικής, για τη βλάβη που υπέστη το θύμα.⁶⁴

Οι απαρχές της επανορθωτικής δικαιοσύνης εντοπίζονται στη δεκαετία του 1970 και λαμβάνουν τη μορφή μιας εναλλακτικής προσέγγισης των μεθόδων απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, που ως βασικό στόχο έχει «την αποκατάσταση των θυμάτων και των δραστών, μετά την επίλυση της σύγκρουσης που προκάλεσε μεταξύ τους το έγκλημα», σε κοινωνικά περιβάλλοντα που χαρακτηρίζονται από ασφάλεια.⁶⁵

Πιο συγκεκριμένα, η επανορθωτική δικαιοσύνη :⁶⁶

- Αντιλαμβάνεται την εγκληματική πράξη σαν μια σύγκρουση που διαταράσσει τις σχέσεις μεταξύ ατόμων, παρά σαν μια απλή καταπάτηση ενός ποινικού κανόνα
- Θεωρεί ότι για να επιλυθεί η σύγκρουση πρέπει να υπάρξει συνεργασία μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων μερών, δηλαδή του δράστη, του θύματος και της ευρύτερης κοινωνίας και κατά συνέπεια, με αυτή την οπτική, επαναπροσδιορίζεται ο ρόλος του κράτους
- Έχει σαν κεντρικό σκοπό την επανόρθωση ή την αποκατάσταση της βλάβης που προήλθε από την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς
- Αποσκοπεί α) στη διευκόλυνση της εφαρμογής των κατάλληλων επανορθωτικών μέτρων από τους δράστες προς τα άμεσα θύματα, μετά από τη συναίνεση των τελευταίων, αλλά και προς την κοινότητα, ως έμμεσο θύμα, β) στη δέσμευση των εγκληματιών, προκειμένου να αντιληφθούν τον αντίκτυπο των εγκληματικών τους ενεργειών προς τα θύματα και γ) στη συντόμευση της διαδικασίας συμφιλίωσης ανάμεσα στο δράστη και στο θύμα και στην

⁶⁴ Τάκης Α., «Αποκαταστατική ποινική δικαιοσύνη στην ΕΕ: Κρατική αποζημίωση για τα θύματα εγκληματικών ενεργειών και η Οδηγία 2004/80 του Συμβουλίου της ΕΕ», *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 98, έτος 9^ο, 2006, σελ. 1441 και Μαγγανάς Α., «Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης κοινωνικής ειρήνης», *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2000, τεύχος 27, έτος 3^ο, σελ. 553, βλέπε επίσης : Σπυρόπουλος Φ.Χ., «Συνδιαλλαγή δράστη – θύματος, στα πλαίσια της Αποκαταστατικής και Συμφιλιωτικής Δικαιοσύνης, οι “κατα παρέκκλιση” διαδικασίες και η αποκαταστατική – συμφιλιωτική δικαιοσύνη, Ιστορική και δογματική προσέγγιση, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα : <http://old.law.uoa.gr/crime-research/syndiallagi.pdf>, (τελευταία επίσκεψη : 5/05/2015)

⁶⁵ Γιοβάνογλου Σ., «Η ενσωμάτωση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στα διεθνή κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής για τους ανηλίκους», *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 97, έτος 9^ο, 2006, σελ. 1310

⁶⁶ Στο ίδιο, σελ. 1311

προώθηση της άμεσης επανένταξης θυμάτων και δραστών στον κοινωνικό ιστό, μετά τη διάπραξη της εγκληματικής ενέργειας.

Σύμφωνα με τον Μαγγανά, ο Tony Marshall ορίζει την επανορθωτική δικαιοσύνη ως «μια διαδικασία όπου τα μέρη που εμπλέκονται σε ένα αδίκημα, προσπαθούν, συλλογικά να αποφασίσουν πώς θα χειριστούν τα επακόλουθα του εγκλήματος, καθώς και τις επιπτώσεις που θα έχει (το έγκλημα) στο μέλλον». Ο κύριος στόχος είναι να δημιουργηθούν οι συνθήκες που θα επιτρέψουν να γίνει η επανόρθωση ή να δοθεί μια λογική αποζημίωση.⁶⁷

Η εφαρμογή ενός προγράμματος αποκαταστατικής δικαιοσύνης έχει πολλά πλεονεκτήματα για το θύμα αλλά και για το δράστη. Κατ' αρχήν, η αποκατάσταση που προορίζεται για τα θύματα, καθώς και η αποζημίωση είναι πολύ πιο ευνοϊκές και βοηθούν τα θύματα να αισθανθούν καλύτερα σε ψυχολογικό επίπεδο. Επιπρόσθετα, μέσω της επανορθωτικής διαδικασίας, οι διαφορές ανάμεσα στο θύμα και στον δράστη διακανονίζονται με τρόπο εποικοδομητικό, γι' αυτό οι δράστες προτιμούν τελικά τις επανορθωτικές κυρώσεις, οι οποίες καθιστούν ευκολότερη και γρηγορότερη την επανένταξή τους στον κοινωνικό ιστό.⁶⁸

Η Επανορθωτική Δικαιοσύνη, παρότι πρεσβεύει εντελώς αντίθετους στόχους από αυτούς της «Νέας Ποινολογίας» και της «Νέας Τιμωρητικότητας», κατόρθωσε να «επιβιώσει» και μάλιστα κατά τη δεκαετία του '90 αποτέλεσε μια από τις πλέον αναπτυσσόμενες ανακαλύψεις του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης.⁶⁹

Ωστόσο, στην ευρωπαϊκή ήπειρο, εντοπίζουμε έντονες διαφοροποιήσεις στις χώρες του Βορρά από τις χώρες του Νότου σε σχέση με την εφαρμογή της «Επανορθωτικής Δικαιοσύνης». Η Βόρεια και η Κεντρική Ευρώπη έχει εφαρμόσει προγράμματα αποκαταστατικής δικαιοσύνης με μεγαλύτερη ταχύτητα και ένταση σε σχέση με τη

⁶⁷ Μαγγανάς Α., οπ.π.υποσ. 64, σελ. 553

⁶⁸ Μαγγανάς Α., οπ.π.υποσ. 64, σελ. 555 και Ζαραφωνίτου Χ., *Η Εγκληματολογία Απέναντι στις Σύγχρονες Προκλήσεις*, σελ. 122-123, διαθέσιμο στο : <http://criminology.panteion.gr/attachments/article/203/%CE%91%CF%80%CE%BF%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7.pdf> (τελευταία επίσκεψη : 5/05/2015)

⁶⁹ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 451

Νότια Ευρώπη, ενώ δεν περνούν απαρατήρητες και οι διαφοροποιήσεις που εντοπίζονται ανάμεσα στις χώρες της Νότιας Ευρώπης (π.χ. Ελλάδα σε σχέση με Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία. Η προώθηση των προγραμμάτων αποκαταστατικής δικαιοσύνης χρηματοδοτείται από την Ε.Ε. στο πλαίσιο του προγράμματος AGIS III, το οποίο εφαρμόζεται από το Ευρωπαϊκό Φόρουμ για την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη (EFRJ).⁷⁰

Οι παράγοντες εξαιτίας των οποίων παρατηρείται αυτή η ασυμμετρία μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών σε επίπεδο ανάπτυξης και εφαρμογής προγραμμάτων αποκαταστατικής δικαιοσύνης είναι πολλοί και διαφορετικοί και σχετίζονται αφενός με «το επίπεδο οργάνωσης και λειτουργίας των διαφορετικών συστημάτων απονομής της ποινικής δικαιοσύνης», αφετέρου με τις διαβαθμίσεις που προσλαμβάνουν οι αναπαραστάσεις του εγκλήματος καθώς και οι κοινωνικό-πολιτισμικές αξίες των πολιτών του εκάστοτε ευρωπαϊκού κράτους.⁷¹

Συνοψίζοντας, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάσαμε αναλυτικά τα σημαντικότερα μοντέλα σωφρονιστικής πολιτικής που εμφανίστηκαν από την παρακμή του «αναμορφωτικού ιδεώδους» μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια, θα επικεντρωθούμε στους παράγοντες που οδήγησαν σε μεταβολές στον τομέα της Σωφρονιστικής Πολιτικής.

II. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η Σωφρονιστική είναι ο κλάδος της Εγκληματολογίας που έχει ως αντικείμενο έρευνας και μελέτης τους τρόπους με τους οποίους οργανώνεται και λειτουργεί το σωφρονιστικό σύστημα, που αποτελεί με τη σειρά του μέρος του μηχανισμού απονομής ποινικής δικαιοσύνης.⁷² Η Σωφρονιστική Πολιτική ασχολείται με όσα είναι

⁷⁰ European Forum for Restorative Justice, AGIS project, JLS/2006/ AGIS/147, Restorative Justice: an agenda for Europe, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://euforumrj.org/assets/upload/AGISReport_The_role_of_the_EU.pdf , (τελευταία επίσκεψη: 5/05/2015)

⁷¹ Αρτινοπούλου Β., οπ.π.υποσ. 62, σελ. 24-25

⁷² Αλεξιάδης Σ., *Σωφρονιστική*, Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1997, σελ. 19

δυνατό να εφαρμοστούν πρακτικά στο ευρύτερο φάσμα του συστήματος της σωφρονιστικής και μετασωφρονιστικής μεταχείρισης⁷³ και προκειμένου να μπορέσουμε να καθορίσουμε τί είναι πρακτικά εφικτό, πρέπει να γνωρίζουμε με κάθε λεπτομέρεια την υφιστάμενη κατάσταση σχετικά με τα σωφρονιστικά πράγματα.⁷⁴

Σύμφωνα με τον Κουράκη, η Σωφρονιστική/Ποινολογία είναι ο επιστημονικός κλάδος που μελετά «τη μεταχείριση του καταδικασμένου εγκληματία», τη νομική θέση στην οποία αυτός βρίσκεται και τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί κατά την εκτέλεση της ποινικής απόφασης που εκδόθηκε εναντίον του, από τη στιγμή της έκδοσης μέχρι την ομαλή και επιτυχή επανένταξη του παραβάτη στο κοινωνικό σύνολο.⁷⁵

Επιπλέον, είναι ο κλάδος που ασχολείται με το φαινόμενο της τιμώρησης ή αλλιώς «ποινικότητας» (penalty).⁷⁶ Αρχικά, η Ποινολογία συμπεριελάμβανε «κάθε προσπάθεια αναμόρφωσης ή εξορθολογισμού των ποινικών συνθηκών και καθεστώτων, έτσι ώστε να μεγιστοποιηθούν τα διορθωτικά τους αποτελέσματα». Όμως από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και έπειτα, το περιεχόμενό της διευρύνθηκε προκειμένου να συμπεριλάβει κάθε είδους συστηματική έρευνα σχετικά με τα χαρακτηριστικά των ποινικών συστημάτων, χωρίς να αποκλείει ακραία επιχειρήματα που υποστηρίζουν μέχρι και την ολοκληρωτική κατάργηση⁷⁷ των εν λόγω συστημάτων.⁷⁸

Σύμφωνα με τον Cavadino, η έννοια της «ποινικότητας» περιλαμβάνει αφενώς συγκεκριμένες ποινικές πρακτικές και ταυτοχρόνως περικλείει ένα σύνολο ιδεολογιών / απόψεων των πολιτών σχετικά με την τιμώρηση.⁷⁹ Η Ποινολογία διαθέτει μια

⁷³ Καρανίκας Δ., *Σωφρονιστική*, Τόμος Α', Θεσσαλονίκη, 1948, σελ. 10

⁷⁴ Καρανίκας Δ., *Σωφρονιστική*, Τόμος Β', Θεσσαλονίκη, 1950, σελ. 231-232

⁷⁵ Κουράκης Ν.Ε., *οπ.π.υποσ.* 18, σελ. 4

⁷⁶ Νικολόπουλος Γ., *οπ.π.υποσ.* 5, σελ. 28. Ο όρος «penalty», περιλαμβάνει τα θεσμικά όργανα και τους οργανισμούς που συνθέτουν το σωφρονιστικό σύστημα, καθώς και τους οικονομικούς, πολιτικούς, πνευματικούς και πολιτισμικούς όρους που τους περιβάλλουν. Βλέπε: McLaughlin E., Muncie J., *οπ.π.υποσ.* 19, σελ. 205

⁷⁷ Ο «καταργητισμός» εκδηλώθηκε πρώτη φορά στην Βόρεια Αμερική και στην συνέχεια στην Ευρώπη και αποτέλεσε το κίνημα που εναντιώθηκε στο θεσμό της φυλακής. Κατάφερε να προσελκύσει το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας, διευρύνοντας το αντικείμενο μελέτης που ήταν αρχικά αποκλειστικά στραμμένο στις φυλακές, προς όλο το ποινικό σύστημα. «Ο καταργητισμός προτείνει να σταματήσει η εγκληματοποίηση των κοινωνικών προβλημάτων και η προσπάθεια για λύση ή διαχείριση τους με την τιμωρητική αντίδραση του κράτους». Ωστόσο δεν είναι υπέρ της συνολικής κατάργησης του κοινωνικού ελέγχου αλλά της προσέγγισης και της κατανόησης των εγκληματικών πράξεων ως μέρος ευρύτερων κοινωνικών προβλημάτων. Βλέπε αναλυτικά: Λάζος Γ., *Κριτική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2007, σελ. 241 - 252

⁷⁸ McLaughlin E., Muncie J., *οπ.π.υποσ.* 19, σελ. 206

⁷⁹ Cavadino M., *οπ.π.υποσ.* 22, σελ. 447

αναλυτική (ή εξηγηματική) διάσταση, επιδιώκοντας να προσφέρει έναν πειστικό απολογισμό σχετικά με τις αλλαγές που πραγματοποιούνται σε επίπεδο ποινών, ενώ παράλληλα παρουσιάζει και μια κανονιστική πλευρά, η οποία έχει σαν στόχο να αποδόσει μορφή/σχήμα σ' αυτές τις αλλαγές.⁸⁰

Η θεώρηση της Ποινολογίας σαν μια μορφή στράτευσης για αλλαγή στο ποινικό σύστημα, είναι η μία όψη του νομίσματος. Η άλλη περιλαμβάνει την αδιάκοπη αναφορά των ιδεών των τριών ιδρυτών της επιστήμης της Κοινωνιολογίας, δηλαδή των Marx, Weber και Durkheim. Ο Marx στην προσπάθειά του να εξηγήσει τις κοινωνικο-ιστορικές εξελίξεις, στηρίχθηκε στο ρόλο της οικονομίας και της «ταξικής σύγκρουσης» (class conflict). Ο Durkheim έδωσε έμφαση στις έννοιες του πολιτισμού και των «συλλογικών συναισθημάτων». Τέλος, ο Weber επισήμανε την αλληλεπίδραση ανάμεσα στην οικονομία και τον πολιτισμό, ενώ παράλληλα ανέπτυξε τη σκέψη σύμφωνα με την οποία μια σύγχρονη κοινωνία καθώς αναπτύσσεται γίνεται όλο και περισσότερο «εξορθολογιστική» (rationalized) και γραφειοκρατική.⁸¹

Όλες αυτές οι διαφορετικές εξελίξεις που αναπτύχθηκαν στο πεδίο της Σωφρονιστικής Πολιτικής και στις οποίες αναφερθήκαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, είναι το αποτέλεσμα της μετάβασης από την «νεωτερική» (modern) περίοδο σε επίπεδο επιβολής της τιμωρίας, στην επακόλουθη «μετανεωτερική» (postmodern) αντίληψη και πρακτική για την ποινικότητα. Η κοινωνία εξελίσσεται και από τη νεωτερικότητα⁸² περνά στη μετανεωτερικότητα και όπως είναι αναμενόμενο, η εξέλιξη αυτή δεν αφήνει ανεπηρέαστο το πεδίο της Σωφρονιστικής Πολιτικής.⁸³

Η νεωτερικότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το «πρόταγμα του Διαφωτισμού» που εντοπίζεται στην «ιδέα της οικουμενικής ορθολογικότητας», σύμφωνα με την οποία βασικός στόχος αποτελεί η «αναζήτηση της βέβαιης και θετικής γνώσης της αλήθειας ... και την παρεπόμενη εφαρμογή αυτής της γνώσης στον έλεγχό μας επί του

⁸⁰ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 447

⁸¹ Στο ίδιο, σελ. 447

⁸² Η νεωτερικότητα (modernity), αποτελεί μια ιστορική διαδικασία που (υπερ)ομογενοποιεί και προσδίδει παγκόσμιο χαρακτήρα στις πρακτικές των σύγχρονων κοινωνιών και στην ανάπτυξή τους. Μπορεί να κατανοηθεί «ως ένα εξαιρετικά διαφοροποιημένο σύνολο διαδικασιών, κατά τις οποίες, η ένταξη μερικών (ατόμων), εξαρτάται από τον αποκλεισμό κάποιων άλλων». Βλέπε σχετικά: Yar M., Penna S., "Between Positivism and Post-Modernity? Critical Reflections on Jock Young's The Exclusive Society", *British Journal of Criminology*, 44, 2004, p. 543

⁸³ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 451

κοινωνικού κόσμου». Στον αντίποδα συναντάμε τη μετανεωτερικότητα που αρνείται τον ορθολογισμό, αμφισβητώντας ότι η αλήθεια είναι μία και μοναδική, ενώ παράλληλα χαρακτηρίζεται από έναν μακρύ κατάλογο αρνήσεων και από σκεπτικισμό που φτάνει μέχρι τα όρια του μηδενισμού.⁸⁴ Σύμφωνα με τη μετανεωτερικότητα, ο ορθολογισμός και η επιστήμη δεν δύνανται να οδηγήσουν στην «βελτίωση της κατάστασης του ανθρώπου».⁸⁵

Κατά την περίοδο της νεωτερικότητας, η «ποινική σφαίρα» χαρακτηρίζεται από την έννοια του «ποινικού παρεμβατισμού», που περιλαμβάνει το «αναμορφωτικό ιδεώδες» και «το εξατομικευμένο μοντέλο μεταχείρισης» των παραβατών. Οι παραπάνω πρακτικές σταδιακά εκτοπίζονται από την έλευση της μετανεωτερικής ποινικής πρακτικής, τα διακυβεύματα της οποίας αποτυπώνονται στη «Νέα Τιμωρητικότητα» (με την αύξηση των επιπέδων τιμώρησης) και στη Νέα Ποινολογία (με την επιβολή τεχνοκρατικών διαχειριστικών προτύπων).⁸⁶

Επομένως, παρατηρείται η τάση «διαχείρισης και ελέγχου συνολικών κατηγοριών παραβατών, καθώς και εν δυνάμει παραβατών... και υιοθέτησης νέων ποινικών τεχνικών (όπως η ηλεκτρονική επισήμανση)⁸⁷, αλλά και προνεωτερικών (συμπεριλαμβανομένης της άτυπης και της επανορθωτικής δικαιοσύνης).⁸⁸

Ωστόσο, υπάρχει αλλή μία διαφορετική άποψη για την κατανόηση των προαναφερθεισών μεταβολών στο χώρο της Ποινολογίας, βάση της οποίας πρόκειται για «τις όψεις μιας συνεχούς διαδικασίας εκσυγχρονισμού». Η άποψη αυτή στηρίζεται στην Βεμπεριανή κοινωνιολογική θέση που εξετάζει τη διαδικασία νομιμοποίησης της εξουσίας⁸⁹. Με άλλα λόγια, τους τρόπους με τους οποίους, αυτοί που κατέχουν την

⁸⁴ Craib I., *Σύγχρονη Κοινωνική Θεωρία, Από τον Πάρσονς στον Χάμπερμας*, Ελληνικά Γράμματα, (μτφρ: Τζιαντζή Μ., Λέκκας Π. Ε.), Αθήνα, 2000, σελ. 355 - 356

⁸⁵ Λάζος Γ., οπ.π.υποσ. 77, σελ. 290

⁸⁶ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 451

⁸⁷ Electronic tagging : πρόκειται για τη χρήση συσκευών ηλεκτρονικής επιτήρησης που είναι γνωστή ως «tagging», Black M., Smith R. G., “Electronic Monitoring in the Criminal Justice System”, *Trends and Issues in Crime and Criminology*, n. 254, Australian Institute of Criminology, Canberra, 2003, p.1

⁸⁸ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 451

⁸⁹ Σύμφωνα με τον Weber, η εξουσία αποτελεί ένα είδος κοινωνικής σχέσης, η ύπαρξη της οποίας προϋποθέτει από την μία πλευρά τους εξουσιαστές και από την άλλη τους εξουσιαζόμενους. Για να μπορέσει να λειτουργήσει αυτή η εξουσιαστική σχέση, πρέπει οι εξουσιαζόμενοι να είναι διατεθειμένοι να υποταχθούν στην εν λόγω εξουσία και να προσανατολίσουν την συμπεριφορά τους στην προσταγή του φορέα της εξουσίας. Η παρανω διαδικασία καθίσταται εφικτή γιατί ο

εξουσία σε μια κοινωνία, κατορθώνουν να γίνουν οι ηθικά αποδεκτοί εκπρόσωποι της εν λόγω εξουσίας, αποκτώντας ένα είδος ορθολογικής «νομικής αυθεντίας» (legal authority) που προσλαμβάνει την διοικητική μορφή της γραφειοκρατίας⁹⁰.

Η «Νέα Ποινολογία» χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή διαχειριστικών και γραφειοκρατικών μεθόδων και κατ' αυτό τον τρόπο ταυτίζεται με τη βεμπεριανή θεωρία που υποστηρίζει ότι η κοινωνία εξακολουθεί να βρίσκεται σε μια διαδικασία συνεχούς εκσυγχρονισμού και δεν έχει κάνει το βήμα πέρα από αυτόν τον εκσυγχρονισμό. Σε αυτή τη διαδικασία έχει συμβάλει καθοριστικά η ανάπτυξη νέων τεχνολογικών επιτευγμάτων (π.χ. CCTV⁹¹ και η ηλεκτρονική επιτήρηση των παραβατών), καθώς επίσης και άλλες επιστημονικές τεχνικές.⁹²

Πάντως πιο σύνθετη είναι η σχέση ανάμεσα στη διαδικασία εκσυγχρονισμού και ζητημάτων όπως η υποτιθέμενη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ποινική σφαίρα. Κατά μια άποψη, ο σεβασμός των δικαιωμάτων των παραβατών θα μπορούσε να επιτευχθεί με την επιβολή των ποινικών κυρώσεων «που πραγματικά τους αξίζουν», λαμβάνοντας υπόψη τη σοβαρότητα του διαπραχθέντος εγκλήματος. Κατά

εξουσιαζόμενος εκλαμβάνει το περιεχόμενο της εντολής ως «νόμιμο». Κατ' αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η νομιμοποίηση της εξουσίας. Βλέπε αναλυτικά : Αντωνοπούλου Μ. Ν., *Οι Κλασσικοί της Κοινωνιολογίας, Κοινωνική Θεωρία και Νεότερη Κοινωνία*, Σαββάλας, Αθήνα, 2008, σελ. 397 - 403

⁹⁰ Κατά τον Weber, η γραφειοκρατία αποτελεί τον μοναδικό τρόπο για να οργανωθεί αποτελεσματικά ένας μεγάλος αριθμός ατόμων. Η ανάπτυξη της επιστήμης, της σύγχρονης τεχνολογίας και της γραφειοκρατίας, είναι αποτέλεσμα του εξορθολογισμού στην οργάνωση της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, «συμφωνά με τις αρχές της αποτελεσματικότητας στη βάση της τεχνολογικής γνώσης». Giddens A., *Κοινωνιολογία*, (μτφρ: Τσαούσης Δ. Γ.), Gutenberg, Αθήνα, 2002, σελ. 61, βλέπε επίσης : Αντωνοπούλου Μ. Ν., οπ.π.υποσ. 89, σελ. 400

⁹¹ Το CCTV (closed circuit television) εφαρμόζεται σε κλειστούς δημόσιους χώρους καθώς και σε εμπορικές εγκαταστάσεις και αποτελεί ένα από τα τεχνολογικά είδη μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η επιτήρηση, ή αλλιώς ο στρατηγικός έλεγχος του εγκλήματος. Η λειτουργικότητα του CCTV έχει προσλάβει και θετικές και αρνητικές διαστάσεις. Μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '90 υπήρχε η άποψη ότι η εφαρμογή του μέτρου του CCTV, θα βοηθήσει σημαντικά στην αντιμετώπιση των όλο και αυξανόμενων ποσοστών εγκληματικότητας. Ωστόσο από τότε μέχρι σήμερα αυτός ο ενθουσιασμός έχει μετριαστεί, ενώ παράλληλα η εφαρμογή του συγκεκριμένου μέτρου χαρακτηρίζεται ως ένα είδος επιβολής μέγιστης κοινωνικής επιτήρησης, ή ακόμα και ως «Big Brother». Πρόκειται για ένα είδος αδυσώπητης παρατήρησης που παρομοιάζεται με τα πρότυπα επιτήρησης, όπως παρουσιάζονται στο Πανοπτικό του Μπένθαμ. Βλέπε αναλυτικά: Fussey P. "An Interrupted Transmission? Processes of CCTV , implementation and the impact of human agency, *Surveillance and Society*, Vol. 4, N. 3, 2007, p.p. 229 – 256, Goold B. J., "Public Area Surveillance and Police Work: the impact of CCTV on police behavior and autonomy, *Surveillance and Society*, Vol. 1, N. 2, 2003, p.p. 191 – 203, Grabosky P., "Technology & Crime Control", *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, N.78, Australia, 1998 , Haggerty K. D., "Technology and Crime Policy, Reply to Michael Jacobson", *Theoretical Criminology*, Nol. 8, N. 4, Sage, 2004, p.p. 491 - 497

⁹² Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 452

μια άλλη άποψη, η εφαρμογή των μέτρων της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης είναι προτιμότερη, αφού αυτά δρουν θετικά όχι μόνο για το δράστη, αλλά και για το θύμα και την κοινωνία, συμβάλλοντας στην αποκατάσταση της σχέσης τους, που διαταράχθηκε από την εγκληματική πράξη. Πρόκειται επομένως για μια διαδικασία ανθρωπιστική, ορθολογική και προοδευτική που αντιμετωπίζει το έγκλημα σφαιρικά και επιδεικνύει τον απαραίτητο σεβασμό ταυτόχρονα και στα δικαιώματα των θυμάτων, αλλά και των δραστών.⁹³

Αυτή «η τάση για εξορθολογισμό» οδήγησε στην ανάγκη διεξαγωγής ορθολογικών ερευνών σχετικά με την αποτελεσματικότητα των ποινικών πρακτικών. Οι έρευνες αυτές έδειξαν ότι οι πρακτικές που επικεντρώνονται στη «θεραπεία» του εγκληματία, είναι αναποτελεσματικές, αφού τελικά «τίποτα δεν αποδίδει» στις προσπάθειες για «βελτίωση» των παραβατών. Παρ'όλα αυτά, κατά τη δεκαετία του '90 στην Μ. Βρετανία επικράτησε η άποψη ότι τελικά κάποιες ποινικές τεχνικές «πραγματικά αποδίδουν» και οδηγούν στην μείωση του ποσοστού υποτροπής, συγκεκριμένων ομάδων παραβατών. Πρόκειται για την περίοδο κατά την οποία βρέθηκε στην εξουσία το Νέο Εργατικό Κόμμα, το οποίο μεταξύ άλλων αύξησε ραγδαία τη χρηματοδότηση για την διεξαγωγή ερευνών ικανών να αποδείξουν τί πραγματικά αποδίδει στον τομέα της αντιμετώπισης του εγκλήματος⁹⁴. Παράλληλα επανέρχεται στην επιφάνεια η έννοια της αποκατάστασης ως τμήμα μιας διαχειριστικής ποινικής στρατηγικής.⁹⁵

1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΕΙΨΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Η εμφάνιση και η άνοδος της «Νέας Τιμωρητικότητας», στις αρχές της δεκαετίας του '70 σε πολλές χώρες, θεωρείται ότι αντιπροσωπεύει «την έκλειψη της νεωτερικότητας υπέρ της μετανεωτερικότητας και /ή υπέρ της οπισθοδρόμησης σε μια παλαιολιθική ηθική». Στις νεωτερικές κοινωνίες παρατηρείται η έντονη ανάγκη για εγκαθίδρυση

⁹³ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 452

⁹⁴ Βλέπε αναλυτικά: Hillyard P., Sim J., Tombs S., Whyte D., "Leaning a 'Stain upon the Silence', Contemporary Criminology and the Politics of Dissent", *British Journal of Criminology*, Vol. 44, N. 3, 2004

⁹⁵ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 453

νέων νομιμοποιήσεων της εξουσίας, οι οποίες οφείλουν να είναι σύμφωνες με τις αντιλήψεις των σύγχρονων πολιτών. Η ευρεία έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών σε σημαντικούς τομείς της κοινωνικής ζωής, όπως η πολιτική, η δικαιοσύνη και η αξιοπιστία των υποτιθέμενων «ειδικών» σε ζητήματα αντιμετώπισης του εγκλήματος και επιβολής κυρώσεων, είχε σαν συνέπεια, κατά τους Feeley και Simon, την αύξηση «εκλαϊκευμένων πολιτικών για την αντιμετώπιση του εγκλήματος», στις οποίες αναφερθήκαμε και προηγουμένως.⁹⁶

Σε αυτό το σημείο αξίζει να επισημάνουμε ότι αναφορικά με την έννοια της «εμπιστοσύνης» ο Luhmann διαχωρίζει την εμπιστοσύνη που εντοπίζεται στις διαπροσωπικές σχέσεις από την εμπιστοσύνη στο κοινωνικό σύστημα. Η πεποίθηση στην αξιοπιστία του συστήματος (confidence) στηρίζεται στην εμπιστοσύνη που πηγάζει από την ατομική εμπειρία (trust). Η πεποίθηση αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων κοινωνιών, ενώ η εμπιστοσύνη αποτελεί τη βάση της ορθολογικής συμπεριφοράς κάθε ατόμου που προτού ενεργήσει εκτιμά τους κινδύνους.⁹⁷

Η εμπιστοσύνη είναι αναγκαία στις σύγχρονες κοινωνίες, αφού παρέχει στα άτομα έναν ξεκάθαρο προσανατολισμό προκειμένου να κατορθώσουν να διαχειριστούν την ενδεχομενικότητα του σύνθετου κόσμου. Η έλλειψη εμπιστοσύνης σε συγκεκριμένους μηχανισμούς έχει σαν αποτέλεσμα την έλλειψη κοινωνικής τάξης. Από τη δεκαετία του '70 και έπειτα, στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες παρατηρείται μια όλο και αυξανόμενη μείωση της διαπροσωπικής εμπιστοσύνης, ωστόσο παράλληλα με αυτή την κατάσταση καταγράφεται μια αύξηση της εμπιστοσύνης στις δημοκρατικές διαδικασίες. Επομένως η εμπιστοσύνη στο σύστημα συντηρείται παρά την όποια δυσπιστία της κοινής γνώμης απέναντι στους πολιτικούς. Έτσι το σύστημα διατηρεί την ισορροπία του, παρά τις διάφορες αντικρουόμενες απόψεις και τις αναταραχές που αυτές προκαλούν.⁹⁸

⁹⁶ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 453

⁹⁷ Λαμπροπούλου Ε., *Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου*, Κριτική, Αθήνα, 2001, σελ. 27

⁹⁸ Λαμπροπούλου Ε., οπ.π.υποσ. 11, σελ. 28-30

Σύμφωνα με τον Giddens⁹⁹, η εμπιστοσύνη έχει ως προαπαιτούμενο την έλλειψη επαρκούς πληροφόρησης, ενώ παράλληλα στηρίζεται στην «ενδεχομενικότητα». Κατά κάποιο τρόπο θα λέγαμε ότι η εμπιστοσύνη υποδηλώνει την αξιοπιστία μας απέναντι σε κάποιο άτομο ή στη λειτουργία ενός συστήματος. «Εμπιστοσύνη είναι για την ακρίβεια ο δεσμός μεταξύ πίστης και πεποίθησης». Ωστόσο, η εμπιστοσύνη μας απέναντι σε άτομα μέχρι σε ένα σημείο συνδέεται πάντοντε με συστήματα, όμως αφορά στην κατάλληλη λειτουργία τους παρά στην ίδια την λειτουργία τους.

Επομένως η εμπιστοσύνη θα μπορούσε να οριστεί ως η πεποίθηση για την αξιοπιστία ενός ατόμου ή συστήματος, αναφορικά με κάποιο συγκεκριμένο σύνολο αποτελεσμάτων ή περιστατικών, κατά τα οποία αυτή η πεποίθηση δηλώνει πίστη στην εντιμότητα ή την αγάπη τρίτου ατόμου, ή στην ορθότητα αφηρημένων αρχών (τεχνική γνώση). Κατά τη νεωτερικότητα, η εμπιστοσύνη εντοπίζεται στο εσωτερικό δύο σχηματισμών: α. Της γενικής συναίσθησης ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα αποτελεί κοινωνική κατασκευή και δεν προέρχεται ούτε από τη φύση των πραγμάτων, αλλά ούτε από θεϊκή ενέργεια, β. Της συνεχώς αυξανόμενης «μετασχηματιστικής δύναμης των ανθρώπινων ενεργειών», που πηγάζει από τη δυναμική φύση των σύγχρονων κοινωνικών θεσμών. Η έννοια της «τύχης» (fortuna) αντικαθίσταται από την έννοια της «διακινδύνευσης», υποδηλώνοντας ουσιαστικά τη μεταστροφή από την πρωτοκαθεδρία των θρησκευτικών κοσμολογιών σε αυτή των ανθρώπινων ηθικών επιταγών, των φυσικών αιτιών και της σύμπτωσης.

Οι έννοιες του «κινδύνου»¹⁰⁰ και της «διακινδύνευσης»¹⁰¹ είναι αρκετά συναφείς, ωστόσο δεν ταυτίζονται. Η διακινδύνευση προϋποθέτει τον κίνδυνο, χωρίς όμως απαραίτητα να προϋποθέτει και την επίγνωση του κινδύνου. Ωστόσο, τις περισσότερες

⁹⁹ Giddens A., *Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας*, (μτφρ: Μερτίκας Γ.), Κριτική, Αθήνα, 2^η Έκδοση, 2014, σελ. 66-70

¹⁰⁰ Σύμφωνα με τον Μανωλεδάκη ο κίνδυνος είναι μια διαπιστώσιμη παρουσία κάποιου επικείμενου κακού, που απειλεί την ύπαρξη ενός αγαθού, το οποίο μπορεί να προέρχεται από τα στοιχεία της φύσης ή από την συμπεριφορά του ίδιου του ανθρώπου, όταν αυτή είναι αδύναμη να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο ή έχει άγνοια ως προς την επικινδυνότητα αυτού. Βλέπε: Μανωλεδάκης Ι., «Κοινωνία της Διακινδύνευσης: Μεταξύ Ασφάλειας και Ελευθερίας», στο Ανθόπουλος Χ., Κοντιάδης Ξ., Παπαθεοδώρου Θ., *Ασφάλεια και Δικαιώματα στην Κοινωνία της Διακινδύνευσης*, Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2005, σελ. 183

¹⁰¹ Με τον όρο «διακινδύνευση» εννοούμε τη συνειδητή έκθεση σε κίνδυνο και την επιζήμια ανθρώπινη επιλογή που δημιουργεί και ανάλογη κοινωνική ευθύνη. Βλέπε: Μανωλεδάκης Ι., οπ.π.υποσ. 100, σελ. 185

φορές η διακινδύνευση υπολογίζεται ενσυνείδητα. Κατα τη διάρκεια μόνιμων καταστάσεων εμπιστοσύνης, η αποδεκτή¹⁰² διακινδύνευση εμπίπτει στην «αδύναμη επαγωγική γνώση»¹⁰³ και κατ'αυτό τον τρόπο εντοπίζουμε μια ουσιαστική ισοροπία μεταξύ της διακινδύνευσης και του υπολογισμού της. Παρ' όλα αυτά η διακινδύνευση δεν περιορίζεται μόνο στην ατομική σφαίρα. Χαρακτηριστικά είναι τα «περιβάλλοντα διακινδύνευσης», τα οποία έχουν την ιδιότητα να επηρεάζουν από κοινού μεγάλους πληθυσμούς ατόμων.

Σύμφωνα λοιπόν με τις «εκκλαϊκευμένες πολιτικές για την αντιμετώπιση του εγκλήματος» και σε συνδυασμό με την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών σε πολλούς τομείς της κοινωνικής ζωής, συμπεριλαμβανομένης και της αποτελεσματικής διαχείρισης του εγκλήματος, οι πρακτικές για την μείωση των ποσοστών εγκληματικότητας έχουν γίνει ιδιαίτερα σκληρές.¹⁰⁴

2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ

Ο Garland, στο έργο του 'The Culture of Control', προσπάθησε να δημιουργήσει μια γενική θεωρητική βάση αναφορικά με τη σύγχρονη Ποινολογία. Με την προσοχή του στραμμένη κυρίως τις Η.Π.Α και τη Μ. Βρετανία, επισημαίνει ότι η έννοια του «ποινικού παρεμβατισμού» βρίσκεται σε κρίση κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Οι πολιτισμικές μεταβολές που πραγματοποιούνται σ' αυτές τις χώρες, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, έχουν σαν αποτέλεσμα την παρακμή του «αναμορφωτικού ιδεώδους», την «επανεφεύρεση της φυλακής», την επέκταση και την εμπορευματοποίηση της πρόληψης του εγκλήματος, την «επιστροφή του θύματος»¹⁰⁵, την επιβολή νέων διαχειριστικών πρακτικών για τον έλεγχο του εγκλήματος και την

¹⁰² Η αποδεκτή διακινδύνευση αποτελεί τη βάση για την διατήρηση της εμπιστοσύνης

¹⁰³ Πρόκειται για πεποίθηση που στηρίζεται σε κάποιο είδος ελέγχου των περιστάσεων όπου δικαιώνεται η πεποίθηση.

¹⁰⁴ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ. 453

¹⁰⁵ Βλέπε: Garland D., 'The culture of high crime societies', *British journal of Criminology*; Vol. 40, 2000, p. 351-352

λειτουργία της ποινικής δικαιοσύνης και την «πολιτικοποίηση» του ελέγχου του εγκλήματος που σχετίζεται με ένα είδος «λαϊκιστικής τιμωρητικότητας».¹⁰⁶

Σχετικά με την «επιστροφή του θύματος» (ή αλλιώς την αναβίωση του ρόλου του θύματος) πρέπει να επισημάνουμε τα εξής: Αν εξετάσει κάποιος τα ποινικά συστήματα διαφόρων κρατών, δε θα εντοπίσει εύκολα την αναγνώριση της θέσης του θύματος στο εγκληματικό φαινόμενο. Ο ποινικός νόμος, αν και δίνει την εντύπωση ότι διαπιστώνει το πρόβλημα, τελικά αποδεικνύεται ότι απλά προσπαθεί να βρει ευκαιριακές λύσεις και όχι πάντα δίκαιες.¹⁰⁷ Το ζήτημα του εγκλήματος περιοριζόταν πάντα γύρω από τον εγκληματία. Ποτέ κανείς δεν αναρωτήθηκε τι θα γίνει με το θύμα, ενώ η πιο συνηθισμένη άποψη κατέληγε στο συμπέρασμα ότι για να βοηθηθεί το θύμα αρκεί η σύλληψη του εγκληματία. Κατ' αυτόν το τρόπο όμως, το θύμα «αγνοείται και εγκαταλείπεται».¹⁰⁸

Πάντως, σε αρκετές χώρες παρατηρείται πλέον μια προσπάθεια για την δημιουργία μιας θυματολογικής πολιτικής, που θα θέσει το θύμα σε νέες βάσεις. Προκειμένου να καταστεί εφικτή η εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής που θα προσανατολίζεται στο θύμα, συνετέλεσαν μια σειρά από γεγονότα. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι :¹⁰⁹

1. Η διαπίστωση ότι, ένα σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης το οποίο επικεντρώνεται στον εγκληματία, δεν είναι σε θέση να προλάβει την εγκληματική ενέργεια και συνεπώς δεν μπορεί να αποτρέψει την δημιουργία θυμάτων (πρόληψη θυματοποίησης).
2. Η εμφάνιση των εναλλακτικών μεθόδων απονομής της δικαιοσύνης, η οποία προκύπτει από την ανάγκη αποσυμφόρησης και καλύτερης λειτουργίας με σεβασμό προς το άτομο, είτε πρόκειται για το θύμα, είτε για το δράστη, είτε για τον πολίτη, του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης.
3. Η αναθεώρηση μιας μερίδας οπαδών της επονομαζόμενης ως «νέας εγκληματολογίας» της σχέσης «εγκληματίας – θύμα» και της έννοιας του

¹⁰⁶ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ.454

¹⁰⁷ Γραμματικούδης Δ.Χ., «Προβλήματα από τις σχέσεις εγκληματία – θύματος», Νομικό Βήμα, τόμος 35, 1987, σελ. 443

¹⁰⁸ Στο ίδιο, σελ. 443-444

¹⁰⁹ Σπινέλλη Κ. Δ., Έγκλημα και Θύμα, ζητήματα και προτεραιότητες για μια θυματολογική πολιτική με αφορμή τη Διακήρυξη του ΟΗΕ για τα θύματα, Ανάτυπο από τον Τιμητικό Τόμο : «Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκου», τόμος Β', Αθήνα – Κομοτηνή, Σάκκουλα, 1986, σελ. 256-260

εγκλήματος έξω από τη νομική βάση. Η ένωση των δύο εννοιών «εγκληματίας» και «θύμα», είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία της άποψης, την οποία υποστήριξαν έντονα οι πρώτοι εγκληματολόγοι, ότι: κάθε θύμα είναι και δράστης, αλλά και το αντίστροφο: κάθε δράστης είναι και θύμα.

4. Η εμφάνιση ομάδων πίεσης, αλλά και οργανώσεων που υποστήριξαν την προστασία ειδικών ομάδων θυμάτων. Για παράδειγμα το γυναικείο κίνημα καθώς και οι γυναικείες οργανώσεις οδήγησαν στην ευαισθητοποίηση και στην κινητοποίηση των θυμάτων βιασμών.
5. «Η συνειδητοποίηση του δικαιώματος για ασφαλή διαβίωση και η αύξηση του ενδιαφέροντος για το πρόβλημα της ανθρώπινης διακινδύνευσης». Στις σύγχρονες κοινωνίες, όπου η τεχνολογική πρόοδος παρουσιάζει συνεχή αύξηση, παρατηρείται μια παράλληλη αύξηση της ανάγκης να προστατευτεί η ανθρώπινη ζωή, καθώς και η σωματική και ψυχική ακεραιότητα, οι οποίες βρίσκονται υπό συνεχή απειλή.
6. Τέλος, η δράση των Διεθνών οργανώσεων και οργανισμών. Η Διεθνής Εταιρεία Θυματολογίας, το Συμβούλιο της Ευρώπης και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, βρίσκονται σε συνεχή συνεργασία με τους δημιουργούς και τους εφαρμοστές των ποινικών νόμων, προκειμένου να τους συμβουλεύουν «για την σημασία της αναγνώρισης του ρόλου που διαδραματίζει το θύμα» στην κατανόηση και αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου.

Οι παραπάνω εξελίξεις εντοπίζονται σε δύο παράγοντες:

1. «στις κοινωνικές αλλαγές που συνδέονται με την ύστερη νεωτερικότητα» και
 2. «στην εφαρμογή νεο-φιλελεύθερων πολιτικών, κατά το τέλος του 20^{ου} αιώνα».
- Σύμφωνα με την λειτουργία αυτών των νεοφιλελεύθερων πολιτικών πρέπει να επισημάνουμε τον τρόπο με τον οποίο διευκολύνουν την επέκταση του θεσμού της φυλακής, αφού εγκαθιδρύουν στις συνειδήσεις των πολιτών την εσφαλμένη αντίληψη ότι μόνο με την επιβολή αυστηρών τιμωρητικών μέτρων μπορούν οι εκάστοτε κυβερνήσεις να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την εγκληματικότητα.¹¹⁰

¹¹⁰ Harcourt B. E., *The Illusion of Free Markets, Punishment and the Myth of Natural Order*, Harvard University Press, Cambridge, 2011, p. 206, Garland D., οπ.π.υποσ. 104, σελ. 350

Ωστόσο, ένα αντιφατικό στοιχείο που εντοπίζεται στην θεωρία του Garland, είναι η σημασία που αποδίδει στην αύξηση των ποσοστών εγκληματικότητας, χαρακτηρίζοντάς την ως «ένα μαζικό και αδιαμφισβήτητο κοινωνικό γεγονός»¹¹¹, που αποτελεί χαρακτηριστικό των κοινωνιών της ύστερης νεωτερικότητας. Ο Garland χαρακτηρίζει τις εν λόγω κοινωνίες ως «κοινωνίες υψηλής εγκληματικότητας» (high crime societies), με τους πολίτες της μεσαίας τάξης να αισθάνονται ότι απειλούνται έντονα από την ενδεχόμενη εκδήλωση εγκληματικών ενεργειών εις βάρος τους¹¹². Παράλληλα, ταλαιπωρούνται από μια συνεχή ψυχολογική πίεση, αποτέλεσμα των μεταβολών της ύστερης νεωτερικότητας. Όλα τα παραπάνω είχαν σαν αποτέλεσμα την εμφάνιση ενός νέου πολιτισμικού σχηματισμού που ονομάστηκε από τον Garland «σύμπλεγμα του εγκλήματος» (the crime complex)¹¹³, και τροφοδοτήθηκε από τους κινδύνους και τις ανασφάλειες που προκύπτουν από το έγκλημα.¹¹⁴

Επιπλέον ο Garland, δίνει έμφαση και στις πολιτικές μεταβολές, τονίζοντας την υιοθέτηση νεο-φιλελεύθερων πρακτικών στο τέλος του 20^{ου} αιώνα, που επικεντρώνονται στην «ελεύθερη» αγορά, στη χαμηλότερη φορολογία και τη μείωση των κρατικών δαπανών σε πολιτικές που ευνοούν την καλή διαβίωση των πολιτών.¹¹⁵

Για τον Mead, η περίοδος του «μέτα-Κράτους Πρόνοιας», όπως ο ίδιος την αποκαλεί, καθιστά την κοινωνία ένα απλό άθροισμα ατόμων που δρουν με βάση το ατομικό τους συμφέρον. Η κοινωνική ταξική διαίρεση εξαλείφεται και αντικαθίσταται από την τεχνική και ηθική αντίθεση μεταξύ «επαρκών» και «ανεπαρκών», «υπεύθυνων» και «ανεύθυνων», αντίθεση που καμία κρατική πολιτική δεν είναι σε θέση να επηρεάσει. Έτσι, «το κοινωνικό και αστυνομικό έργο υπακούουν σε μια κοινή λογική» που στοχεύει στο να ελέγξει και να ανα-μορφώσει τη συμπεριφορά των «ελλειμματικών ή ανεπαρκών μελών της εργατικής τάξης». Σκοπός πλέον της κοινωνικής πολιτικής δεν είναι η κοινωνική μεταρρύθμιση, αλλά η επιτήρηση της ζωής των φτωχών. Εφόσον επικρατεί η πεποίθηση ότι η φτώχεια πρωταρχικά πηγάζει από τον τρόπο

¹¹¹ Garland D., οπ.π.υποσ. 105, σελ. 354-355

¹¹² Στο ίδιο, σελ. 355-356

¹¹³ Garland D., οπ.π.υποσ. 105, 367-369

¹¹⁴ Cavadino M., οπ.π.υποσ. 22, σελ.454

¹¹⁵ Garland D., οπ.π.υποσ. 105, 367-369

συμπεριφοράς των φτωχών και όχι από τους υπάρχοντες κοινωνικούς φραγμούς, «τότε αυτό που πρέπει να αλλάξει είναι η συγκεκριμένη διαγωγή και όχι η κοινωνία». ¹¹⁶

Αυτή η επίθεση εναντίον της εφαρμογής πολιτικών κοινωνικής πρόνοιας, είχε σαν αποτέλεσμα την παρακμή του ποινικού παρεμβατισμού, αφού πλέον οι νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις δημιούργησαν ένα νέο περιβάλλον στο οποίο τα κατώτερα και φτωχότερα κοινωνικά στρώματα δεν αντιμετωπίζονται πλέον «ως θύματα της κοινωνικής αδικίας, αλλά ως ... παραβατικά , επικίνδυνα και διαφορετικά». ¹¹⁷

Η άνοδος του νεοφιλελευθερισμού συνέπεσε χρονικά με την παρακμή των κομμουνιστικών κρατών, προς το τέλος της δεκαετίας του '80, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός μεγάλου ρεύματος εργατικής μετανάστευσης στη Δυτική Ευρώπη. Οι συγκρούσεις ήταν αναπόφευκτες, σε συλλογικό και ατομικό επίπεδο. Η έλευση των μεταναστών, είχε σαν αποτέλεσμα μια γενικότερη αποσταθεροποίηση στην κοινωνική και οικονομική σφαίρα, που είχε συνέπειες στη οργάνωση της εργασιακής και κοινωνικής ζωής των πολιτών. Κατ' αυτό τον τρόπο καλλιεργήθηκε ένα είδος «ξеноφοβίας», το οποίο δεν εκδηλώθηκε απλά απέναντι σε εκείνους που άλλαξαν χώρα καταγωγής, αλλά και στα παιδιά τους τα οποία γεννήθηκαν και κοινωνικοποιήθηκαν στην χώρα υποδοχής. Κάπως έτσι οδηγούμαστε στο στιγματισμό ολόκληρων πληθυσμιακών ομάδων.

Επομένως, στο παρόν κεφάλαιο διερευνήσαμε τη μετάβαση από την «νεωτερικότητα» που πρεσβεύει τις αρχές του Διαφωτισμού, στη «μετανεωτερικότητα», η οποία χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στο κράτος. Αυτή η έλλειψη εμπιστοσύνης σε συνδυασμό με την υιοθέτηση νεοφιλελεύθερων πρακτικών που επικεντρώνονται στους κανόνες της «ελεύθερης αγοράς» και δεν ευνοούν την καλή διαβίωση των πολιτών, έχει σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη ιδιαίτερα τιμωρητικών στάσεων, κυρίως απέναντι στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα που παρουσιάζονται ως αποκλειστικά υπεύθυνα για την αύξηση του ποσοστού της εγκληματικότητας. Συνέπεια των παραπάνω εξελίξεων είναι το

¹¹⁶ Wacquant L., οπ.π.υποσ. 47, σελ. 60-61

¹¹⁷ Garland D., οπ.π.υποσ. 105, σελ. 455

φαινόμενο της επέκτασης του θεσμού της φυλακής, στο οποίο θα αναφερθούμε στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο.

ΙΙΙ. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ : Η ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Οι απότομες εξελίξεις που σημειώθηκαν από τα μέσα τις δεκαετίας του '80 στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο, σε κοινωνικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, είχαν σαν συνέπεια, μεταξύ άλλων και τη δημιουργία μεταβολών στα πλαίσια εφαρμογής του ποινικού σωφρονισμού καθώς και των συστημάτων εγκλεισμού.¹¹⁸

Τα διάφορα σωφρονιστικά συστήματα που δοκιμάστηκαν στο παρελθόν αποδείχθηκαν ελάχιστα αποτελεσματικά ως προς την βελτίωση των παραβατών. Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία κατά τη δεκαετία του '70 ενός κινήματος που ασκεί ισχυρή κριτική κατά της κρατικής εξουσίας και χαρακτηρίζει τα ποινικά μέτρα για την μεταχείριση των δραστών ως «μορφές απόλυτου και ολοκληρωτικού ελέγχου»¹¹⁹. Αυτή η θέση σε συνδυασμό με την τάση για την αποδοχή ολοένα και περισσότερων μέτρων εναλλακτικών της φυλακής, οδήγησε στις εξής δύο βασικές κατευθύνσεις σε επίπεδο σωφρονιστικής πολιτικής¹²⁰: α. Η τάση για κατάργηση¹²¹ των στερητικών της ελευθερίας ποινών και β. Η τάση για κατάργηση των καταστημάτων κράτησης.

Είναι σαφές ότι οι δυο αυτές κατευθύνσεις συνδέονται, αφού εάν καταργηθούν οι στερητικές της ελευθερίας ποινές τότε σταδιακά θα παρακμάσει και ο θεσμός της φυλακής. Στην καταργητική θέση συμπεριλαμβάνονται και απόψεις σχετικά με τον περιορισμό της επιβολής στερητικών της ελευθερίας ποινών, ή με την αντικατάστασή τους με εναλλακτικούς τρόπους έκτισης έξω από τη φυλακή. Η ύπαρξη αυστηρών ποινικών κυρώσεων που προβλέπουν ποινή φυλάκισης, απέδειξε ότι δεν βοηθά στην

¹¹⁸ Albrecht H., *Εξελίξεις στον σύγχρονο σωφρονισμό : Φυλακή και εγκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες*, (μτφρ : Σεράσης Τ.), στο: *Το σωφρονιστικό σύστημα, ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, ο.π.υποσ. 9, σελ. 191

¹¹⁹ Χαίδου Α., ο.π.υποσ. 9, σελ. 92

¹²⁰ Αλεξιάδης Σ., ο.π.υποσ. 72, σελ. 62-72

¹²¹ Σχετικά με την έννοια και της αρχής του καταργητισμού βλέπε : Λάζος Γ., ο.π.υποσ. 77, σελ. 241 έπ.

εκπλήρωση του στόχου της γενικής πρόληψης¹²², αφού τελικά δεν αποτρέπουν την τέλεση εγκληματικών ενεργειών. Επιπλέον έχει αποδειχθεί ότι η φυλακή απέτυχε ως προς το σωφρονισμό των δραστών και την επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τον έντονο κοινωνικό αποκλεισμό που βιώνουν οι πρώην φυλακισμένοι, αλλά και από τα υψηλά ποσοστά υποτροπής. Επομένως δεν λειτουργούν ούτε οι στόχοι της ειδικής πρόληψης¹²³.

Η εξέλιξη των σωφρονιστικών συστημάτων, αλλά και οι ποικίλοι τρόποι που κατά καιρούς επιλέγονται για τη μεταχείριση των κρατουμένων, επηρεάζονται από ένα σύνολο διαφορετικών αλλά αλληλένδετων παραγόντων, οι οποίοι δε συναντώνται στο εσωτερικό των σωφρονιστικών συστημάτων, αλλά υπάρχουν έξω από αυτά.¹²⁴

Αυτοί οι παράγοντες είναι και οι κύριοι υπεύθυνοι των αλλαγών που λαμβάνουν χώρα στα συστήματα κράτησης και είναι οι εξής¹²⁵ :

1. Το ποσοστό των κρατουμένων που εγκλείεται και παράλληλα το ποσοστό των δραστών «στους οποίους αρμόζει ο εγκλεισμός»,
2. Ο οικονομικός παράγοντας διαδραματίζει κομβικό ρόλο αναφορικά με τις επενδύσεις που πραγματοποιούνται, με τις τελευταίες να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από «τα διαθέσιμα σωφρονιστικά κονδύλια»,
3. Η ευρύτερη πολιτική κατάσταση που επικρατεί, επηρεάζει σημαντικά τις αντιλήψεις και τις στάσεις σχετικά με την ποινική δικαιοσύνη και τα καταστήματα κράτησης, δημιουργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο «τις γενικές προσδοκίες και απαιτήσεις προς το

¹²² Η γενική πρόληψη αποτελεί ένα είδος στρατηγικής για τον έλεγχο του εγκλήματος, η οποία α. Λειτουργεί εγκληματοπροληπτικά, αποτρέποντας τα άτομα από την τέλεση εγκληματικών πράξεων (αρνητική γενική πρόληψη: εκφοβισμός) και β. Με την επιβολή ποινής στο δράστη εγκληματικής ενέργειας, παραδειγματίζει το κοινωνικό σύνολο και ενισχύει την εμπιστοσύνη του στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Η εγκληματική ενέργεια δεν γίνεται αποδεκτή ενώ ο δράστης λαμβάνει την τιμωρία που του αξίζει, με αποτέλεσμα να μην νομιμοποιείται το έγκλημα στην κοινωνική συνείδηση (θετική γενική πρόληψη: έμμεση διαπαιδαγώγηση). Βλέπε αναλυτικά : Λαμπροπούλου Ε., οπ.π.υποσ. 11, σελ. 123-146

¹²³ Η ειδική πρόληψη στρέφει την προσοχή της στον κάθε παραβάτη ξεχωριστά, σε αντίθεση με την γενική πρόληψη που απευθύνεται στο κοινωνικό σύνολο. Η ειδική πρόληψη «αναλαμβάνει δράση» κάθε φορά που η γενική πρόληψη απέτυχε στην εκπλήρωση των στόχων της. «Σύμφωνα με τη θεωρία της ειδικής πρόληψης, η ποινή δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά μέσο για την προστασία της κοινωνίας, πράγμα που επιτυγχάνεται με την κατάλληλη μεταχείριση του παραβάτη». Σχετικά με την ειδική πρόληψη, βλέπε αναλυτικά: Λαμπροπούλου Ε., οπ.π.υποσ. 11, σελ. 146-151

¹²⁴ Albrecht H., οπ.π.υποσ. 118, σελ. 191

¹²⁵ Στο ίδιο, σελ. 191 - 192

σωφρονιστικό σύστημα», ενώ ταυτόχρονα σχηματίζονται προοπτικές σχετικές με την αναμόρφωση των καταστημάτων κράτησης και των ποινικών κυρώσεων,

4. Το αίσθημα ανασφάλειας¹²⁶ και ο φόβος του εγκλήματος¹²⁷ που εκδηλώνονται από την πλευρά των πολιτών, έχουν οδηγήσει στην καθιέρωση επιβολής ποινών στερητικών της ελευθερίας, καθιστώντας έτσι την φυλακή ως το βασικό σύστημα ελέγχου των φερόμενων ως «προβληματικών κοινωνικών ομάδων»,

5. Ο συνδυασμός του εκάστοτε εθνικού δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται σ' αυτό, με τις ποικίλες υποχρεώσεις που προέρχονται από διεθνείς συμβάσεις «που επιβάλλουν πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων», δεν αφήνουν ανεπηρέαστες τις εξελίξεις στον τομέα των σωφρονιστικών πολιτικών.

Έτσι λοιπόν, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρούμε μια ραγδαία αύξηση του πληθυσμού των φυλακών αρκετών ευρωπαϊκών και όχι μόνο χωρών, συμπεριλαμβανομένης και της χώρας μας. Μια σημαντική πηγή στατιστικών στοιχείων αναφορικά με το σωφρονιστικό πληθυσμό είναι η World Prison Brief¹²⁸, η οποία παρέχει στοιχεία για τον αριθμό των εγκλείστων σε 222 ανεξάρτητες χώρες. Σύμφωνα με τα στοιχεία του δέκατου και τελευταίου κατά σειρά Παγκόσμιου Καταλόγου του Πληθυσμού των Φυλακών για το έτος 2013, πληροφορούμαστε ότι πάνω από 10 εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο είναι φυλακισμένοι. Περίπου οι μισοί βρίσκονται στις Η.Π.Α. (2,2 εκ.), στην Κίνα (1,6 εκ.) και στη Ρωσία (0,64 εκ.). Ωστόσο, αξίζει να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με το Bureau of Justice Statistics, ο αριθμός των φυλακισμένων στις Η.Π.Α., παρουσιάζει ελαφρά μείωση από το 2010 και έπειτα, ενώ από το 1980 μέχρι το 2009 παρουσίαζε μια σταθερά αυξητική πορεία.¹²⁹ Οι Σεϋχέλλες κατέχουν την υψηλότερη θέση στην παγκόσμια κατάταξη με 799 φυλακισμένους ανά 100.000 κατοίκους του εθνικού πληθυσμού, ενώ ακολουθούν οι Η.Π.Α (698). Στην

¹²⁶ «Η ανασφάλεια αποτελεί μια ιδιαίτερα σύνθετη και ασαφή υποκειμενική κατάσταση με συλλογικές...διαστάσεις...Τα ερευνητικά πορίσματα καταδεικνύουν ότι η ανασφάλεια δεν απορρέει αποκλειστικά από την εγκληματικότητα, στην πράξη παρατηρείται μια λογικά ανακόλουθη ταύτιση με αυτή.» Βλέπε αναλυτικά: Ζαραφωνίτου Χ., *Ο Φόβος του Εγκλήματος*, Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης, 3^{ος} Τόμος, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας, 2002

¹²⁷ Ο φόβος του εγκλήματος ορίζεται ως «το συλλογικό άγχος των κατοίκων μιας περιοχής, μιας πόλης ή χώρας, το οποίο προέρχεται από το φόβο πιθανής θυματοποίησης των ίδιων ή κοντινών τους προσώπων από βίαιες εγκληματικές επιθέσεις.» Βλέπε αναλυτικά: Ζαραφωνίτου Χ., οπ.π.υποσ. 126, σελ. 31 - 32

¹²⁸ Βλέπε σχετικά: <http://www.prisonstudies.org/>, (τελευταία επίσκεψη : 27/09/2015)

¹²⁹ Βλέπε το σχετικό διάγραμμα: <http://www.bjs.gov/index.cfm?ty=kfdetail&iid=488>, (τελευταία επίσκεψη: 29/09/2015)

Ευρώπη η μέση τιμή (median rate) για τις δυτικές ευρωπαϊκές χώρες είναι 98 φυλακισμένοι ανά 100.000 κατοίκους, ενώ για τις χώρες που εκτείνονται από την Ευρωπαϊκή Ήπειρο προς την Ασία (π.χ. Ρωσία και Τουρκία) είναι 225.

Συνολικά το ποσοστό του σωφρονιστικού πληθυσμού παρουσιάζει αυξητικές τάσεις και στις πέντε Ηπείρους τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Χαρακτηριστικό είναι ότι από την πρώτη έκδοση του Παγκόσμιου Καταλόγου του Πληθυσμού των Φυλακών (1997), μέχρι και την τελευταία (2013), ο σωφρονιστικός πληθυσμός έχει αυξηθεί κατά 25-30%. Ωστόσο πρέπει να επισημάνουμε ότι σε αυτό το χρονικό διάστημα ο παγκόσμιος πληθυσμός έχει αυξηθεί περίπου κατά 20%. Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2013¹³⁰ ο παγκόσμιος πληθυσμός ανέρχεται στα 7,1 δις, ενώ ο σωφρονιστικός πληθυσμός στα 10,2 εκατομμύρια. Συγκρίνοντας αυτά τα δύο ποσά προκύπτει ότι οι φυλακισμένοι ανέρχονται σε 144 ανά 100.000 κατοίκους του παγκόσμιου πληθυσμού. Παρ' όλα αυτά, πάνω από τα μισά κράτη (54%) που συμμετέχουν στην καταγραφή του World Prison Brief, έχουν αναλογία εγκλείστων κάτω των 150 ανά 100.000 κατοίκους, ενώ το 2005 τα κράτη με αυτή την αναλογία ήταν περισσότερα (58%). Η Ελλάδα το 2004 βρισκόταν κάτω από τον παγκόσμιο μέσο όρο (με 82 φυλακισμένους ανά 100.000 κατοίκους), ωστόσο τα στοιχεία για το 2013 είναι αυξημένα (111 ανά 100.000).¹³¹

Επιπλέον αξίζει να αναφέρουμε ότι στην Ευρώπη, η Ρωσία έρχεται πρώτη σε αριθμό εγκλείστων (649.500), ακολουθεί η Τουρκία (165.033) και το Ηνωμένο Βασίλειο (86.179). Η Ελλάδα βρίσκεται στην 17^η θέση του καταλόγου, σε σύνολο 57 κρατών, με 11.988 εγκλείστους. Ωστόσο, και παρά τις συζητήσεις σχετικά με τη σημαντική αύξηση που παρουσιάζουν τα ποσοστά των φυλακισμένων σε αρκετές χώρες, παρατηρούμε ότι υπάρχουν κράτη που διατηρούν ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά φυλακισμένων.¹³² Ενδεικτικά αναφέρουμε το Σαν Μαρίνο¹³³ με 6 κρατούμενους σε σύνολο 33.700 κατοίκων (ενώ ανάλογα χαμηλά ποσοστά διατηρεί από το 1993) και το

¹³⁰

Βλέπε

σχετικά:

http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/wppl_10.pdf,

(τελευταία

επίσκεψη: 30/09/2015)

¹³¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα ποσοστά του σωφρονιστικού πληθυσμού ανά χώρα

βλέπε: http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/wppl_10.pdf,

(τελευταία επίσκεψη: 27/09/2015)

¹³²

http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=14&=Apply, (τελευταία επίσκεψη: 30/09/2015)

¹³³ Σύμφωνα με στοιχεία του 2013, βλέπε: <http://www.prisonstudies.org/country/san-marino>, (τελευταία επίσκεψη: 30/09/2015)

Λίχτενσταϊν¹³⁴ με 19 κρατούμενους σε σύνολο 37.130 κατοίκων (ωστόσο από 2008 και έπειτα παρουσιάζει αυξητικές τάσεις).

Η αύξηση λοιπόν του σωφρονιστικού πληθυσμού που παρατηρείται σε αρκετές χώρες έχει προκαλέσει τη δημιουργία έντονου ενδιαφέροντος σχετικά με την μελέτη των στερητικών της ελευθερίας ποινών. Παρ' ότι κατά τη διάρκεια των δεκαετιών '70 – '80¹³⁵ σημειώνεται στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο μια σταθερότητα ως προς τα ποσοστά εγκλεισμού¹³⁶, το σκηνικό αυτό αλλάζει τη δεκαετία του '90, κατά τη διάρκεια της οποίας καταγράφεται μια ραγδαία αύξηση στο ποσοστό των εγκλειστων, κυρίως σε καταστήματα κράτησης της Δυτικής και Ανατολικής Ευρώπης.¹³⁷

Σύμφωνα με τον Mauer¹³⁸, ο εγκληματολόγος James Lynch συνέκρινε τις πολιτικές που ακολουθούν οι Η.Π.Α αναφορικά με την επιβολή ποινικών κυρώσεων, με τις αντίστοιχες πολιτικές του Καναδά, της Αγγλίας, της Ουαλίας και της πρώην Δυτικής Γερμανίας. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, με εξαίρεση τη Δυτική Γερμανία, τα υπόλοιπα κράτη είχαν παρόμοια ποσοστά φυλάκισης σε σχέση με τα «βίαια αδικήματα», αλλά αναφορικά με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, οι Η.Π.Α. επιλέγουν την επιβολή στερητικών της ελευθερίας ποινών, συχνότερα και για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα, σε σχέση με τα παραπάνω κράτη. Το γεγονός αυτό φαίνεται ότι ισχύει και για τα αδικήματα κατά των ναρκωτικών. Για παράδειγμα, στις Η.Π.Α. τα άτομα που έχουν καταδικαστεί για το αδίκημα της διάρρηξης εκτίουν κατά μέσο όρο ποινή φυλάκισης 16,2 μηνών, σε σύγκριση με 5,3 μήνες στον Καναδά και 6,8 μήνες σε Αγγλία και Ουαλία, γεγονός που δείχνει ότι οι Η.Π.Α., για συγκεκριμένες κατηγορίες αδικημάτων ακολουθούν πιο σκληρές ποινικές πρακτικές σε σχέση με άλλα κράτη.

¹³⁴ Σύμφωνα με στοιχεία του 2014, βλέπε: <http://www.prisonstudies.org/country/liechtenstein> , (τελευταία επίσκεψη: 30/09/2015)

¹³⁵ Την αντίστοιχη χρονική περίοδο στην Βόρειο Αμερική και ιδιαίτερα στις Η.Π.Α. αυξήθηκαν με γοργούς ρυθμούς, κυρίως κατά την δεκαετία του '80.

¹³⁶ Ωστόσο, σύμφωνα με τον Mauer το πραγματικό ποσοστό εγκλεισμού είναι δύσκολο να προσδιοριστεί επακριβώς, γιατί εκείνα τα χρόνια οι μηχανισμοί καταγραφής ήταν πολύ λιγότερο εξελιγμένοι σε σχέση με σήμερα. Βλέπε σχετικά : Mauer M., "Comparative International Rates of Incarceration: An Examination of Causes and Trends", 2003, σελ. 6, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: <http://proxy.baremetal.com/november.org/stayinfo/breaking/Incarceration.pdf> , (τελευταία επίσκεψη: 27/09/2015)

¹³⁷ Albrecht H., οπ.π.υποσ. 118, σελ. 197

¹³⁸ Mauer M., οπ.π.υποσ. 136, σελ. 8

Επίσης, αξίζει να σημειώσουμε ότι στην Ευρώπη, τα ποσοστά φυλάκισης των αλλοδαπών¹³⁹, των τοξικοεξαρτημένων και των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (άνεργοι, άστεγοι, γυναίκες)¹⁴⁰ παρουσιάζουν μια σταθερή άνοδο και μπροστά σ' αυτούς οι εναλλακτικές κυρώσεις, έξω από τα κάγκελα της φυλακής, επιλέγονται όλο και λιγότερο. Ειδικά για τα ποσοστά φυλάκισης των αλλοδαπών πρέπει να αναφέρουμε ότι στο 1/6 των ευρωπαϊκών χωρών είναι ιδιαίτερα υψηλά ξεπερνώντας το 30% του συνόλου του πληθυσμού των εγκλείστων. Στην Ελλάδα το εν λόγω ποσοστό το 2013 ανήλθε στο 60,4%¹⁴¹, ενώ το 1997 βρισκόταν στο 39%.¹⁴²

Παράλληλα, το ποσοστό των τοξικομανών και των διακινητών ναρκωτικών στο σύνολο του πληθυσμού των κρατουμένων καταγράφει άνοδο, ταυτόχρονα στις Η.Π.Α. και στην Ευρώπη. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στη Γαλλία, το 1984 καταγράφηκαν 4.000 καταδίκες για κατοχή ή διακίνηση ναρκωτικών, ενώ δέκα χρόνια μετά (1994) οι αντίστοιχες καταδίκες έφτασαν στις 24.000. Συνέπεια των παραπάνω είναι η αύξηση του ποσοστού των φυλακισμένων για αδικήματα σχετικά με τα ναρκωτικά και μάλιστα το εν λόγω ποσοστό υπερβαίνει την αναλογία των κρατουμένων για το αδίκημα της κλοπής. Το παραπάνω φαινόμενο παρατηρείται, προς τα τέλη της δεκαετίας του '90 σε έντονο βαθμό στα εξής κράτη: Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ολλανδία.¹⁴³

Κομβικό ρόλο στην επιλογή ποινών φυλάκισης έχει διαδραματίσει ο φόβος του εγκλήματος που νιώθουν οι πολίτες του εκάστοτε κράτους και που οδηγεί στην υιοθέτηση αντεγκληματικής πολιτικής που στοχεύει στην ενίσχυση της ασφάλειας των

¹³⁹ «Ο (μη Ευρωπαίος) ξένος – συνεχώς στο στόχαστρο, εκ των προτέρων, αν όχι κατ'αρχήν, ύποπτος, στο περιθώριο της κοινωνίας και υπό διωγμό από τις αρχές, που δείχνουν απaráμιλλο ζήλο – μεταμορφώνεται σε ένα «βολικό εχθρό» (suitable enemy),... σύμβολο και πηγή όλων των αγωνιών, όπως είναι για την αμερικανική κοινωνία οι φτωχοί Αφροαμερικανοί των μητροπόλεων». Στο : Wacquant L., οπ.π.υποσ. 47, σελ. 146

¹⁴⁰ Μπουγαδή Σ, «Οι σύγχρονες τάσεις του εγκλεισμού: Από το αναμορφωτικό ιδεώδες της δεκαετίας του '70 στη σημερινή κατάσταση», *Ποινική Δικαιοσύνη & Εγκληματολογία*, Τεύχος 1., Έτος 2º, 2010, σελ. 37, Landreville P., οπ.π.υποσ. 52, σελ. 1467, Μαγγανάς Α., Λάζος Γ., Σβουρδάκου Δ., *Η Εγκληματολογία από τα Κάτω*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 116

¹⁴¹ Σύμφωνα με τα στοιχεία του World Prison Brief του 2013. Βλέπε: http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/foreign-prisoners?field_region_taxonomy_tid=14 , (τελευταία επίσκεψη: 30/09/2015)

¹⁴² Σύμφωνα με τα στοιχεία της ετήσιας στατιστικής έρευνας του Συμβουλίου της Ευρώπης, στο: Wacquant L., οπ.π.υποσ. 47, σελ. 140

¹⁴³ Στο ίδιο, σελ. 147-148

πολιτών ενώ παράλληλα παραμερίζει τις προσπάθειες για αποκατάσταση και κοινωνική επανένταξη των δραστών.¹⁴⁴

Ενώ λοιπόν ο θεσμός της φυλακής είχε σαν βασικό στόχο την οριστική παύση της βίαιης και απάνθρωπης μεταχείρισης των δραστών, που εκδηλωνόταν με την επιβολή σωματικών και θανατικών ποινών, κατέληξε να μετατραπεί σε «χώρο αποθήκευσης των ανεπιθύμητων»¹⁴⁵, αντιμετωπίζοντας τους κρατούμενους σαν πολίτες «δεύτερης κατηγορίας».¹⁴⁶

Σήμερα, ο υπερπληθυσμός¹⁴⁷ που σημειώνεται στα σωφρονιστικά καταστήματα, αποτελεί φαινόμενο που συναντάται λίγο πολύ διεθνώς και ενδέχεται να οδηγήσει στην κατασκευή νέων καταστημάτων κράτησης δημόσιων αλλά και ιδιωτικών¹⁴⁸, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του υπερπληθυσμού. Όμως, η τάση για δημιουργία όλο και περισσότερων φυλακών δεν βοηθά ουσιαστικά στην αποσυμφόρηση, αφού κάποια στιγμή θα κορεστούν και τα νέα αυτά καταστήματα κράτησης. Οδηγεί όμως σε μία πολύ επικίνδυνη κατά τη γνώμη μας κατεύθυνση, που τείνει να εδραιώσει ακόμα περισσότερο το θεσμό της φυλακής σαν τον πρωταρχικό τρόπο και τόπο έκτιση των ποινικών κυρώσεων.¹⁴⁹

Εντοπίζονται κάποιες πολύ σοβαρές συνέπειες που συνοδεύουν την έκτιση ποινών στερητικών της ελευθερίας και ειδικά των μακροχρόνιων. Κάποιες από αυτές είναι οι εξής:

1. Το άτομο βιώνει ένα είδος κοινωνικής απομόνωσης, αφού με τον εγκλεισμό του σε κάποιο σωφρονιστικό κατάστημα απομακρίνεται από τους δικούς του ανθρώπους (συγγενείς και φίλους) καθώς και από το εργασιακό του περιβάλλον (στις περιπτώσεις που ο εγκλειστος εργάζεται).

¹⁴⁴ Χάιδου Α., οπ.π.υποσ. 9, σελ. 95-96

¹⁴⁵ Wacquant L., οπ.π.υποσ. 47, σελ. 149

¹⁴⁶ Μπουγαδή Σ, οπ.π.υποσ. 140, σελ. 35

¹⁴⁷ «Υπερπληθυσμός είναι το φαινόμενο που παρουσιάζεται τις τελευταίες δεκαετίες κυρίως, όπου παρατηρείται κατακόρυφη αύξηση του πληθυσμού των εγκλειστών σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό» και κυρίως σε σχέση με την χωρητικότητα των σωφρονιστικών καταστημάτων., Μπουγαδή Σ, οπ.π.υποσ. 140, σελ. 29, βλέπε επίσης : Κουλούρης Ν.Κ., *Η Κοινωνική Επανένταξη της Φυλακής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2009, σελ. 29-30

¹⁴⁸ Σχετικά με την ιδιωτικοποίηση των φυλακών βλέπε: Αλεξιάδης Σ., οπ.π.υποσ. 72, σελ. 200-212

¹⁴⁹ Χάιδου Α., οπ.π.υποσ. 9, σελ. 96, Μπουγαδή Σ, οπ.π.υποσ. 140, σελ. 33-34, Landreville P., οπ.π.υποσ. 54, σελ. 1467

2. Χάνει το δικαίωμα της «ελεύθερης διάθεσης του εαυτού του», εφόσον για το διάστημα που θα παραμείνει στην φυλακή είναι υποχρεωμένος να ακολουθήσει συγκεκριμένους κανόνες σχετικά με τη διαβίωση στη φυλακή, χωρίς να έχει την επιλογή να λάβει οποιαδήποτε πρωτοβουλία.¹⁵⁰

Επιπλέον, επιπρόσθετα προβλήματα προκύπτουν από την επιδείνωση των κακών συνθηκών διαβίωσης¹⁵¹, επακόλουθα του υπερπληθυσμού και της υπερπλήρωσης¹⁵². Πιο συγκεκριμένα δημιουργούνται προβλήματα αναφορικά με την ομαλή λειτουργία των καταστημάτων κράτησης με αποτέλεσμα να σημειώνεται μια όλο και αυξανόμενη υποβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών και γενικότερα των υποδομών των φυλακών. Έτσι παρατηρούνται φαινόμενα «ελλιπών συνθηκών στοιχειώδους υγιεινής, έλλειψη επαρκούς ιατρικού προσωπικού και φαρμακευτικού υλικού,... ο συνωστισμός πολλών κρατουμένων σε ένα κελί, η έλλειψη χώρων προαυλισμού και άθλησης και γενικά ελλείψεις που αφορούν τη δημιουργική απασχόλησή τους...».¹⁵³

Σύμφωνα λοιπόν με όλα τα παραπάνω και με δεδομένη την αδυναμία να επιδράσει σωφρονιστικά η φυλακή στο δράστη, οι σύγχρονες τάσεις σωφρονιστικής πολιτικής σε ευρωπαϊκό αλλά και σε εθνικό επίπεδο, κινούνται προς μια κατεύθυνση που στοχεύει στον περιορισμό της επιβολής ποινών στερητικών της ελευθερίας και στην αντικατάστασή τους από εναλλακτικούς τρόπους έκτισης ποινών, κυρίως κοινοτικά προσανατολισμένους, που επιδεικνύουν μεγαλύτερο σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα των παραβατών και που επιπλέον στοχεύουν την ομαλότερη και αποτελεσματικότερη επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο.¹⁵⁴

Είναι γεγονός ότι το αίτημα για «αποφυλακοποίηση» (decarceration), έλαβε κεντρική θέση κατά τη δεκαετία του '70 και είχε σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη νέων θεσμών, κυρίως σε Δυτική Ευρώπη και Βόρεια Αμερική, με απώτερο σκοπό τη μείωση της

¹⁵⁰ Αλεξιάδης Σ., οπ.π.υποσ. 72, σελ. 265

¹⁵¹ Κουλούρης Ν.Κ., οπ.π.υποσ. 147, σελ. 36

¹⁵² «Υπερπλήρωση είναι το φαινόμενο της κράτησης πολύ περισσότερων κρατουμένων από ό,τι μπορεί να "φιλοξενήσει" το κτίριο.» Μπουγαδή Σ., οπ.π.υποσ. 140, σελ. 29

¹⁵³ Μπουγαδή Σ., οπ.π.υποσ. 140, σελ. 35

¹⁵⁴ Αλεξιάδης Σ., οπ.π.υποσ. 72, σελ. 264, Cohen S., «Κοινοτικός έλεγχος: Απομυθοποίηση ή επαναβεβαίωση;», (μτρφ. Και εισαγωγή: Σεράσης Τ.), *Σύγχρονα Θέματα*, Τεύχος 41-42, Περίοδος Β', 1990, σελ. 21, Ζημιανίτης Δ., «"Μεταμοντέρνες Ποινές": Η Ηλεκτρονική Επιτήρηση», *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 5, Έτος 1^ο, 1998, σελ. 461-462

επιβολής ποινών φυλάκισης και στην αντικατάστασή τους από ένα εναλλακτικό σύστημα «απομακρυσμένο από την επίσημη ποινική δικαιοσύνη».¹⁵⁵

Συνοψίζοντας, ο υπερπληθυσμός των φυλακών αποτελεί φαινόμενο που συναντάται λίγο πολύ διεθνώς (αν και υπάρχουν κράτη που παρουσιάζουν σταθερά χαμηλά ποσοστά εγκλείστων) και δύναται να οδηγήσει στην κατασκευή νέων σωφρονιστικών καταστημάτων. Το αίσθημα ανασφάλειας των πολιτών και η στοχοποίηση των εύάλωτων κοινωνικών ομάδων (αλλοδαποί, τοξικοεξαρτημένοι, άνεργοι, κλπ.) έχουν διαδραματίσει κομβικό ρόλο στην επιβολή ποινών στερητικών της ελευθερίας. Ωστόσο, οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης των καταστημάτων κράτησης, η αναμφισβήτητη αποτυχία της φυλακής να «σωφρονίσει» τους δράστες και να επαναφέρει το αίσθημα ασφάλειας στους πολίτες, καθώς και το μεγάλο οικονομικό κόστος του θεσμού της φυλακής, είχαν σαν αποτέλεσμα την αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων έκτισης της ποινής, απαλλαγμένων από τα αρνητικά χαρακτηριστικά της φυλακής, στους οποίους θα αναφερθούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

IV. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο λοιπόν, παρατηρούμε ότι υπάρχει μια συγκεκριμένη προσέγγιση σχετικά με τα βασικά σημεία στον τομέα εφαρμογής ποινικής πολιτικής. Αρχικά, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο έχει καταργηθεί η εφαρμογή θανατικών ποινών¹⁵⁶. Επιπλέον υπάρχει μια κοινή γραμμή αναφορικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων καθώς επίσης και η σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων που λειτουργεί σαν ευρωπαϊκός φορέας υπερκρατικού ελέγχου του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επιπλέον πρέπει να επισημάνουμε την τάση που επικρατεί

¹⁵⁵ Cohen S., οπ.π.υποσ. 154, σελ. 21

¹⁵⁶ Ωστόσο σύμφωνα με τον Waquant η κατάργηση της θανατικής ποινής, σε ορισμένες χώρες, είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση της μέσης διάρκειας κράτησης μέσω των λεγόμενων «ποινών ασφαλείας». Βλέπε: Waquant L., οπ.π.υποσ. 47, σελ. 154

για τον περιορισμό της επιβολής ποινών στερητικών της ελευθερίας, στο ελάχιστο δυνατό.¹⁵⁷

Ωστόσο, όλα τα παραπάνω πρέπει να αξιολογηθούν στον βαθμό που δύνανται να εφαρμοστούν σε ένα πλαίσιο εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων εκτός φυλακής. Ειδικότερα, αναφερόμαστε στην επιβολή κοινοτικών κυρώσεων (community sanctions), που επιβάλλονται ως ποινικές αποφάσεις ή μέτρα επιτήρησης, πριν ή αντί της διεξαγωγής ποινικής δίκης και αντί ποινής ή ως ποινή.¹⁵⁸

Η ιδέα της επιβολής μέτρων «επιτήρησης των παραβατών» (offender supervision) άρχισε να λαμβάνει έναν επιτακτικό χαρακτήρα από τις αρχές της δεκαετίας του '90, στο πλαίσιο των αποφάσεων των Ηνωμένων Εθνών και του Συμβουλίου της Ευρώπης, σχετικά με τον περιορισμό των στερητικών της ελευθερίας ποινών. Στόχος ήταν η αντικατάσταση των τελευταίων από μη στερητικές της ελευθερίας κυρώσεις, ενώ παράλληλα ενισχύθηκαν και οι συζητήσεις γύρω από ζητήματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παραβατών κατά την επιβολή μέτρων επιτήρησης.¹⁵⁹

Επιπλέον κατέστη σαφές διεθνώς, ότι η επιβολή τέτοιου είδους κυρώσεων ή μέτρων δεν πρέπει να θεωρείται ως προνομιακή μεταχείριση, απλά και μόνο επειδή δεν προϋποθέτει τη στέρηση της ελευθερίας του δράστη. Αντιθέτως, αυτού του είδους οι κυρώσεις ενδέχεται να παραβιάσουν τις «προσωπικές ελευθερίες και τα δικαιώματα» των δραστών.¹⁶⁰

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, προϋποθέτει μέχρι κάποιο βαθμό τη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών της. Η συνεργασία αυτή επεκτείνεται και στο κομμάτι της διαμόρφωσης και της εφαρμογής ποινικής πολιτικής, που τα τελευταία χρόνια περιλαμβάνει την επιβολή κυρώσεων σχετικών με την επιτήρηση των παραβατών. Όμως δεν είναι δυνατό να έχουμε ξεκάθαρη γνώση για τα διαφορετικά καθεστάτα επιβολής κυρώσεων επιτήρησης που ισχύουν σε κάθε κράτος –μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον πέρα από το καθαρά τεχνικό κομμάτι σχετικά με τη λειτουργία αυτών των συστημάτων και πρακτικών, πρέπει επίσης να

¹⁵⁷ Morgensten C., Larrauri E., "European Norms, Policy and Practice", in McNeill F., Beyens K., *Offender Supervision in Europe*, Palgrave Macmillan, 2013, p. 125

¹⁵⁸ Morgensten C., Larrauri E., οπ.π.υποσ. 157, σελ. 125, Mcneill F., "Community Sanctions and European Penology", in Daems T., Smit D., Snacken S., *European Penology?*, Hart, Oregon, 2013, p. 172

¹⁵⁹ Morgensten C., Larrauri E., οπ.π.υποσ. 157, σελ. 125-126

¹⁶⁰ Στο ίδιο, σελ. 125-126

υπάρχει συμφωνία και σε ζητήματα αναφορικά με την ανάγκη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁶¹

Προκειμένου να εντοπίσουμε το «Ευρωπαϊκό στοιχείο» στον τομέα της επιτήρησης των παραβατών πρέπει να ακολουθήσουμε δύο κατευθύνσεις. Αρχικά, μπορούμε να συγκρίνουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές που εντοπίζονται σε αυτό το πεδίο, ανάμεσα σε δύο ευρωπαϊκές χώρες. Δεύτερον μπορούμε να προχωρήσουμε την σύγκρισή μας μεταξύ διεθνούς και ευρωπαϊκού πεδίου και να εντοπίσουμε αν και σε ποια σημεία έχει επηρεαστεί η διαμόρφωση της στρατηγικής σχετικά με την επιτήρηση των παραβατών.¹⁶²

Ωστόσο, ένας από τους τομείς στους οποίους αποδόθηκε ιδιαίτερη σημασία είναι αυτός σχετικά με τη χάραξη κοινής αντεγκληματικής πολιτικής στα πλαίσια του ευρωπαϊκού χώρου. Αρχικά ιδρύθηκε η «Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Προβλήματα της Εγκληματικότητας», μέλη της οποίας αποτέλεσαν ειδικοί εμπειρογνώμονες διορισμένοι από τις Κυβερνήσεις των κρατών-μελών. Σκοπός της συγκεκριμένης Επιτροπής ήταν η σύνταξη αρκετών κειμένων σχετικών με ζητήματα Αντεγκληματικής Πολιτικής¹⁶³. Ωστόσο, ίσως η σημαντικότερη αρμοδιότητα της Επιτροπής, είναι η σύνταξη «Αποφάσεων», που στην πορεία μετονομάστηκαν σε «Συστάσεις» (1979), οι οποίες πραγματεύονται θέματα σχετικά με την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, την μεταχείριση των κρατουμένων και γενικώς τη διαμόρφωση των κατάλληλων μέτρων στους τομείς στους οποίους ενδέχεται να εκδηλωθεί αντεγκληματική πολιτική. Υπό αυτή τη βάση διατυπώθηκε μια λίστα Αποφάσεων / Συστάσεων σχετικά με σωφρονιστικά ζητήματα.¹⁶⁴

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ), καθώς και η σύσταση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), αποτελούν δύο πολύ

¹⁶¹ Morgensten C., Larrauri E., οπ.π.υποσ. 157, σελ. 126

¹⁶² Στο ίδιο, σελ. 126

¹⁶³ Για αναλυτικότερη αναφορά σχετικά με αυτά τα κείμενα, βλέπε: Αλεξιάδης Σ., «Δικαιώματα του Ανθρώπου και Αντεγκληματική Πολιτική», *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, Τόμος 21, Ειδικό Τεύχος, 2001, σελ. 37

¹⁶⁴ Αλεξιάδης Σ., οπ.π.υποσ. 72, σελ. 86-87

σημαντικά δημιουργήματα του Συμβουλίου της Ευρώπης¹⁶⁵, που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών από τους κινδύνους της κρατικής κυριαρχίας.¹⁶⁶

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει επιδείξει ιδιαίτερο έργο όλα αυτά τα χρόνια με την ανάπτυξη ειδικών μέσων και προτύπων αναφορικά με την μεταχείριση των παραβατών. Αρχικά ασχολήθηκε με τα δικαιώματα των κρατουμένων, με τη σύσταση των Ευρωπαϊκών Κανόνων Κλειστής Μεταχείρισης, που ουσιαστικά στηρίχθηκαν στους συναφείς κανόνες του Ο.Η.Ε. του 1957. Στη συνέχεια και εξαιτίας του έντονου ενδιαφέροντος για την εξεύρεση εναλλακτικών τρόπων έκτισης της ποινής, που στοχεύουν στην αντικατάσταση των ποινών φυλάκισης, υιοθετήθηκε το 1992 η Σύσταση Νο R(92) 16, με τίτλο: «Οι Ευρωπαϊκοί Κανόνες για τις Κοινοτικές Κυρώσεις και τα (Κοινοτικά) Μέτρα».¹⁶⁷

Επιπλέον κατοχυρώθηκε το δικαίωμα των κρατουμένων σε ευρωπαϊκές χώρες, στις οποίες ισχύει η διάταξη της «Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου», να προσφύγουν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σε περίπτωση καταπάτησης των αναγνωρισμένων δικαιωμάτων τους. Η Ελλάδα έχει αποδεχθεί το δικαίωμα για ατομική προσφυγή, ήδη από την 20/11/1985.¹⁶⁸

1. Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ

Όπως ήδη αναφέραμε οι κοινοτικές κυρώσεις αποτελούν ένα σημαντικό κεφάλαιο της σύγχρονης σφραγιστικής πολιτικής και πρακτικής, ωστόσο πριν προχωρήσουμε στην ανάλυσή τους, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι υπάρχει μια πληθώρα ονοματοδοσιών γύρω από την έννοια των κοινοτικών κυρώσεων, που διαφέρει από κράτος σε κράτος. Στην παρούσα εργασία θα υιοθετήσουμε την Ευρωπαϊκή ονομασία «κοινοτικές κυρώσεις και (κοινοτικά) μέτρα» (community sanctions and measures), όπως ορίστηκε

¹⁶⁵ Morgensten C., Larrauri E., οπ.π.υποσ. 157, σελ. 127, Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 52, σελ. 1131

¹⁶⁶ Νικολόπουλος Γ. Π., *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής: Το πρόγραμμα της Χάγης' και η εφαρμογή του*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ. 31

¹⁶⁷ Morgensten C., Larrauri E., οπ.π.υποσ. 157, σελ. 128, Κουράκης Ν.Ε., οπ.π.υποσ. 18, σελ. 281

¹⁶⁸ Κουράκης Ν.Ε., οπ.π.υποσ. 18, σελ. 282

από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο¹⁶⁹. Πιο συγκεκριμένα, «αυτές οι κυρώσεις και αυτά τα μέτρα δίνουν την δυνατότητα στον παραβάτη να παραμείνει στην κοινότητα και περιλαμβάνουν κάποιο περιορισμό της ελευθερίας του με την επιβολή όρων και υποχρεώσεων, που υλοποιούνται από φορείς που ορίζονται από το νόμο για το σκοπό αυτό. Ο όρος προσδιορίζει κάθε κύρωση που επιβλήθηκε από δικαστήριο ή δικαστή, καθώς και κάθε μέτρο που λαμβάνεται πριν ή αντί της απόφασης σχετικά με την κύρωση, καθώς και τους τρόπους έκτισης ποινής φυλάκισης εκτός φυλακών».¹⁷⁰

Είναι ξεκάθαρο ότι στον παραπάνω ορισμό περιλαμβάνονται ποινές και μέτρα που εφαρμόζονται σε όλο το εύρος του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης τόσο από δικαιοδοτικά όργανα όσο και από φορείς διοικητικής εξουσίας όπως είναι η αστυνομία ή η σωφρονιστική διοίκηση, κατά την ενάσκηση της διακριτικής ευχέρειας που τους έχει ανατεθεί. Σ' όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές χώρες έχει πια υποχωρήσει το ισχύον εδώ και 30 χρόνια σύστημα ποινών που περιλάμβανε τις άμεσα εκτελεστές ποινές φυλάκισης, την χρηματική ποινή και την αναστολή εκτέλεσης της ποινής με όρους ή χωρίς.¹⁷¹

Ο κατάλογος των εναλλακτικών ποινών¹⁷² έχει επεκταθεί και στα μέτρα που εκτίονται στην κοινότητα, στα οποία συμπεριλαμβάνονται η κοινωφελής εργασία, η αποζημίωση και αποκατάσταση του θύματος, η διαμεσολάβηση μεταξύ δράστη και θύματος, η αφαίρεση αδειών, εκπαιδευτικά προγράμματα, προγράμματα ελέγχου και τροποποίησης της συμπεριφοράς, θεραπευτικά προγράμματα (ιδίως για παραβάτες του νόμου περί ναρκωτικών και δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων), εντολές επιτήρησης, τοποθέτηση σε κέντρα ημέρας ή ξενώνες με επιτήρηση, επιτήρηση από επιμελητές και εντατική επιτήρηση, περιορισμοί κίνησης, κατ' οίκον έκτιση ποινής και ηλεκτρονική επιτήρηση, αναβολή επιβολής ποινής με επιτήρηση κ.ά.¹⁷³

¹⁶⁹ Council of Europe 1992, Appendix para 1.

¹⁷⁰ McNeill F., οπ.π.υποσ. 158, σελ. 173

¹⁷¹ Durnescu I., "Some Reflections on Community Sanctions and Measures in Europe", *Journal of Criminal Justice and Security*, Varstvoslovje, No 4, 2009, pp. 548-558, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: <http://www.fvv.um.si/Varstvoslovje/Articles/vs-2009-4-Durnescu.pdf> , (τελευταία επίσκεψη: 15/05/2015)

¹⁷² Κουλούρης Ν.Κ., οπ.π.υποσ. 147, σελ. 31

¹⁷³ Durnescu I., οπ.π.υποσ. 171, σελ. 548-558

Παρ' όλα αυτά, ο παραπάνω ορισμός αδυνατεί να μας πληροφορήσει για την πραγματικότητα και την ουσία των κοινοτικών κυρώσεων και μέτρων. Σύμφωνα με την Hudson, η ποινολογία αποτελεί «ένα κατεξοχήν διεπιστημονικό αντικείμενο» που απαιτεί λεπτομερή εξέταση από εγκληματολογική, νομική, φιλοσοφική και κοινωνική σκοπιά, ενώ ταυτόχρονα εγείρει πολιτικά και πρακτικά ερωτήματα. Όλα τα παραπάνω ισχύουν και για τις κοινοτικές κυρώσεις¹⁷⁴.

Το ποσοστό των δραστών που τίθενται πλέον σε καθεστώς επιτήρησης στην Ευρώπη, αυξάνεται διαρκώς, με αποτέλεσμα οι εν λόγω δράστες, σε ορισμένες περιπτώσεις να υπερβαίνουν σε αριθμό εκείνους που εκτίουν ποινές φυλάκισης. Σύμφωνα μάλιστα με σχετική έρευνα¹⁷⁵, η πλειοψηφία των χωρών - μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης δεν φαίνεται να απορρίπτει την εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης (που αποτελεί μέρος των κοινοτικών κυρώσεων), ούτε να την αντιλαμβάνεται σαν ένα ποινικό μέτρο που δεν πρόκειται να χρησιμοποιήσει ποτέ.

Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Φυλακών (European Prison Observatory)¹⁷⁶, αναφορικά με τη συχνότητα επιβολής εναλλακτικών της φυλάκισης μέτρων, προκύπτουν τα εξής: Στην Πολωνία¹⁷⁷ το 2011, 423.464 άτομα καταδικάστηκαν για την τέλεση εγκλημάτων. Από αυτούς οι 40.947 καταδικάστηκαν σε ποινή φυλάκισης, ενώ στους 93.572 επιβλήθηκε χρηματικό πρόστιμο και οι 239.076 από τους προφυλακισθέντες αφέθηκαν ελεύθεροι υπό όρους. Επιπλέον, 1.626 φυλακισμένοι τέθηκαν υπό καθεστώς ηλεκτρονικής επιτήρησης, ενώ στα μέσα του 2012 ο αριθμός αυτός σχεδόν τριπλασιάστηκε φθάνοντας τα 4.015 άτομα. Στην Ιταλία¹⁷⁸ και σύμφωνα με τα στοιχεία του 2012, το πιο συχνά επιβαλλόμενο μέτρο

¹⁷⁴ Mcneill F., οπ.π.υποσ. 158, σελ. 174

¹⁷⁵ Βλέπε αναλυτικά: Nellis M., "Survey of Electronic Monitoring (EM) in Europe: Analysis of Questionnaires 2013", European Committee on Crime Problems, Council of Penological Co-operation, Council of Europe 2013, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: http://www.europris.org/resources_package/report-mike-nellis-survey-of-electronic-monitoring-in-europe/, (τελευταία επίσκεψη: 6/06/2015)

¹⁷⁶ Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Φυλακών λειτουργεί από τον Φεβρουάριο του 2013 και δραστηριοποιείται σε 8 χώρες (Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Ιταλία, Λετονία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ισπανία). Διεξάγει ποσοτικές και ποιοτικές έρευνες, προκειμένου να καταγράψει και να αναλύσει τις συνθήκες που διαμορφώνονται σε διαφορετικά εθνικά συστήματα φυλακών και στα αντίστοιχα συστήματα των εναλλακτικών της κράτησης μέτρων στην Ευρώπη. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε: <http://www.prisonobservatory.org/>, (τελευταία επίσκεψη: 1/10/2015)

¹⁷⁷ Βλέπε σχετικά: http://www.prisonobservatory.org/index.php?option=com_content&view=article&id=13:prison-conditions-in-poland&catid=13&Itemid=116#ALTERNATIVE, (τελευταία επίσκεψη: 1/10/2015)

¹⁷⁸ Βλέπε σχετικά: http://www.prisonobservatory.org/index.php?option=com_content&view=article&id=10:prison-

εναλλακτικά της φυλακής είναι ο κατ'οίκον περιορισμός (9.159 άτομα), ακολουθούν η κοινωφελής εργασία (6.803 άτομα) και η υποχρεωτική τοποθέτηση σε θεραπευτικό πρόγραμμα, για τις περιπτώσεις τοξικοεξαρτημένων ατόμων (3.186 άτομα). Στην Αγγλία¹⁷⁹, σύμφωνα με τα στοιχεία του 2011, σε 941.616 άτομα επιβλήθηκε χρηματικό πρόστιμο, ενώ σε 149.231 επιβλήθηκαν κοινοτικές κυρώσεις.

Στο ελληνικό σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, η επιβολή μη στερητικών της ελευθερίας μέτρων, καταγράφει μια μακρά πορεία ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η αναστολή της ποινής, η μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινή σε χρηματική και η απόλυση υπό όρους, μετράνε σχεδόν έναν αιώνα εφαρμογής. Ωστόσο, αυτή η εφαρμογή δεν έχει συνδεθεί μέχρι σήμερα με την ταυτόχρονη παροχή ειδικής βοήθειας ή υποστήριξης από εξειδικευμένες υπηρεσίες ή φορείς, αρμόδιους για την προώθηση και την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ των παραβατών και της κοινωνίας.¹⁸⁰

Η ανάγκη δημιουργίας μιας υπηρεσίας, επιφορτισμένης με την προώθηση των νέων μέτρων που εισάγονται στο ποινικό μας σύστημα, είχε σαν αποτέλεσμα και με βάση το Ν. 1941/1991¹⁸¹, τη σύσταση της Υπηρεσίας Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής, που άρχισε να δραστηριοποιείται υπό την εποπτεία του Υπ. Δικαιοσύνης τον Ιανουάριο του 2007. Η εν λόγω υπηρεσία είναι επιφορτισμένη με τις εξής αρμοδιότητες: α. Παροχή βοήθειας και επίβλεψη των υφ' όρων απολυμένων παραβατών, ή κατηγορουμένων που υποβάλλονται σε περιοριστικούς όρους στο στάδιο της προ-δικασίας, β. Έναρξη κοινωνικών ερευνών και σύνταξη εκθέσεων πριν από την έκδοση καταδικαστικής απόφασης, μετά από αίτημα του εισαγγελέα ή του δικαστή, σχετικά με την προσωπική κατάσταση και τον τρόπο ζωής των ατόμων που τελούν υπό προσωρινή κράτηση ή υπό περιοριστικούς όρους μη στερητικών της ελευθερίας, γ. τοποθέτηση και επίβλεψη των παραβατών στις διαθέσιμες θέσεις για παροχή κοινωφελούς εργασίας. Ωστόσο πρέπει να επισημάνουμε ότι από τα παραπάνω καθήκοντα, ο φόρτος εργασίας της εν λόγω

[conditions-in-italy&catid=13&Itemid=116#ALTERNATIVE_MEASURES](#) , (τελευταία επίσκεψη: 1/10/2015)

¹⁷⁹

Βλέπε

σχετικά:

http://www.prisonobservatory.org/index.php?option=com_content&view=article&id=19&catid=13&Itemid=128#ALTERNATIVE_MEASURES , (τελευταία επίσκεψη: 1/10/2015)

¹⁸⁰ Mavris M., Koulouris N., Anagnostaki M., "Probation in Europe: Greece", Confederation of European Probation, January 2015, p. 4

¹⁸¹Βλέπε

αναλυτικά:

<http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=QMWVK3UYpOE%3d&tabid=132> , (τελευταία επίσκεψη: 1/10/2015)

υπηρεσίας επικεντρώνεται κυρίως στην εποπτεία των δραστών που καταδικάστηκαν σε παροχή κοινωφελούς εργασίας.¹⁸²

Παρατηρείται επομένως μια τάση για επέκταση της εφαρμογής κοινοτικών κυρώσεων (community sanctions) σε αρκετά ευρωπαϊκά κράτη, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν τη μη αμειβόμενη εργασία, την κλινική και ψυχολογική θεραπεία, τον υποχρεωτικό έλεγχο για την κατανάλωση αλκοόλ ή τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, την ηλεκτρονική επιτήρηση, κ.ά.¹⁸³ Πρέπει επιπλέον να επισημάνουμε ότι η επιβολή εποπτικών κυρώσεων (supervisory sanctions) έχει επεκταθεί πέρα από το χώρο του ποινικού δικαίου (όπου εφαρμόζεται και πριν την διεξαγωγή ποινικής δίκης ή καταδίκης), σε αυτόν του αστικού δικαίου. Επίσης καινούργες μορφές εποπτικών κυρώσεων απευθύνονται σε εθνικές μειονότητες, μετανάστες και πρόσφυγες.¹⁸⁴

Ένας βασικός λόγος για τον οποίο παρατηρείται αυτή η επέκταση, αφορά στην ανησυχία των πολιτών αλλά και των κυβερνώντων για το υψηλό οικονομικό κόστος της επιβολής ποινών στερητικών της ελευθερίας, που επιβαρύνουν το εκάστοτε κράτος. Υπό αυτές τις συνθήκες, η επιβολή κοινοτικών κυρώσεων, σύμφωνα με έρευνες αποδεικνύεται ότι οικονομικά κοστίζει πολύ λιγότερο από την επιβολή στερητικών της ελευθερίας ποινών. Επιπλέον υπάρχει και η άποψη σύμφωνα με την οποία η κοινοτική επιτήρηση αποδεικνύεται πιο αποτελεσματική στην μείωση της υποτροπής. Η φυλακή αναμφισβήτητα έχει αποτύχει πλήρως στον στόχο για μείωση της υποτροπής, ενώ αντιθέτως, η επιβολή κοινοτικών κυρώσεων σημειώνει πιο ενθαρρυντικά αποτελέσματα.¹⁸⁵

Ωστόσο παρά το γεγονός ότι τα προαναφερθέντα θετικά χαρακτηριστικά καθιστούν τις κοινοτικές κυρώσεις ιδιαίτερα αποτελεσματικές και άρα θα έπρεπε να αποτελούν το κεντρικό σημείο των σύγχρονων σωφρονιστικών πολιτικών στην Ευρώπη αλλά και παγκοσμίως, η πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική. Η προσοχή των ερευνητών είναι στραμμένη στην συνεχώς αυξανόμενη «μαζική φυλάκιση», παραμελώντας κατ' αυτό τον τρόπο την ταυτόχρονη ανάπτυξη της «μαζικής επιτήρησης».¹⁸⁶

¹⁸² Mavris M., Koulouris N., Anagnostaki M., οπ.π.υποσ. 180, σελ. 5, 8

¹⁸³ Mcneill F., οπ.π.υποσ. 158, σελ. 171-172

¹⁸⁴ Στο ίδιο, σελ. 172

¹⁸⁵ Mcneill F., οπ.π.υποσ. 158, σελ. 172

¹⁸⁶ Στο ίδιο, σελ. 172

Πάντως, ίσως ένας από τους λόγους για τους οποίους η φυλακή εξακολουθεί να κυριαρχεί στις αντιλήψεις σχετικά με την επιβολή ποινικών κυρώσεων, να εντοπίζεται στην προέλευση των κοινοτικών κυρώσεων σε διάφορα ποινικά συστήματα, όπου η επιβολή τους δεν έπαιρνε τον χαρακτήρα τιμωρίας, αλλά κάποιου μέτρου που επιβαλλόταν αντί οποιασδήποτε τιμωρίας. Ωστόσο, ο «ποινικός λαϊκισμός της ύστερης νεωτερικότητας» σε συνδυασμό με τις ευαισθησίες των πολιτών, έχουν οδηγήσει σε μια κρίση που αποτρέπει τη νομιμοποίηση κυρώσεων που αποβλέπουν στην αποκατάσταση και στην επανένταξη των δραστών, καθώς δίνουν την εντύπωση ότι αποσκοπούν αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση των αναγκών των δραστών.¹⁸⁷

Σύμφωνα με τον Garland, όταν ο παραβάτης παύει να θεωρείται σαν κάποιος «ανεπαρκώς κοινωνικοποιημένος απροσάρμοστος», και μετατρέπεται σε έναν ωφελιμιστή παράνομο καταναλωτή ή σε έναν επικίνδυνο ξένο, τότε μειώνονται οι ποινικές πρακτικές που στοχεύουν στην ένταξή του.¹⁸⁸

Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημάνουμε ένα δεύτερο πρόβλημα το οποίο μερικώς εξηγεί την αργή πορεία που ακολουθούν στον τομέα των κοινοτικών κυρώσεων, οι συζητήσεις σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αντιθέτως, αυτές οι συζητήσεις είναι αρκετά έντονες σε περιπτώσεις επιβολής ποινών στερητικών της ελευθερίας. Αυτό το πρόβλημα εντοπίζεται στις έννοιες της «εκτελεστικής επιείκειας» ή του «ελέους». Πιο συγκεκριμένα τα άτομα στα οποία επιβάλλονται τέτοιες κυρώσεις, δεν αντιμετωπίζονται σαν να «εκτρέπονται από την τιμωρία επειδή τους αξίζει να εκτρέπονται». Πάντως στα ποινικά συστήματα αρκετών χωρών υπάρχει η άποψη από πλευράς πολιτών, ότι η επιβολή τέτοιων κυρώσεων είναι «μια κίνηση δικαστικής ή εκτελεστικής γενναιοδωρίας».¹⁸⁹

Σύμφωνα μάλιστα με τον Sparks, όποια ποινή δεν οδηγεί στην φυλακή δεν θεωρείται ποινή στην αντίληψη της «κοινής γνώμης». Συγκεκριμένα αναφέρει ότι «η εξίσωση μεταξύ τιμωρίας και φυλάκισης για πολλούς ανθρώπους είναι τόσο ισχυρή ώστε το να παραμείνει ο παραβάτης στην κοινότητα είναι σαν να έχει αφεθεί ελεύθερος».¹⁹⁰ Σε αυτό το σημείο μπορούμε να επισημάνουμε ότι το 1978 το Συμβούλιο της Ευρώπης,

¹⁸⁷ Mcneill F., οπ.π.υποσ. 158, σελ. 176-177

¹⁸⁸ Στο ίδιο, σελ. 177

¹⁸⁹ Mcneill F., οπ.π.υποσ. 158, σελ. 177

¹⁹⁰ Sparks R., "Prisons punishment and penalty", in McLaughlin E., Muncie J., *Controlling Crime*, Sage, London, 2002, p.206

όρισε την «κοινή γνώμη» αναφορικά με θέματα εγκληματικότητας, ως εξής: «πρόκειται για ένα σύνολο, γνώσεων, στάσεων, συγκινήσεων και συμπεριφοράς».¹⁹¹ Επιπλέον η κοινή γνώμη δεν χαρακτηρίζεται από ομοιογένεια αλλά από ένα πλήθος διαφοροποιήσεων. Άλλωστε όπως ήδη έχουμε αναφέρει κατά τις τελευταίες δεκαετίες, οι πολίτες διαδραματίζουν έναν ιδιαίτερα ενεργό ρόλο στην διαμόρφωση αλλά και στην εφαρμογή αντεγκληματικής πολιτικής, κυρίως στα αγγλοσαξονικά κράτη. Οι παραπάνω διαδικασίες λίγο έως πολύ θα έπρεπε να θεωρούνται δεδομένες στο πλαίσιο λειτουργίας κάθε δημοκρατικού πολιτεύματος.¹⁹²

Σε αυτές τις περιπτώσεις τα ανθρώπινα δικαιώματα πλήττονται από τη στιγμή που τα άτομα στα οποία επιβάλλονται κοινοτικές κυρώσεις θεωρούνται αποδέκτες «ελέους» και ως εκ τούτου χάνουν την δυνατότητα να διεκδικήσουν το νόμιμο δικαίωμα για επιβολή κοινοτικών κυρώσεων και της δίκαιης μεταχείρισης κατά την εκτέλεση αυτών.¹⁹³

Το γεγονός πάντως ότι υπάρχει πολύ έντονα η αντίληψη ότι οι δράστες στους οποίους επιβάλλονται κοινοτικές κυρώσεις είναι αποδέκτες «ελέους», μάλλον αντικατοπτρίζει την αποτυχία των εν λόγω κυρώσεων να γίνουν αντιληπτές ως σημαντικές στην συνείδηση των πολιτών. Μάλιστα πολλές έρευνες αποδεικνύουν ότι οι πολίτες δεν αντιλαμβάνονται ούτε τη φύση ούτε τις απαιτήσεις των κοινοτικών κυρώσεων. Ταυτόχρονα η παραδοσιακή έννοια του μέτρου της αναστολής υπό δοκιμασία (probation), που αποβλέπει στην κοινωνική επανένταξη, σταθερά χάνει έδαφος.¹⁹⁴

Θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε τα παραπάνω υποστηρίζοντας ότι πλέον το βάρος πέφτει στην προστασία των ελευθεριών των ενδεχόμενων θυμάτων και των κοινοτήτων, παρά στην προστασία των δικαιωμάτων των δραστών. Κατα κάποιον τρόπο, το πεδίο των κοινοτικών κυρώσεων ενώ αρχικά δημιουργήθηκε για να προστατεύει τα δικαιώματα των δραστών και παράλληλα να τονίζει τις υποχρεώσεις τους στην κοινότητα, έχει μετατραπεί πλέον σε έναν «μηχανισμό διαχείρισης των

¹⁹¹ Τσήτσουρα Α., «Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική», *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, Τευχ. 1, Ιούνιος 1988, σελ. 33

¹⁹² Στο ίδιο, σελ. 32-44

¹⁹³ Mcneill F., οπ.π.υποσ. 158, σελ. 177-178

¹⁹⁴ Mcneill F., οπ.π.υποσ. 158, σελ. 178, Ζημιανίτης Δ., οπ.π.υποσ. 154, σελ. 465

τρόπων με τους οποίους θεωρείται ότι (οι δράστες) απειλούν τις ελευθερίες των άλλων...»¹⁹⁵

Σύμφωνα με τους James & Raine, «... πολλά εξαρτώνται από τη συνεισφορά των κοινοτήτων και των οικογενειών. Με σκοπό την ανάκτηση της χαμένης λαϊκής εμπιστοσύνης στην αντιμετώπιση του εγκλήματος, ως απαραίτητη προϋπόθεση θα αποδειχθεί η ανεύρεση κατάλληλων τρόπων, προκειμένου να καταγραφεί και να συζητηθεί η περίπλοκη φύση της κοινής γνώμης και συμμετοχής με τις διαδικασίες διαμόρφωσης ποινικής πολιτικής». ¹⁹⁶

Λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν μέχρι τώρα σχετικά με τις κατευθύνσεις στις οποίες προσανατολίζεται ο τομέας επιβολής ποινικών κυρώσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, παρατηρούμε ότι εκτός από την επιλογή στερητικών της ελευθερίας ποινών, η προσοχή στρέφεται και στις κοινοτικές κυρώσεις. Στο πλαίσιο των κοινοτικών κυρώσεων εντάσσεται η εφαρμογή μέτρων ηλεκτρονικής επιτήρησης των παραβατών, στα οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά στην παρούσα εργασία. Πρώτα όμως κρίνουμε σκόπιμη την παράθεση ορισμένων στοιχείων που προκύπτουν από την τελευταία Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση {CM/Rec(2014)4}¹⁹⁷. Σύμφωνα λοιπόν με την εν λόγω Σύσταση και με βάση τους όρους του άρθρου 15 .b του Καταστατικού του Συμβουλίου της Ευρώπης, στο πλαίσιο της περαιτέρω ενίσχυσης της συνεργασίας των μελών της στον τομέα επιβολής ποινικών κυρώσεων το ΣτΕ κατέληξε στα εξής:

Ο υπερπληθυσμός των φυλακών αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση για τις διοικήσεις των φυλακών και το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης στο σύνολό του, τόσο από την άποψη της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και της αποτελεσματικότερης διαχείρισης των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Η ηλεκτρονική επιτήρηση¹⁹⁸

¹⁹⁵ Mcneill F., οπ.π.υποσ. 158, σελ. 178-179

¹⁹⁶ Bottomley A. K., «Έγκλημα και Ποινική Δικαιοσύνη στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα: "Αυστηροί με το έγκλημα – Αυστηροί με τα αίτια του εγκλήματος"; (μτφρ.: Καρανικόλας Γ.), *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος , Έτος 5^ο, 2002, σελ. 644

¹⁹⁷

Βλέπε

σχετικά:

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282014%294&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864> , (τελευταία επίσκεψη: 15/5/2015)

¹⁹⁸ Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης: Η «ηλεκτρονική επιτήρηση» αποτελεί ένα γενικό όρο που αναφέρεται σε μορφές εποπτείας που επιτρέπουν την παρακολούθηση της θέσης, την κίνηση και της συγκεκριμένης συμπεριφοράς των ατόμων σε όλα τα στάδια απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Οι σημερινές μορφές ηλεκτρονικής επιτήρησης στηρίζονται στη χρήση ραδιοκυμάτων, και βιομετρικής ή

χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της διαδικασίας της ποινικής δικαιοσύνης και μπορεί να συμβάλει στον περιορισμό της επιβολής στερητικών της ελευθερίας ποινών, εξασφαλίζοντας παράλληλα την αποτελεσματική εποπτεία των υπόπτων και δραστών στην κοινότητα, βοηθώντας έτσι στην πρόληψη του εγκλήματος.

Επιπλέον έχει τονιστεί η θέση ότι οι ηλεκτρονικές τεχνολογίες παρακολούθησης θα πρέπει να χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μειωθούν οι ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις τους στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου που τίθεται υπό ηλεκτρονική παρακολούθηση καθώς και των ενδιαφερομένων τρίτων μερών. Επομένως, πρέπει να καθοριστούν συγκεκριμένοι κανόνες σχετικά με τα όρια, τους τύπους και τις λεπτομέρειες της παροχής ηλεκτρονικών τεχνολογιών παρακολούθησης, προκειμένου να υπάρξει μια κοινή καθοδήγηση των κυβερνήσεων των Κρατών - Μελών στη νομοθεσία, τις πολιτικές και τις πρακτικές τους σε αυτόν τον τομέα.

Τέλος, απαραίτητη κρίνεται η ανάπτυξη ηθικών και επαγγελματικών προτύπων σχετικά με την αποτελεσματική χρήση της ηλεκτρονικής επιτήρησης, προκειμένου να καθοδηγήσει κατάλληλα τα άτομα και τους φορείς που είναι αρμόδιοι για την άσκηση ποινικής εξουσίας, στο εκάστοτε Κράτος - Μέλος, συμπεριλαμβανομένων των δικαστών, εισαγγελέων, σωφρονιστικών ιδρυμάτων, οργανισμών κοινωνικής επανένταξης, της αστυνομίας και των οργανισμών που παρέχουν εξοπλισμό ή εκτελούν την εποπτεία των υπόπτων και των παραβατών.

2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Στη χώρα μας η κύρια μορφή ποινικής κύρωσης που επιβάλλεται είναι ποινή στερητική ή περιοριστική της ελευθερίας. Η κάθειρξη (ισόβια ή πρόσκαιρη που μπορεί να διαρκέσει 5-20 χρόνια), η φυλάκιση (που διαρκεί από 10 ημερες έως 5 χρόνια) και η κράτηση (που διαρκεί από μία ημέρα έως ένα μήνα)¹⁹⁹, αποτελούν αρκετά συνηθισμένες επιβαλλόμενες ποινές. Επιπλέον υπάρχει και η κατηγορία των

δορυφορικής τεχνολογίας εντοπισμού. Συνήθως αποτελούνται από μια συσκευή η οποία προσαρτάται στο άτομο και καθιστά εφικτή την παρακολούθησή του από απόσταση.

¹⁹⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 52 επ. ΠΚ.

ιδιαιτούμενων ποινών κατά της ελευθερίας, που εφαρμόζονται σε ειδικές περιπτώσεις, όπως π.χ. η κάθειρξη αόριστης διάρκειας των καθ' έξιν επικίνδυνων εγκληματιών, ακόμα και ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων των ανηλίκων που έχουν συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας τους. Ακόμα, στην κατηγορία των κύριων ποινών εντάσσονται και οι χρηματικές ποινές.²⁰⁰

Πέρα όμως από τις ποινικές κυρώσεις που ήδη αναφέραμε, ο ελληνικός Ποινικός Κώδικας περιλαμβάνει και παρεπόμενες ποινές και μέτρα ασφαλείας. Στις παρεπόμενες ποινές εντάσσεται η αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων (ά. 59 επ. ΠΚ.), η απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος (ά. 67 ΠΚ.), κ.ά.. Στα μέτρα ασφαλείας ανήκουν, η φύλαξη των ακαταλόγιστων επικίνδυνων εγκληματιών σε κοινά δημόσια ψυχιατρικά καταστήματα, για αόριστο διάστημα (ά. 70 παρ. 2 ΠΚ.), η εισαγωγή σε θεραπευτικό κατάστημα αλκοολικών και τοξικομανών μέχρι και δύο χρόνια μετά την απότιση της ποινής (ά. 71 ΠΚ.), κ.ά.. Επιπλέον υπάρχει και η κατηγορία των «άλλων μέτρων ασφαλείας» όπως, ο περιορισμός ή η απαγόρευση της διαμονής σε ορισμένο τόπο (ά. 73 ΠΚ. π.χ. για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας, υπό τον φόβο αντεκδίκησης ά. 352 ΠΚ.), κ.ά..²⁰¹

Επιπλέον στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα προβλέπονται ειδικά μέτρα για τις περιπτώσεις ανήλικων παραβατών (8-18 ετών). Τα μέτρα αυτά μπορεί να είναι αναμορφωτικά όπως, η θέση του ανήλικου υπό την υπεύθυνη επιμέλεια των γονέων, επιτρόπων ή κηδεμόνων, ή αρμόδιων φορέων, η τοποθέτησή του σε κατάλληλο ίδρυμα αγωγής, κ.ά. Τα θεραπευτικά μέτρα αποφασίζονται ύστερα από εισήγηση τριμελούς επιτροπής ενημέρωσης και περιλαμβάνουν την παρακολούθηση θεραπευτικών προγραμμάτων ή την παραπομπή σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα. Τέλος, ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων, επιβάλλεται «μόνο ως έσχατο μέσο σωφρονιστικής μεταχείρισης», στις περιπτώσεις εκείνες που κρίνεται ότι μόνο έτσι «θα συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων».²⁰² Ωστόσο πρέπει να τονίσουμε ότι ο περιορισμός σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων, μετά την ψήφιση του ν. 4322/2015²⁰³ επιβάλλεται μόνο σε ανήλικα άτομα 15

²⁰⁰ Κουράκης Ν. Ε., οπ.π.υποσ. 18, σελ. 261-262

²⁰¹ Στο ίδιο, σελ. 263-265

²⁰² Κουράκης Ν. Ε., οπ.π.υποσ. 18, σελ. 265-266, βλέπε επίσης: Φαρσεδάκης Ι.Ι., *Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σελ. 162

²⁰³ ΦΕΚ 42 Α/27-04-2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.ministryofjustice.gr/site/Portals/0/uploaded_files/uploaded_11/N_4322-2015.pdf, (τελευταία επίσκεψη: 3/06/2015)

ετών και άνω. Πρέπει δηλαδή να έχουν συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας τους και η πράξη για την οποία κρίθηκαν ένοχοι να απειλείται στο νόμο με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης ή πρόκειται για την πράξη του βιασμού (336 ΠΚ) σε βάρος προσώπου νεότερου των 15 ετών.²⁰⁴

Στο σύστημα ποινικών κυρώσεων που αναφέραμε παραπάνω, εντοπίζονται και κάποιες ειδικότερες ρυθμίσεις που έχουν σαν κοινό γνώρισμα την «μερική ή ολική αποτροπή εγκλεισμού» του δράστη σε κατάσταση κράτησης.²⁰⁵ Αυτές οι ειδικότερες ρυθμίσεις που χαρακτηρίζονται και ως εναλλακτικές ποινές, αποτελούν τάσεις που έχουν σαν στόχο να «συμπληρώσουν, να αμβλύνουν ή και να αντικαταστήσουν την φυλακή ως τιμωρία». Σύμφωνα με τους εναλλακτικούς τρόπους έκτισης των ποινών, η ιδέες της ανταπόδοσης και της τιμωρίας, θεωρούνται ανώφελες καθώς δεν προσφέρουν τίποτα ουσιαστικό ούτε στο θύμα, ούτε στο δράστη, αλλά ούτε στην ίδια την κοινωνία, αφού η «πληγή» που προκλήθηκε από το διαπραχθέν έγκλημα θα παραμείνει «αγιάτρευτη». Αντιθέτως, η αρχή της επανόρθωσης στην οποία στηρίζονται οι εναλλακτικές ποινές, μπορεί να προσφέρει την αποκατάσταση των βλαβών, συνέπεια του εγκλήματος.²⁰⁶

2.1. Οι «εναλλακτικές» ποινικές κυρώσεις

Μια χαρακτηριστική μορφή εναλλακτικής ποινής, που ισχύει σε πολλά κράτη είναι η κοινωφελής εργασία²⁰⁷, η οποία επιβάλλεται συνήθως σε δράστες που έχουν διαπράξει

²⁰⁴ Βλέπε αναλυτικά: Ζαγούρα Π., Η ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων μετά το νόμο 4322/2015: Τα κύρια σημεία με μια ματιά, *Επιμελούμαι*, Τρίμηνη Έκδοση Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίων Ανηλίκων, Περίοδος Γ'- Τεύχος 8, Μάιος-Ιούνιος-Ιούλιος 2015, σελ.1, 12

²⁰⁵ Κουράκης Ν. Ε., οπ.π.υποσ. 18, σελ. 268

²⁰⁶ Μαγγανάς Α., Λάζος Γ., Σδουρδάκου Δ., οπ.π.υποσ. 140, σελ. 98

²⁰⁷ Χάιδου Α., οπ.π.υποσ. 9, σελ. 90. Βλέπε επίσης : Αναγνωστάκη Μ., «Η παροχή κοινωφελούς εργασίας: Πορίσματα έρευνας πεδίου για την εφαρμογή του μέτρου στον νομό Ηλείας», στο Κουράκης Ν, Ζαραφωνίτου Χ., Τσουραμάνη Χ., *Εγκληματολογία: Διδασκαλία και Έρευνα στην Ελλάδα. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου*, Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 361-391, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα:

<http://www.academia.edu/11727875/%CE%97%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%87%CE%AE%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CF%86%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%8D%CF%82%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82%CE%A0%CE%BF%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CE%BF%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CF%86%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CE%AE%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CF%8C%CE%97%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82>, (τελευταία επίσκεψη: 15/05/2015)

μικρής βαρύτητας παραβάσεις και αποτελεί μια εναλλακτική επιλογή αντί της φυλακής. Οι δράστες στους οποίους επιβάλλεται η συγκεκριμένη εναλλακτική ποινή υποχρεούνται να προσφέρουν άμισθη εργασία προς όφελος της κοινότητας για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Στην Ελλάδα η κοινωφελής εργασία προβλέπεται νομοθετικά από το 1989 σε κοινωνικούς φορείς, ως εναλλακτικός τρόπος έκτισης στερητικών της ελευθερίας ποινών μέχρι ενός έτους, ενώ από το 1991 υπήρξε η εναλλακτική πρόβλεψη και για ποινές στερητικές της ελευθερίας που είχαν ήδη μετατραπεί σε χρηματικές. Πλέον η κοινωφελής εργασία αφορά άτομα που έχουν καταδικαστεί σε ποινές φυλάκισης μέχρι τρία έτη, οι οποίες είναι μετατρέψιμες και έχει παράλληλα αποδειχθεί ότι ο κατάδικος δεν διαθέτει τα χρήματα για να εξαγοράσει την ποινή του (με τον ν. 3227/2008 θεσπίστηκε ρητά η δυνατότητα μετατροπής κοινωφελούς εργασίας της συνολικής ποινής, «αρκεί η βαρύτερη ποινή φυλάκισης να μην υπερβαίνει τα 3 έτη»). Η εποπτεία έκτισης των εν λόγω ποινών έχει ανατεθεί στον εισαγγελέα, ενώ στις περιοχές που λειτουργούν Υπηρεσίες Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής, ο εισαγγελέας προΐσταται διοικητικά των υπηρεσιών αυτών (αρ. 15 παρ. 1 και αρ. 29 παρ 5 ν. 1941/91). Από τον Ιανουάριο του 2007, οι Υπηρεσίες Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής λειτουργούν σε 14 πόλεις της Ελλάδας.

Στη χώρα μας, μια ποικιλία μέτρων έχουν θεσπιστεί στον Ποινικό Κώδικα, στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και στους ειδικούς ποινικούς νόμους με σκοπό να προτείνουν μια εναλλακτική της φυλακής λύση για τους υποδίκους και καταδίκους, στη φάση της προ-δικασίας (περιοριστικοί όροι), στο επίπεδο επιβολής ποινών (υπό όρους αναστολή εκτέλεσης της ποινής²⁰⁸, με ή χωρίς επίβλεψη, μετατροπή της ποινής φυλάκισης σε χρηματική ή σε κοινωφελή εργασία) και πριν από την έκδοση καταδικαστικής απόφασης φυλάκισης (απόλυση υπό όρους). Επίσης υπάρχει και η επιλογή της υποβολής του δράστη σε ηλεκτρονική επιτήρηση, για την οποία θα γίνει ιδιαίτερη αναφορά στην συνέχεια, ως μια μορφή υφ' όρων απόλυσης. Τέλος, ο Σωφρονιστικός Κώδικας προβλέπει και κάποιους άλλους τρόπους έκτισης ποινών, εναλλακτικούς της φυλακής όπως: α. την ημι-ελευθερία, β. την κράτηση κατά το τέλος

²⁰⁸ Η αναστολή εκτέλεσης ποινής, κατά την οποία ο κατάδικος έχει την ευκαιρία να αποφύγει την έκτιση ποινής στερητικής της ελευθερίας υπό την προϋπόθεση ότι θα ακολουθήσει συγκεκριμένους όρους που ορίζει το δικαστήριο. Στην Ελλάδα ισχύει ο θεσμός της απλής αναστολής που στηρίζεται στην επίδειξη καλής διαγωγής για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Βλέπε: Χάιδου Α., οπ.π.υποσ. 9, σελ. 66-67

της εβδομάδας²⁰⁹ και γ. την κοινωφελή εργασία αλλά όχι όμως με τη μορφή που ορίζεται στον Ποινικό Κώδικα.²¹⁰

Στη χώρα μας, σε διάστημα δεκαεπτά ετών (1980-1996), το 87-90% των στερητικών της ελευθερίας ποινών μετατράπηκαν σε χρηματικές. Οι ποινές με αναστολή, κατά τη δεκαετία του 1980, κυμάνθηκαν μεταξύ 11 και 15,2%, ποσοστό που σχεδόν διπλασιάστηκε την επόμενη δεκαετία και από 10,3% το 1990 έφτασε στο 18,3% το 1996. Περαιτέρω αύξηση καταγράφηκε κατά τη πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, που το 2004 ξεπέρασε το 30%. Αντίστοιχα, ποινές φυλάκισης επιβλήθηκαν στο 6-7% των δραστών, κατά τη δεκαετία του '80, ενώ μετά το 1990 το ποσοστό αυτό αυξήθηκε στο 13%.²¹¹

Επιπλέον, αξίζει να αναφερθούμε και στην αποζημίωση του θύματος. Πιο συγκεκριμένα, στην ελληνική έννομη τάξη το θύμα εγκληματικής ενέργειας, έχει τη δυνατότητα να διεκδικήσει αποζημίωση από τον δράστη που εκδήλωσε παραβατική συμπεριφορά απέναντί του, προσφεύγοντας στα αστικά ή διοικητικά δικαστήρια διεκδικώντας αποζημίωση για τη ζημιά, με βάση τα άρθρα 914 ΑΚ. και 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα²¹².

Τέλος, ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στο μέτρο της απόλυσης υπό όρους λαμβάνοντας υπόψη την πρόσφατη τροποποίηση του άρθρου 110^{A213} του ΠΚ. Η απόλυση υπό όρο²¹⁴ αποτελεί έναν εναλλακτικό τρόπο έκτισης μέρους της ποινής. Συνιστά τον παλιότερο θεσμό στην χώρα μας εναλλακτικής έκτισης της ποινής κατά της ελευθερίας (προβλέφθηκε πρώτα από τον Ν.811/1917). Αποτελεί δοκιμαστικό και προπαρασκευαστικό στάδιο του καταδίκου για την οριστική του ελευθερία. Κατά την κρατούσα άποψη είναι θεσμός του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, γι'αυτό σε

²⁰⁹ Αναφέρεται σε τμηματική έκτιση της ποινής (Σαβ/κα και αργίες), σύμφωνα με το άρθρ. 63ΣΚ. Πρόκειται για μια μορφή έκτισης της ποινής σε καθεστώς ημιελευθερίας. Κατά κανόνα ο κρατούμενος εργάζεται και παραμένει ελεύθερος όλες τις εργάσιμες μέρες της εβδομάδας. Εισέρχεται στο κατάστημα νωρίς το απόγευμα της Παρασκευής ή του Σαββάτου και εξέρχεται νωρίς το πρωί της Δευτέρας, προκειμένου να μεταβεί στον τόπο της εργασίας του. Βλέπε: Μαγγανάς Α., Λάζος Γ., Σβουρδάκου Δ., οπ.π.υποσ. 140, σελ. 98

²¹⁰ Koulouris N., Aloskofis W., "Prison Conditions in Greece", διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.prisonobservatory.org/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=118#ALTERNATIVE_MEASURES, (τελευταία επίσκεψη: 30/09/2015)

²¹¹ Στο ίδιο

²¹² Τάκης Α., οπ.π.υποσ. 64, σελ. 1450

²¹³ Ν. 4322/15 (ΦΕΚ 42 Α/27-04-2015) Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις

²¹⁴ Χάιδου Α., οπ.π.υποσ. 9, σελ. 70-72, Κουράκης Ν. Ε., οπ.π.υποσ. 18, σελ. 269

περίπτωση που από την τέλεση της πράξης, έως την αμετάκλητη καταδίκη ισχύσουν περισσότεροι νόμοι, εφαρμόζεται ο ευμενέστερος για τον κατηγορούμενο.

Θεωρείται μέτρο επιείκειας ιδιαίτερα όταν οι συνθήκες κράτησης δεν είναι καλές και επιδεινώνουν την προσβολή της προσωπικής ελευθερίας του καταδίκου, ενώ αποτελεί λύση ανάγκης για την αντιμετώπιση του προβλήματος του υπερκορεσμού των φυλακών. Πρόκειται για ένα ευεργετικό μέτρο, το οποίο ωθεί τον κατάδικο να συμπεριφέρεται άψογα κατά τη διάρκεια της κράτησής του προκειμένου να μπορέσει να διεκδικήσει το συγκεκριμένο μέτρο, γεγονός που συμβάλλει στην τήρηση της τάξης στο εσωτερικό των καταστημάτων κράτησης. Επιπλέον αποδεικνύει ότι δράστες στους οποίους έχουν επιβληθεί μεγάλης διάρκειας ποινές στερητικές της ελευθερίας, μπορούν να τις εκτίσουν και εκτός φυλακής, απαλλαγμένοι από τις αρνητικές συνέπειες του εγκλεισμού.

Ωστόσο πρέπει να τονίσουμε ότι ο εν λόγω θεσμός χρησιμοποιείται άλλοτε καταχρηστικά, άλλοτε ως θεσμός καθαρά σωφρονιστικός με στόχο τον ίδιο τον κατάδικο (ιδίως όταν επικρατεί η ωφελμιστική άποψη για την ποινή) και άλλοτε ως θεσμός άσκησης σωφρονιστικής πολιτικής που στοχεύει στην καλύτερη λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος.

2.2. Η εισαγωγή του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης

Το ζήτημα του υπερπληθυσμού των σωφρονιστικών καταστημάτων που εκδηλώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80 και στη χώρα μας, οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές στους θεσμούς της μετατροπής της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε χρηματική (αρθρ. 82 ΠΚ.) και της αναστολής εκτέλεσης της ποινής (αρθρ. 9 επ. ΠΚ.),²¹⁵ με στόχο την ευρύτερη εφαρμογή τους και κατ' επέκταση την μείωση του σωφρονιστικού πληθυσμού. Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημάνουμε ότι οι εν λόγω ποινές αποτέλεσαν, στη χώρα μας, για πάνω από έναν αιώνα τις βασικές ποινές έκτισης στην κοινότητα. Ωστόσο, τα έντονα προβλήματα στο πεδίο της έκτισης των στερητικών της

²¹⁵ Με τον ν. 1240/1982 θεσπίστηκε η δυνατότητα μετατροπής της συνολικής ποινής εφόσον η ποινή-βάση έχει μετατραπεί σε χρηματική. Βασικές αλλαγές έφερε ο ν. 1419/1984 που εισήγαγε τη μετατροπή ως κανόνα για ποινές έως 6 μηνών, αύξησε το όριο για την μετατροπή και την αναστολή στους 18 μήνες ποινής, ενώ παράλληλα κατάργησε όλες σχεδόν τις εξαιρέσεις που απαγόρευαν την μετατροπή.

ελευθερίας ποινών, επιδεινώθηκαν με αποτέλεσμα στις αρχές της δεκαετίας του '90 να ξεκινήσει μια μακρά περίοδος συνεχών και συχνών μεταβολών στους δύο θεσμούς.

Παρ' όλες όμως τις προσπάθειες για επέκταση της εφαρμογής των ανωτέρω ποινών, αποδεικνύεται ότι τα προβλήματα δεν διευθετήθηκαν, αντιθέτως επιδεινώθηκαν και δημιούργησαν προβληματισμούς σχετικά με την υιοθέτηση νέων πρακτικών για την καλύτερη διαχείριση του ποινικού πληθυσμού, με γνώμονα την έκτισή τους σε ελεύθερο περιβάλλον με στόχο τον περιορισμό των δεινών της φυλακής και την ομαλή επανένταξη των δραστών στο κοινωνικό σύνολο.²¹⁶

Υπό αυτό το πρίσμα και με την συμβολή των ευρωπαϊκών εξελίξεων, καθώς και των τεχνολογικών επιτευγμάτων στο στάδιο της εκτέλεσης ποινών, το Μάρτιο του 2013 συντάχθηκε το «Σχέδιο Νόμου για τα μέσα ηλεκτρονικής επιτήρησης υποδικών, καταδικών και εν αδεία κρατουμένων». Το εν λόγω νομοσχέδιο, εισάγει μια σημαντική καινοτομία στην παρούσα κατάσταση του Ελληνικού Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης. Το «tagging» ωστόσο δεν αποτελεί καινούργιο μέτρο, όπως έχουμε ήδη επισημάνει, καθώς προβλέπεται σε σχετικές ποινικές διατάξεις διαφόρων χωρών της Ευρώπης και εν γένει του δυτικού κόσμου.

Με τα πρώτα τέσσερα άρθρα του νόμου 4205/2013 (ΦΕΚ Α 242/6-11-2013)²¹⁷ εισάγεται στην Ελλάδα για πρώτη φορά το σύστημα ηλεκτρονικής επιτήρησης των υποδικών, καταδικών και κρατουμένων σε άδεια. Ο νόμος αυτός επιφέρει εισαγωγή νέων άρθρων στον Ποινικό Κώδικα (άρθρα 110B, 110Γ, 129Α και 173Α) καθώς επίσης και ουσιώδεις τροποποιήσεις στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (τροποποιήσεις των άρθρων 282, 283 και 497 και εισαγωγή του άρθρου 283Α) και στον Σωφρονιστικό Κώδικα (τροποποιήσεις άρθρων 54 και 56).

Με βάση την προσθήκη στον Ποινικού Κώδικα του άρθρου 110B εισάγεται ο θεσμός απόλυσης καταδικών υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με την ηλεκτρονική

²¹⁶ Αναγνωστάκη Μ., «Εναλλακτικά μέτρα και ποινές στην ελληνική ένομη τάξη υπό συγκριτικό πρίσμα», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα : <http://www.academia.edu/11727740/%CE%95%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BC%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AD%CF%82%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CF%84%CE%AC%CE%BE%CE%B7%CF%85%CF%80%CF%8C%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%80%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1>, (τελευταία επίσκεψη: 15/05/2015)

²¹⁷ Βλέπε σχετικά : <http://www.forin.gr/laws/law/3045/hlektronikh-epithrhsh-upodikwn-katadikwn-kai-kratoumenwn-se-adeia-kai-alles-diatakseis>, (τελευταία επίσκεψη : 15/05/2015)

επιτήρηση, όπως αυτός ορίζεται στο άρθρο 283^A Κ.Π.Δ.. Πρόκειται για ένα «ενδιάμεσο στάδιο» έκτισης της ποινής, ανάμεσα στον εγκλεισμό και στην απόλυση υπό όρους (ά. 105 ΠΚ). Άλλωστε η απόλυση με ηλεκτρονική επιτήρηση δεν υπερβαίνει το χρόνο κατά τον οποίο τίθεται σε ενεργοποίηση το δικαίωμα του καταδίκου στην υφ' όρων απόλυση, κατά το ά. 105 ΠΚ.²¹⁸ Σκοπός του θεσμού είναι να συμβάλει στην αποσυμφόρηση των φυλακών από ήδη κρατούμενους σε αυτές καταδίκους χωρίς κινδύνους για τη δημόσια ασφάλεια.

Αναφορικά με τις τροποποιήσεις του Σωφρονιστικού Κώδικα, επισημαίνουμε τα εξής: σχετικά με την εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης στους αδειούχους κρατούμενους, η προσοχή στράφηκε στην αναζήτηση τρόπων διεύρυνσης του αριθμού των κρατουμένων που λαμβάνουν άδειες, στις περιπτώσεις εκείνες που τα αρμόδια διοικητικά όργανα των φυλακών αρνούνται ή διστάζουν να χορηγήσουν άδειες σε συγκεκριμένες κατηγορίες κρατουμένων, είτε λόγω της κοινωνικής, είτε της ποινικής κατάστασης αυτών. Παρ' ότι οι άδειες των κρατουμένων δεν συμβάλλουν στην αντιμετώπιση του ελλείμματος θέσεων κράτησης, ωστόσο συμβάλλουν, ως ένα βαθμό στην άμβλυνση του προβλήματος του συνωστισμού των κρατουμένων στις φυλακές.²¹⁹

Υπό αυτό το πρίσμα εισήχθησαν οι τροποποιήσεις των άρθρων 54 και 56 ΣΚ. Η πρώτη τροποποίηση απευθύνεται σε κρατούμενους που δεν έχουν οικογένεια ή στέγη, καθώς και τους αλλοδαπούς που πιθανόν να μη διαθέτουν «σταθερή διαμονή και δομημένο οικογενειακό περιβάλλον». Σε αυτές τις περιπτώσεις δεν συντρέχει κατά τεκμήριο κώλυμα για τη χορήγηση αδειών. Ωστόσο, τα αρμόδια Πειθαρχικά Συμβούλια των καταστημάτων κράτησης αρκετά συχνά διστάζουν να χορηγήσουν άδειες σε κρατούμενους που δεν έχουν ένα σταθερό σημείο αναφοράς (σταθερή διαμονή, οικογενειακό ή άλλο κοινωνικό περιβάλλον). Προκειμένου λοιπόν να περιοριστούν τέτοιου είδους επιφυλάξεις προτάθηκε η συμπλήρωση της τέταρτης παραγράφου του άρθρου 54 ΣΚ., που προβλέπει «τη δυνητική επιβολή συγκεκριμένων περιοριστικών όρων, σχετικών με την παρακολούθηση των κινήσεων αυτών των καταδίκων (υπό την έννοια της παρουσίας τους σε προκαθορισμένους χώρους), κατά τη διάρκεια της άδειάς

²¹⁸ Κουράκης Ν. Ε., «Ο θεσμός του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, εισαγωγή και κριτική προσέγγιση, ιδίως μετά τη θέσπιση του Ν. 4205/2013», *Ποινικά Χρονικά*, Τεύχος 5, 2015, σελ. 323

²¹⁹ Βλέπε σχετικά: Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Ηλεκτρονική επιτήρηση σε υποδίκους, καταδίκους και κρατούμενους σε άδεια», σελ. 5

τους». Όταν όμως αυτό δεν είναι δυνατό για αντικειμενικούς λόγους, τότε «η παρακολούθηση μπορεί να γίνεται με καταγραφή της γεωγραφικής θέσης του αδειούχου, μέσω συστήματος γεωεντοπισμού από την αρμόδια αρχή». Επιπλέον ορίζεται ότι η παραπάνω εφαρμογή προϋποθέτει τη συναίνεση του καταδίκου.²²⁰

Η δεύτερη βασική νομοθετική παρέμβαση, αφορά στους «δράστες αξιόποινων πράξεων με ιδιαίτερη απαξία, η σοβαρότητα των οποίων τεκμαίρεται από το ύψος της εκτιμώμενης από αυτούς ποινής». Πρόκειται για την τροποποίηση του άρθρου 56 παρ. 3 ΣΚ., σύμφωνα με την οποία, παρέχεται κίνητρο στα αρμόδια Πειθαρχικά Συμβούλια των καταστημάτων κράτησης να χορηγήσουν περισσότερες άδειες σε καταδίκους που εκτίουν ποινές ισόβιας ή εικοσιπενταετούς πρόσκαιρης κάθειρξης, μέσω της τοποθέτησής τους σε ηλεκτρονική επιτήρηση, είτε στο πλαίσιο του κατ'οίκον περιορισμού, ή με εντοπισμό των κινήσεών τους εκτός οικίας. Και σε αυτή την περίπτωση απαιτείται η συναίνεση του καταδίκου που θα τελεί υπό ηλεκτρονική επιτήρηση, ανεξάρτητα ποια από τις δύο παραλλαγές του μέτρου θα του επιβληθεί.²²¹

Επιπλέον, αξίζει να αναφερθούμε και στο γεγονός ότι το ελληνικό νομοσχέδιο περιλαμβάνει διατάξεις που αφορούν και στην απόλυση ανηλίκων, υπό τον όρο του κατ'οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση (προστιθέμενο άρθρο 129^A ΠΚ). Λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και της ιδιοσυγκρασίας του ποινικού δικαίου ανηλίκων, οι ποινικές και δικονομικές ρυθμίσεις που αφορούν σε ανηλίκους, πρέπει να υιοθετούνται με προσοχή, σκεπτικισμό και πάντα με οδηγό το βέλτιστο συμφέρον του ανηλίκου.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 129^A ΠΚ., οι ανήλικοι οι οποίοι έχουν καταδικαστεί σε ποινή περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, μπορούν να απολυθούν, εφόσον υποβάλουν αίτηση, υπό τον όρο του κατ'οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, όπως αυτός ορίζεται στο άρθρο 283^A Κ.Π.Δ. και με την προϋπόθεση ότι έχουν εκτίσει το 1/3 της ποινής τους. Η αίτηση πρέπει να συνοδεύεται με αίτηση της Κοινωνικής Υπηρεσίας του καταστήματος κράτησης και έκθεση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων. Στις εκθέσεις αυτές γίνεται ειδική μνεία στο

²²⁰ Βλέπε σχετικά: Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Ηλεκτρονική επιτήρηση σε υποδίκους, καταδίκους και κρατούμενους σε άδεια», σελ. 6, Κουράκης Ν. Ε., οπ.π.υποσ. 218, σελ. 324

²²¹ Στο ίδιο, σελ. 6

ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του καταδίκου, με ιδιαίτερη αναφορά στις σχέσεις του με τα πρόσωπα με τα οποία ενδέχεται να συνοικήσει εάν του χορηγηθεί τελικά η εν λόγω απόλυση. Ως ποινή που εκτίθηκε θεωρείται αυτή που υπολογίστηκε ευεργετικά κατά τις ισχύουσες διατάξεις.²²²

Τέλος, θα αναφερθούμε και στη θέσπιση ενός νέου αδικήματος (ά 173^A ΠΚ), που εφαρμόζεται και στις τρεις κατηγορίες ατόμων που ενδέχεται να τεθούν υπό ηλεκτρονική επιτήρηση (κατάδικοι, υπόδικοι, κρατούμενοι σε άδεια), που ορίζει ως αξιόποινη την παραβίαση του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, «είτε με εκ προθέσεως επέμβαση καθ' οιονδήποτε τρόπο στο σύστημα ηλεκτρονικής επιτήρησης, είτε με αλλοίωση των συναφών με την επιτήρησή του προσωπικών δεδομένων, είτε και με διαφυγή του υπό επιτήρηση ατόμου...». Στις παραπάνω περιπτώσεις ο αυτουργός απειλείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους, ενώ ο συνεργός με αντίστοιχη ποινή τουλάχιστον δύο ετών, ή εάν πρόκειται για εμπλεκόμενους με την επιτήρηση υπαλλήλους (αστυνομικοί, σωφρονιστικοί υπάλληλοι κ.λπ.) προβλέπεται κάθειρξη έως οκτώ ετών.²²³

Επιπλέον, υπάρχει και η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 182 παρ. 3 ΠΚ, που προβλέπει ποινή φυλάκισης μέχρι έξι μηνών για όποιον έχει τεθεί υπό ηλεκτρονική επιτήρηση και παραβιάζει τους περιορισμούς που του έχουν επιβληθεί νόμιμα στην ελευθερία της διαμονής του και στις σχετικές υποχρεώσεις του. Ωστόσο, εκτός από τις διατάξεις των ά 173^A και 182 παρ. 3 ΠΚ, η παραβίαση των όρων υπό τους οποίους χορηγείται ο κατ' οίκον περιορισμός με ηλεκτρονική επιτήρηση ενδέχεται να οδηγήσει στη «δυννητική ανάκληση ή και την υποχρεωτική άρση της δυνατότητας διαβίωσης του ατόμου εκτός φυλακής και άρα την επιστροφή ή την για πρώτη φορά εισαγωγή του σ' αυτήν, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο νόμο (ά. 110B παρ. 4, 5 ΠΚ)».²²⁴

²²² Βλέπε σχετικά την Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Ηλεκτρονική επιτήρηση σε υποδίκους, καταδίκους και κρατούμενους σε άδεια», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=kgof-6zD3tU%3D&tabid=132>, (τελευταία επίσκεψη: 15/05/2015)

²²³ Κουράκης Ν. Ε., οπ.π.υποσ. 218, σελ. 324

²²⁴ Στο ίδιο, σελ. 324

2.3. Το νέο πλαίσιο χορήγησης εκπαιδευτικών αδειών στους κρατούμενους

Στο σημείο αυτό κρίνουμε σκόπιμο να αναφερθούμε σε μια σειρά γεγονότων που είχαν σαν αποτέλεσμα την ψήφιση τροπολογίας που επέφερε σημαντικές αλλαγές στον τρόπο χορήγησης εκπαιδευτικών αδειών στους κρατούμενους, υποδίκους ή καταδίκους, των ελληνικών φυλακών.

Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με τα γεγονότα όπως παρουσιάστηκαν σε άρθρο της ιστοσελίδας protothema.gr²²⁵, την Παρασκευή 1η Φεβρουαρίου 2013 ο Νίκος Ρωμανός συλλαμβάνεται μαζί με τρία άτομα για απόπειρα ένοπλης ληστείας στην Αγροτική Τράπεζα και στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο στο Βελβεντό Κοζάνης.

Ο ίδιος ο Ρωμανός δηλώνει ότι ασπάζεται μεν τον ένοπλο αγώνα των «Πυρήνων της Φωτιάς» και δεν μετανιώνει για τις πράξεις του, αλλά ότι δεν έχει καμία σχέση με την συγκεκριμένη τρομοκρατική οργάνωση, εκτός από ιδεολογικές εμμονές. Ο τότε εισαγγελέας Γρηγόρης Πεπόνης προτείνει και επιτυγχάνει να μην δικαστεί ο εν λόγω νεαρός ως τρομοκράτης, αλλά ως ποινικός κρατούμενος, με την ανώτατη όμως ποινή που προβλέπεται για ανάλογα αδικήματα. Η εισαγγελική εισήγηση για αναγνώριση ελαφρυντικών, λόγω του ότι «ο κατηγορούμενος δεν πυροβόλησε τους αστυνομικούς που τον καταδίωξαν, ούτε χρησιμοποίησε τον όμηρο ως ασπίδα για να διαφύγει», όπως επεσήμανε ο κ. Πεπόνης, δεν γίνεται δεκτή κυρίως εξαιτίας της επιμονής του νεαρού να μη μετανιώνει για τις πράξεις του. Το ελαφρυντικό της μετεφηβικής ηλικίας και των δραματικών εμπειριών του δεν γίνεται δεκτό και ο Νίκος Ρωμανός καταδικάζεται σε 15ετή κάθειρξη, την οποία εκτίει ενώ παράλληλα διαβάσει για τις Πανελλαδικές εξετάσεις. Τελικά, μετά από εξετάσεις που έδωσε στο ειδικό εξεταστικό κέντρο του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων Αυλώνα, επιτυγχάνει την εισαγωγή του στο Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων Μονάδων Υγείας του ΤΕΙ Αθηνών. Ωστόσο δεν του χορηγείται η απαιτούμενη εκπαιδευτική άδεια προκειμένου να παρακολουθήσει τα μαθήματα της παραπάνω σχολής με αποτέλεσμα να προχωρήσει σε απεργία πείνας, σε ένδειξη διαμαρτυρίας.

²²⁵ Βλέπε σχετικά: <http://www.protothema.gr/greece/article/432685/nikos-romanos-i-istoria-enos-paidiou-pou-agriepse-noris/>, (τελευταία επίσκεψη: 30/08/2015)

Τον περασμένο Δεκέμβριο λοιπόν και με αφορμή την απεργία πείνας του Νίκου Ρωμανού, στην οποία όπως ο ίδιος ισχυρίζεται προέβη προκειμένου να μπορέσει να φοιτήσει στην σχολή εισαγωγής του, ψηφίστηκε η τροπολογία που κατέθεσε ο τότε υπουργός Δικαιοσύνης Χ. Αθανασίου, η οποία παρέχει τη δυνατότητα στους κρατούμενους φοιτητές να παρακολουθούν τα μαθήματά τους στα ΑΕΙ, ΤΕΙ και άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα με την εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης (ηλεκτρονικό βραχιολάκι), ενώ παράλληλα ο ίδιος νόμος προέβλεπε την έκδοση σχετικής κοινής απόφασης²²⁶ των υπουργών Παιδείας και Δικαιοσύνης προκειμένου να καθοριστούν οι λεπτομέρειες για την χορήγηση των εκπαιδευτικών αδειών στους κρατούμενους φοιτητές. Συγκεκριμένα, με το άρθρο 11 του ν. 4312²²⁷ «Για τη ρύθμιση δεσμευμένων ή κατασχεμένων χρηματικών απαιτήσεων και μετρητών και άλλες διατάξεις» που ψήφισε η Βουλή στις 10-12-2014, προβλέπεται ότι στο τέλος της παρ. 1 του άρθρου 58 του ν. 2776/1999²²⁸ (Σωφρονιστικός Κώδικας) προστίθενται εδάφια που έχουν ως εξής:

«Η φοίτηση καταδίκων και υποδίκων φοιτητών και σπουδαστών Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων μπορεί να γίνεται και με παρακολούθηση μαθημάτων εξ αποστάσεως. Με κοινή απόφαση²²⁹ των Υπουργών Οικονομικών, Παιδείας και Θρησκευμάτων και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθορίζονται οι προϋποθέσεις, ο τρόπος και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την εξ' αποστάσεως παρακολούθηση των μαθημάτων και των εργαστηρίων, καθώς και η συμμετοχή στις εξετάσεις των ανωτέρω φοιτητών ή σπουδαστών, σύμφωνα με το πρόγραμμα σπουδών της σχολής στην οποία φοιτούν. Στους ίδιους φοιτητές και σπουδαστές μπορεί να χορηγείται άδεια με ηλεκτρονική επιτήρηση, χωρίς περιορισμούς του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 3 του άρθρου 282 του Κώδικα

²²⁶

Βλέπε

σχετικά:

<https://dub110.mail.live.com/mail/ViewOfficePreview.aspx?messageid=mgLkc7fbhh5RG3UwAifeRbg2&folderid=flinbox&attindex=0&cp=-1&attdepth=0&n=78157435> , (τελευταία επίσκεψη: 22/09/2015)

²²⁷

ΦΕΚ Α 260/12-12-2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=dPX2BletgE4%3D&tabid=132> , (τελευταία επίσκεψη: 31/08/2015)

²²⁸

ΦΕΚ Α 291/24-12-1999, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://nomoi.info/%CE%A6%CE%95%CE%9A-%CE%91-291-1999-%CF%83%CE%B5%CE%BB-1.html> , (τελευταία επίσκεψη: 31/08/2015)

²²⁹

ΦΕΚ Β 1368/03-07-2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.odigostoupoliti.eu/nomos-43122104-rithmisi-desmevmenon-kataschemenon-chrimatikon-apatiseon-ke-metriron/> , (τελευταία επίσκεψη: 31/08/2015)

Ποινικής Δικονομίας, εφόσον έχουν με επιτυχία παρακολουθήσει το ένα τρίτο (1/3) των μαθημάτων και εργαστηρίων, κατά τους όρους που ορίζονται με Κοινή Υπουργική Απόφαση του προηγούμενου εδαφίου επί ένα ακαδημαϊκό εξάμηνο. Στην τελευταία περίπτωση η αίτηση δεν απορρίπτεται από το Συμβούλιο του άρθρου 70 παρ. 1 παρά μόνο με ειδική αιτιολογία».

Η εν λόγω υπουργική απόφαση προβλέπει ότι οι κρατούμενοι, υπόδικοι και κατάδικοι που είναι φοιτητές, ή σπουδαστές Α.Ε.Ι., κ.λπ., «δικαιούνται την παρακολούθηση των μαθημάτων τους, των εργαστηρίων, καθώς και τη συμμετοχή στις εξετάσεις και εξ' αποστάσεως, εφόσον το επιθυμούν, ή έχει απορριφθεί το αίτημά τους για χορήγηση εκπαιδευτικής άδειας από το συμβούλιο του άρθρου 70 παράγραφος 1 του Σωφρονιστικού Κώδικα».

Παράλληλα, οι αιτήσεις για παρακολούθηση μαθημάτων εξ' αποστάσεως θα υποβάλλονται στο συμβούλιο της φυλακής και μαζί θα προσκομίζονται τα δικαιολογητικά που θα αποδεικνύουν την εγγραφή του κρατούμενου στο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Το συμβούλιο της φυλακής «οφείλει να προβεί σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την εξασφάλιση της απρόσκοπτης επικοινωνίας του κρατούμενου με το εκπαιδευτικό προσωπικό του τμήματος φοίτησης και την πρόσβαση σε τεχνικά μέσα για την εξ' αποστάσεως παρακολούθηση καθώς και για την μελέτη και τη συμμετοχή στις εξετάσεις», όπως αναφέρει η απόφαση.

Προβλέπεται επίσης η εξασφάλιση ειδικών χώρων οι οποίοι θα διατίθενται στους κρατούμενους για να μελετούν και για να εξετάζονται. Οι ειδικοί αυτοί χώροι θα είναι σε αίθουσες σχολείων δεύτερης ευκαιρίας, ή Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.), ή της Νέας Γενιάς του υπουργείου Παιδείας. Όμως, σε περίπτωση που δεν βρεθούν οι ειδικοί αυτοί χώροι στις εκπαιδευτικές μονάδες, τότε πρέπει να βρεθούν εντός των φυλακών στις οποίες εκτίουν ποινή οι κρατούμενοι.

Στους ειδικούς χώρους, που θα διαμορφωθούν για τους κρατούμενους φοιτητές, επιτρέπεται προς διευκόλυνση των σπουδών τους η χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, με ελεγχόμενη πρόσβαση στο διαδίκτυο (Internet), παρουσία του εκπαιδευτικού, ή του κοινωνικού λειτουργού που θα έχει αναλάβει την ευθύνη των σπουδών των κρατουμένων.

Επίσης, οι κρατούμενοι που σπουδάζουν θα κινούνται και θα λειτουργούν κατά παρέκκλιση του προγράμματος της φυλακής. Δηλαδή θα σιτίζονται εκτός της προγραμματισμένης ώρας, ενώ μπορεί να παραμένουν στους χώρους που θα μελετούν και μετά το κλείσιμο των κελιών. Σε περίπτωση που ο κρατούμενος παρακολουθεί με επιτυχία τις σπουδές του θα τύχει ευεργετικού υπολογισμού έκτισης των ημερών της ποινής του, δηλαδή, κάθε ημέρα που θα είναι ενταγμένος σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα εκλαμβάνονται ως 3 ημέρες έκτισης της ποινής.

Συγκρίνοντας το προγενέστερο με το τωρινό καθεστώς, προκύπτει μια σημαντική διαφοροποίηση : η προϋπάρχουσα διάταξη θέσπιζε ένα συγκεκριμένο τρόπο φοίτησης, αυτόν της αυτοπρόσωπης παρακολούθησης με τη μετάβαση των κρατουμένων σπουδαστών ή φοιτητών στη σχολή «εφόσον στην περιοχή φοίτησης λειτουργεί αντίστοιχο προς την κατηγορία στην οποία ανήκουν οι ενδιαφερόμενοι κατάστημα κράτησης». Με τη νέα διάταξη προστίθεται η δυνατότητα για εξ'αποστάσεως παρακολούθηση μαθημάτων και η μετέπειτα χορήγηση άδειας με ηλεκτρονική επιτήρηση, με την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω κρατούμενοι-σπουδαστές έχουν παρακολουθήσει με επιτυχία το 1/3 των μαθημάτων και εργασιών ενός ακαδημαϊκού εξαμήνου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, διασφαλίζεται το δικαίωμα της εκπαίδευσης σε κρατούμενους που δεν δικαιούνται εκπαιδευτική άδεια, αλλά έχουν επιτύχει την εισαγωγή τους σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα, διευκολύνοντας παράλληλα την φοιτησή τους στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό ίδρυμα, μέσω των δυνατοτήτων που προσφέρει σήμερα η τεχνολογία.

Ωστόσο οι εκπαιδευτικές άδειες καθώς και η εκπαίδευση γενικά δεν αποβλέπουν μόνο στην παρακολούθηση των μαθημάτων, αλλά και στην κοινωνικοποίηση. Θεωρώντας ότι βασικός στόχος του σωφρονιστικού συστήματος οφείλει να είναι η κοινωνική επανένταξη και μάλιστα με τον περιορισμό ότι, εκτός από την ατομική ελευθερία, κανένα άλλο δικαίωμα δεν πρέπει να προσβάλλεται, είναι σαφές ότι η τροποποίηση αυτή παρά τα θετικά της χαρακτηριστικά κρύβει και κινδύνους, στις περιπτώσεις εκείνες που η προσφυγή στο μέτρο της εξ'αποστάσεως φοίτησης λαμβάνει καταχρηστικό χαρακτήρα.

Παρ' όλα αυτά, οι παραπάνω εξελίξεις σε επίπεδο ποινικής πολιτικής αποτελούν ένα είδος επαναπροσδιορισμού του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας μας, καθώς και

μια προσπάθεια εναρμόνισης με τις σύγχρονες θεωρίες και πρακτικές σε αυτό το πεδίο, που έχουν ήδη υιοθετηθεί, σε μεγάλο βαθμό, σε Ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο. Οι πρακτικές αυτές έχουν σαν στόχο να καταστήσουν εφικτή την κοινωνική επανένταξη των δραστών, μετά τη διαπιστωμένη αποτυχία της φυλακής αναφορικά με τον συγκεκριμένο στόχο. Άλλωστε με την πάγια νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, οι συνθήκες κράτησης των ελληνικών φυλακών έχουν χαρακτηριστεί απάνθρωπες και κάθε άλλο παρά συμβάλλουν στην προώθηση της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων.

Ανακεφαλαιώνοντας, η επιβολή μέτρων επιτήρησης των παραβατών έναντι των στερητικών της ελευθερίας ποινών άρχισε να κάνει ιδιαίτερα έντονη την εμφάνισή της στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο στις αρχές της δεκαετίας του '90. Οι κοινοτικές κυρώσεις αποτελούν σημαντικό κεφάλαιο της σύγχρονης σωφρονιστικής πολιτικής, αποβλέποντας στον περιορισμό των αρνητικών συνεπειών της στέρησης της ελευθερίας των παραβατών και στην ομαλότερη και αποτελεσματικότερη κοινωνική τους επανένταξη. Επιπλέον αποτελούν μια λιγότερο δαπανηρή λύση για το κάθε κράτος.

Η εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης, που αποτελεί κομμάτι των κοινοτικών κυρώσεων, είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στην Ευρώπη. Στη χώρα μας, όπως είδαμε παραπάνω, μόλις πριν από μερικούς μήνες άρχισε να εφαρμόζεται σε πιλοτικό στάδιο, το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης καταδίκων, υποδίκων και κρατουμένων σε άδεια.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΚΑΤΑΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΔΙΚΩΝ

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας θα διερευνήσουμε τις θετικές αλλά και τις αρνητικές επιπτώσεις που συνεπάγεται το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης τόσο για τους ίδιους τους δράστες όσο και για τη λειτουργία του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης αλλά και, γενικότερα, για το κοινωνικό περιβάλλον.

I. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΕ ΤΟ «ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ»²³⁰

Οι κυβερνήσεις της εποχής της ύστερης νεωτερικότητας, μη μπορώντας να διαφυλάξουν τους πολίτες τους από τον κίνδυνο να πέσουν «θύματα της οικονομικής ανάπτυξης», επικεντρώνονται στην αντιμετώπιση της μικρομεσαίας εγκληματικότητας. Πιο συγκεκριμένα, εκμεταλλεύονται την φαινομενικά κυρίαρχη διαπίστωση²³¹ ότι τα ποσοστά εγκληματικότητας παρουσιάζουν ανοδική τάση, υπόσχονται να προστατεύσουν τους πολίτες τους από τον κίνδυνο που προβάλλουν οι ανήλικοι παραβάτες, οι μετανάστες, οι νεόπτωχοι, οι άστεγοι, οι τοξικοεξαρτημένοι και άλλες ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, οι οποίες στο δημόσιο διάλογο παρουσιάζονται ως απειλή για τη δημόσια τάξη. «Καταφεύγουν, για τον λόγο αυτόν, στην επέκταση των τιμωρούμενων πράξεων, στην αύξηση των ορίων των στερητικών της ελευθερίας ποινών και στην οικοδόμηση νέων φυλακών».²³²

²³⁰ Γιοβάνογλου Σ., «Εγκλεισμός στη φυλακή, επανένταξη στην κοινωνία και εγκληματολογικές αναζητήσεις στην ύστερη νεωτερικότητα», *Εγκληματολογία*, Τεύχος 2, Έτος 2^ο, 2012, σελ. 49, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: <http://www.nbonline.gr/journals/63/volumes/255/issues/1129/lemmas/4869560> , (τελευταία επίσκεψη: 2/06/2015)

²³¹ Giddens A., οπ.π.υποσ. 90, σελ. 264

²³² Γιοβάνογλου Σ., οπ.π.υποσ. 230, σελ. 49

Κάπως έτσι οι νεοφιλελεύθερες²³³ πρακτικές οδηγούν σταδιακά στη διάλυση του Κράτους Πρόνοιας και συνεπάγονται προσωρινότητα στον εργασιακό τομέα και μαζική ένδεια, επέκταση της κοινωνικής ανασφάλειας εν μέσω της ξανακερδισμένης ευημερίας, καθώς και ραγδαία αύξηση των ανισοτήτων που ενισχύουν τις φιλετικές διακρίσεις, την εγκληματικότητα και την καταστροφή των δημόσιων θεσμών.²³⁴ «Στην εσκεμμένη ατροφία του κοινωνικού κράτους αντιστοιχεί η υπερτροφία του ποινικού κράτους. Η εξαθλίωση και η παρακμή του ενός έχουν ως άμεσο και αναγκαίο αντιστάθμισμα το μεγαλείο και την προκλητική ανάπτυξη του άλλου».²³⁵

Η εντυπωσιακή και απότομη αύξηση του «ποινικού κράτους» στην Αμερική, αρχίζει σταδιακά να γίνεται αισθητή και στην Ευρώπη, προωθώντας την αξιοποίηση του δικαστικού και του σωφρονιστικού θεσμού με σκοπό να μετριασθούν οι επιπτώσεις της κοινωνικής ανασφάλειας που πηγάζουν από την επιβολή της προσωρινής εργασίας και τον επακόλουθο περιορισμό της κοινωνικής προστασίας.²³⁶ Σύμφωνα με τις έρευνες των Rusche G. και Kirscheimer O., διαπιστώνεται «στενή και θετική σχέση» μεταξύ της υποβάθμισης της αγοράς εργασίας και της αύξησης του αριθμού των κρατουμένων, ενώ δεν αποδεικνύεται καμία απολύτως σχέση ανάμεσα στα ποσοστά εγκληματικότητας και στα ποσοστά φυλάκισης.²³⁷

Κάπως έτσι λοιπόν το κοινωνικό κράτος, το οποίο στα μέσα του 20ου αιώνα υποστήριζε το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, είτε φθίνει σημαντικά, είτε εξαφανίζεται ολοκληρωτικά. Βασικό ρόλο σε αυτό διαδραμάτισε και η εξάπλωση του «αναμορφωτικού ιδεώδους», το οποίο υποσχόταν, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ότι ήταν σε θέση να εφαρμόσει τις κατάλληλες εκείνες μεθόδους που θα αναμόρφωναν την προσωπικότητα του εγκληματία, επιτυγχάνοντας την κοινωνική του επανένταξη (ή την

²³³ Η νεοφιλελεύθερη ιδεολογία πρεσβεύει την αποδυνάμωση του κοινωνικού κράτους και την ενίσχυση του ποινικού κράτους. «Σε αυτό το πλαίσιο, αλληλένδετοι και αλληλεξαρτώμενοι μετασχηματισμοί, αποτελούν συστατικά στοιχεία των νέων μηχανισμών διαχείρισης της φτώχειας στη σημερινή εποχή, της μαζικής ανεργίας και της επισφαλούς εργασίας». Πρόκειται ουσιαστικά για μια νέα διαχείριση της κοινωνικής ανασφάλειας. Wacquant L., οπ.π.υποσ. 47, σελ. 8

²³⁴ Στο ίδιο, σελ. 94

²³⁵ Wacquant L., οπ.π.υποσ. 47, σελ. 98-99

²³⁶ Στο ίδιο, σελ. 129

²³⁷ Wacquant L., οπ.π.υποσ. 47, σελ. 135

επανακοινωνικοποίησή του) «και θα τον επέστρεφε στην κοινωνία ηθικά και ψυχικά υγιή». ²³⁸

Η ελπίδα όμως για την επιτυχή «επιστροφή» του δράστη στην κοινωνία ως «ενός ηθικά και ψυχικά υγιούς ατόμου», σταδιακά άρχισε να χάνει έδαφος και στη θέση του αναμορφωτικού ιδεώδους εμφανίστηκε το «Δικαικό Πρότυπο». Το τελευταίο, μάλιστα, παρά την έμφασή του στον σεβασμό των δικαιωμάτων των κρατουμένων, οδήγησε τις χώρες που το υιοθέτησαν στην άσκηση μιας κατασταλτικής ποινικής πολιτικής, που είχε σαν αποτέλεσμα τον περιορισμό της διακριτικής ευχέρειας των δικαστών στην ευελιξία της διάρκειας κράτησης, με την επιβολή δεσμευτικών κατευθυντήριων γραμμών (sentencing guidelines) στη λήψη καταδικαστικών αποφάσεων, ενώ παράλληλα σημειώθηκε αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού διεθνώς. Με την εγκαθίδρυση του «Δικαικού Προτύπου», η σωφρονιστική πολιτική απομακρύνεται σταδιακά από τον προνοιακό της χαρακτήρα, ενώ στρέφεται αποκλειστικά στις έννοιες της ανταπόδοσης και της εξουδετέρωσης ως αποκλειστικούς στόχους της ποινής. ²³⁹

Κάπως έτσι το κράτος προοδευτικά παρεκκλίνει από τα γνωστά πεδία του ενδιαφέροντός του, την εργασία, την υγεία και την ασφάλιση, και βαθμιαία μετατρέπεται από κοινωνικό σε «ποινικό κράτος», ενώ παράλληλα ο αριθμός των εγκλείστων αυξάνεται²⁴⁰ και το ζήτημα της κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισμένων καθίσταται ακόμα δυσκολότερο.

Σύμφωνα με το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών Για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα²⁴¹, ο ορισμός της κοινωνικής επανένταξης (social re-integration) υποδηλώνει «τη στήριξη προς τους δράστες εγκλημάτων μετά τη φυλάκιση, αλλά και την περίοδο πριν από

²³⁸ Γογούση Φ. «Εμπειρισμός, ρεαλισμός και αποκλεισμός. Τα προγράμματα κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισθέντων», στο: *Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η Επιστήμη της Εγκληματολογίας*, Τιμητικός Τόμος για τον Ιάκωβο Φαρσεδάκη, Τόμος Ι, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 1054

²³⁹ Νικολόπουλος Γ.Π., οπ.π.υποσ. 5, σελ. 81

²⁴⁰ Βλ. United Nations Office on Drugs and Crime. Custodial and Non-custodial Measures, Alternatives to integration. Criminal Justice Assessment Toolkit, United Nations: New York, 3, 2006, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/cjat_eng/3_Alternatives_Incarceration.pdf, (τελευταία επίσκεψη: 2/06/2015)

²⁴¹ Βλ. United Nations Office on Drugs and Crime. Custodial and Non-custodial Measures, Social Re-integration. Criminal Justice Assessment Toolkit, United Nations: New York, 4, 2006, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/cjat_eng/4_Social_Reintegration.pdf, (τελευταία επίσκεψη: 2/06/2015)

αυτήν, από την άσκηση δηλαδή της ποινικής δίωξης μέχρι και την περίοδο μετά την απόλυση». Η στήριξη αυτή αφορά σε παρεμβάσεις κοινωνικού χαρακτήρα για την εξασφάλιση απασχόλησης και αρωγής στους αποφυλακισμένους, οι οποίοι αποτελούν μια ευάλωτη ομάδα του πληθυσμού. Αυτές οι παρεμβάσεις περιλαμβάνουν την επιβολή εναλλακτικών της φυλάκισης ποινικών κυρώσεων, καθώς και την υποβολή σε θεραπευτικά προγράμματα ή εκπαιδευτικά και την παροχή κοινωφελούς εργασίας. Όλα τα παραπάνω δεν σημαίνουν τίποτε άλλο, παρά «περισσότερο κοινωνικό κράτος».

Το ερώτημα λοιπόν που απασχολεί πολύ έντονα τη σημερινή εποχή τους εγκληματολόγους είναι κατά πόσο μπορεί να επιτευχθεί η κοινωνική επανένταξη των δραστών σε ένα όλο και λιγότερο κοινωνικό κράτος.

1. Η ΑΝΑΖΩΠΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ

Αρχικά διατυπώθηκε η άποψη ότι «τίποτα δεν αποδίδει», η οποία στη συνέχεια κρίθηκε ως ανεπίτρεπτη υποστηρίζοντας ότι η ιδέα της αναμόρφωσης θα μπορούσε κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες να αποδειχθεί αποτελεσματική. Επομένως το επιστημονικό ενδιαφέρον στράφηκε στο ερώτημα σχετικά με το τί είναι αυτό που τελικά αποδίδει, αναζωπυρώνοντας εκ νέου το ενδιαφέρον σχετικά με την αναμόρφωση των δραστών. Ένα ζήτημα το οποίο απασχόλησε ιδιαίτερα ήταν αυτό της διατήρησης ή μη της κοινωνικής επανένταξης ως σκοπού της ποινής και είχε σαν αποτέλεσμα την εκδήλωση προσπαθειών για τον αναπροσδιορισμό του όρου. Αναφορικά με τις εν λόγω προσπάθειες θα σταθούμε : α. Στην καινούργια οριοθέτηση του σκοπού της επανακοινωνικοποίησης όπως παρουσιάστηκε από το κίνημα της Νέας Κοινωνικής Άμυνας²⁴², β. Στην προσπάθεια να αναχθεί η αναμόρφωση ή επανένταξη σε δικαίωμα, και γ. Στον συνδυασμό των αρχών του αναμορφωτικού ιδεώδους με αυτές του «Δικαιικού Προτύπου».²⁴³

²⁴² Σχετικά με το κίνημα της Νέας Κοινωνικής Άμυνας βλέπε αναλυτικά: Ancel M., *Η Νέα Κοινωνική Άμυνα*, (μτφρ: Σαγκουνίδου-Δασκαλάκη Η.), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995

²⁴³ Γιοβάνογλου Σ., οπ.π.υποσ. 25, σελ. 21-22

Το κίνημα της Νέας Κοινωνικής Άμυνας, είναι αυτό που εισήγαγε για πρώτη φορά τον όρο της επανακοινωνικοποίησης στο νομικό λεξιλόγιο. Λαμβάνοντας υπόψη τα νέα δεδομένα σχετικά με την αποτυχία του θεσμού της φυλακής να αναμορφώσει τους δράστες, προχώρησε στον επαναπροσδιορισμό του όρου, θεωρώντας ότι οποιαδήποτε μορφή επιβεβλημένης μεταχείρισης μπορεί να αποβεί μοιραία για την «αλλοίωση της προσωπικότητας του ατόμου που την υφίσταται». Επιπλέον, για τον παραπάνω επαναπροσδιορισμό σημαντική ήταν και η επίδραση των διακηρύξεων σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και για το δικαίωμα στη διαφορά, θέτοντας το ερώτημα σχετικά με το αν πρέπει να προσπαθήσουμε να αλλάξουμε τη συμπεριφορά των «περιθωριακών», ή αν τελικά πρέπει η ίδια η κοινωνία να προσαρμοστεί προκειμένου να αποδεχτεί αυτήν την περιθωριακότητα.²⁴⁴

Για τη Νέα Κοινωνική Άμυνα, πλέον, η έννοια της επανακοινωνικοποίησης περιλαμβάνει την παροχή των απαραίτητων πρακτικών μέσων όπως, επαγγελματική κατάρτιση, ψυχαγωγία, κ.α. προκειμένου να οδηγήσουν τους δράστες στην επιτυχή και ομαλή κοινωνική τους επανένταξη, ενισχύοντας παράλληλα και τον κοινωνικό χαρακτήρα της αντεγκληματικής πολιτικής.²⁴⁵

Το δικαίωμα για επανακοινωνικοποίηση, αρχικά έδινε τη δυνατότητα στο δράστη εγκλήματος, εφόσον ο ίδιος επιθυμούσε το συμβιβασμό, να έχει πρόσβαση στα πλεονεκτήματα που συνδέονται με την κοινωνική ζωή, όπως το δικαίωμα στην εργασία, το δικαίωμα σε μία ευνοϊκή μεταχείριση, κ.ά.. Κατ'αυτόν τον τρόπο, ο δράστης μπορεί να ζήσει μια ζωή γεμάτη, που δεν διαφέρει σε τίποτα από την ζωή των ατόμων που δεν φέρονται να έχουν παραβεί τον νόμο. Μάλιστα η διασφάλιση των παραπάνω συνθηκών, κατά κάποιο τρόπο αποτελεί οφειλή της πολιτείας απέναντι στο δράστη που εξέτισε την ποινή που του επιβλήθηκε και πηγάζει από την έννοια της κοινωνικής αλληλεγγύης.²⁴⁶

Ωστόσο, αυτή η αρχική προσπάθεια για την αναγωγή της επανακοινωνικοποίησης σε δικαίωμα υπό το πρίσμα της κοινωνικής αλληλεγγύης δεν ευδοκίμησε, ώσπου στα τέλη της δεκαετίας του '80 έγινε μια νέα προσπάθεια για μια πιο ολοκληρωμένη οριοθέτηση του εν λόγω δικαιώματος, στα πλαίσια της οποίας εντοπίστηκαν δύο κύριες μορφές

²⁴⁴ Γιοβάνογλου Σ., οπ.π.υποσ. 25, σελ. 22-23

²⁴⁵ Στο ίδιο, σελ. 23

²⁴⁶ Γιοβάνογλου Σ., οπ.π.υποσ. 25, σελ. 23-24

στις οποίες συναντάται η έννοια της αναμόρφωσης. Η πρώτη εκλαμβάνει έναν αυταρχικό και αναχρονιστικό χαρακτήρα που επικεντρώνεται στην «δρυματική προσαρμογή του δράστη του εγκλήματος», ενώ η δεύτερη είναι ανθρωπιστική και τονίζει την ανάγκη για παροχή ευκαιριών στους δράστες και όχι για επαχθή επέμβαση στην προσωπικότητά τους.²⁴⁷

Σύμφωνα με τη δεύτερη αντίληψη, ο δράστης εγκληματικής πράξης εκλαμβάνεται ως φορέας δικαιωμάτων στον οποίο πρέπει να δωθεί η ευκαιρία για κοινωνική επανένταξη που θα τον καταστήσει χρήσιμο πολίτη και θα τον αποτρέψει από την στροφή στην παραβατικότητα και την επακόλουθη επανείσοδό του στην φυλακή. Αυτό το ανθρωπιστικό πρόσωπο που προσλαμβάνει η αναμόρφωση ωθεί στην επιλογή ποινών εναλλακτικών της φυλάκισης, σε περιπτώσεις που κάτι τέτοιο είναι δυνατό και γενικότερα σε μια τάση που προωθεί το λιγότερο δυνατό περιορισμό της ελευθερίας των δραστών. Επιπλέον, στο επίπεδο έκτισης των ποινικών κυρώσεων τάσσεται υπέρ της δημιουργίας συνθηκών κράτησης που να προσιδιάζουν σε αυτές εκτός των τοιχών της φυλακής, ενώ το διάστημα που ακολουθεί της αποφυλάκισης θα πρέπει να στοχεύει στην αναμόρφωση του πρώην καταδικασθέντος και στην αποκατάσταση της ιδιότητάς του ως πολίτης.²⁴⁸

Υπό αυτό το πρίσμα, η έννοια της αναμόρφωσης αποτελεί είτε «το αντιστάθμισμα στις επώδυνες συνέπειες του εγκλεισμού στη φυλακή», είτε την αναζήτηση για μια αποτελεσματική εναλλακτική αντιμετώπιση του εγκλήματος. Προκειμένου να καταστεί εφικτός ο περιορισμός στο ελάχιστο δυνατό των δεινών του εγκλεισμού κρίνεται αναγκαία η συνεισφορά του κράτους στη μέριμνα των κρατουμένων, που θα αποτρέψει την υποτροπή τους. Μπορούμε επομένως να υποστηρίξουμε ότι η προσπάθεια που περιγράψαμε για αναγωγή της αναμόρφωσης σε δικαίωμα των καταδικασθέντων τονίζει τα σημεία στα οποία το «αναμορφωτικό ιδεώδες» συγκλίνει με το «Διακαικό Πρότυπο» και τα οποία συνοψίζονται στα εξής: την αναθεώρηση της έννοιας της αναμόρφωσης ως στόχου της έκτισης της ποινικής κύρωσης, την παροχή ευκαιριών στον καταδικασθέντα και την αντιμετώπισή του ως φορέα δικαιωμάτων.²⁴⁹

²⁴⁷ Γιοβάνογλου Σ., οπ.π.υποσ. 25, σελ. 25

²⁴⁸ Στο ίδιο, σελ. 25

²⁴⁹ Γιοβάνογλου Σ., οπ.π.υποσ. 25, σελ. 27

Το κοινό τρωτό στοιχείο που εντοπίζεται τόσο στο «αναμορφωτικό ιδεώδες» όσο και στο «Δικαικό Πρότυπο» είναι «η ανικανότητά τους να επιτύχουν τις επιδιώξεις τους». Επιπλέον τους αποδόθηκαν αρνητικοί χαρακτηρισμοί εξαιτίας του ωφελιμισμού που απορρέει από την αναμόρφωση της προσωπικότητας του δράστη με μοναδικό στόχο τον περιορισμό της υποτροπής, καθώς και της «κοινωνικής τυφλότητας» που χαρακτηρίζει το «Δικαικό Πρότυπο», η οποία συνοψίζεται στις ακραίες θέσεις του σχετικά με την «δίκαιη ανταμοιβή» που προωθεί.²⁵⁰

Υποστηρίχθηκε επομένως η άποψη ότι η αναμόρφωση δεν είναι δυνατό να συμβαδίσει με τα στενά όρια που θέτει η «δίκαιη ανταμοιβή». Αντίθετα, για να μπορέσει η αναμόρφωση να λειτουργήσει αποτελεσματικά πρέπει να ενταχθεί σε ένα πλαίσιο στο οποίο θα προσφέρεται η δυνατότητα κοινωνικής επανόδου, στους πολίτες που έχουν προβλήματα με το νόμο και παράλληλα η ποινική καταστολή θα επικεντρώνεται στην επιβολή εναλλακτικών, μή-στιγματιστικών κυρώσεων.²⁵¹

2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Το φάσμα στο οποίο εκτείνεται η κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων ξεκινά με την εισαγωγή του δράστη στη φυλακή και εξακολουθεί να υφίσταται και μετά την αποφυλάκισή του, ώσπου να απαλειφθούν οριστικά οι επιπτώσεις του ιδρυματισμού.²⁵² Έτσι, κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του, ο κρατούμενος είναι σε θέση να προετοιμάσει τη διαδικασία της κοινωνικής του επανόδου, εφόσον έχει πρόσβαση στις απαραίτητες δυνατότητες που θα τον βοηθήσουν να προετοιμαστεί κατάλληλα για την αποφυλάκισή του. Επομένως, το ζήτημα των πόρων (resources) που παρέχονται προκειμένου να επιτευχθεί η επανένταξη είναι κομβικής σημασίας.²⁵³

²⁵⁰ Γιοβάνογλου Σ., οπ.π.υποσ. 25, σελ. 28

²⁵¹ Στο ίδιο, σελ. 28

²⁵² Σχετικά με τις συνέπειες του εγκλεισμού βλέπε: Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 230 έπ., Χάιδου Α., οπ.π.υποσ. 9, σελ. 52 επ.

²⁵³ Νικολόπουλος Γ.Π., «Ο Εγκληματολόγος ως Επαγγελματίας της Κοινωνικής Επανένταξης», στο *Το Επάγγελμα του Εγκληματολόγου Σήμερα: Προκλήσεις και Προοπτικές*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 294-295

Ωστόσο η διαδικασία της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων δεν διαγράφει μια ευθύγραμμη ομαλή πορεία, αλλά έρχεται αντιμέτωπη με ένα πλήθος συγκρούσεων και αντιφάσεων, οι οποίες προέρχονται σε μεγάλο βαθμό από το στίγμα και το ποινικό μητρώο, που χαρακτηρίζουν τον κάθε αποφυλακισμένο, παρεμποδίζοντας οποιαδήποτε προσπάθεια που αποσκοπεί στην κοινωνική του αποκατάσταση, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για επανάληψη της παραβατικής του συμπεριφοράς. Από αυτή την άποψη, οι εγκληματολογικές πρακτικές της επανένταξης, αναγκαστικά αναζητούν τη χρυσή τομή ανάμεσα στην ελευθερία και στον καταναγκασμό.²⁵⁴

Κάθε πρόγραμμα κοινωνικής επανένταξης αποτελεί ένα είδος κοινωνικής δράσης, η οποία εκδηλώνεται σε ένα ορισμένο πλαίσιο αλληλεπιδράσεων και θεσμικών καταναγκασμών που υπαγορεύονται από το ποινικό σύστημα. Ορισμένοι όμως συντελεστές διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στην οριστική μορφή που θα λάβει ένα πρόγραμμα κοινωνικής επανένταξης και χωρίζονται σε εσωτερικούς και εξωτερικούς:²⁵⁵

A. Στους εσωτερικούς συντελεστές συγκαταλέγονται οι κύριες επιλογές αναφορικά με τον σχεδιασμό και τις επιδιώξεις του εκάστοτε προγράμματος, π.χ. ο τόπος διεξαγωγής τους (εντός φυλακής ή στην κοινότητα), ο πληθυσμός – στόχος (σε σχέση με το φύλο, την ηλικία και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά), το αντικείμενο της κατάρτισης (ειδικά αναφορικά με το καταπόσο ανταποκρίνεται στις ανάγκες της αγοράς), η οργάνωση του προγράμματος και κυριότερα, η κεντρική του επιδίωξη (δηλαδή αν το πρόγραμμα έχει προσωποκεντρικό χαρακτήρα ή εργασιακό, ή αν στοχεύει στον συνδυασμό και των δύο).

B. Οι εξωτερικοί συντελεστές πραγματεύονται τους «αντικειμενικούς περιορισμούς» που πηγάζουν από τον τόπο στον οποίο πραγματοποιείται και εφαρμόζεται το κάθε πρόγραμμα, με αποτέλεσμα να επιδρούν στην εκπλήρωση των επιδιώξεων του προγράμματος.

²⁵⁴ Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 253, σελ. 295

²⁵⁵ Νικολόπουλος Γ. Π., «Το ζήτημα της επαγγελματικής επανένταξης των πρώην καταδίκων: Θεωρητικές επισημάνσεις, ερευνητικά πορίσματα και κοινωνικές δράσεις», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τ. 118 Γ', 2005, σελ. 106-109

Όπως και να 'χει, το ζήτημα γύρω από την κοινωνική επανένταξη των πρώην κρατουμένων επιβάλλει το συνδυασμό του ευρύτερου τρόπου που η εκάστοτε κοινωνία χρησιμοποιεί προκειμένου να επιτύχει την ομαλή ενσωμάτωση των μελών της, κυρίως με τη βοήθεια των πρωτογενών θεσμών κοινωνικοποίησης (οικογένεια, σχολείο, γειτονία, ομάδα ομηλίκων, κ.ά.)²⁵⁶, αλλά και του τρόπου που αντιμετωπίζει τους δράστες και χρησιμοποιεί τα καταστήματα κράτησης. Οι παραπάνω διαδικασίες ενσωμάτωσης αλληλοσυνδέονται καθώς ο τρόπος με τον οποίο θα εξελιχθεί η μία προκρίνει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη της άλλης. Σε αυτό το πλαίσιο, τα καταστήματα κράτησης, κατά μια έννοια επιβεβαιώνουν την αποτυχία των πρωτογενών θεσμών κοινωνικοποίησης να ενσωματώσουν τα μέλη τους. Έτσι για να εκπληρωθεί η κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων, πρέπει να ληφθεί υπόψη στο σύνολό του το παρελθόν των πρώην δραστών, ξεκινώντας από τις προβληματικές σχέσεις του ατόμου με τους κανόνες και τις αξίες, καθώς επίσης και τις διαψεύσεις που οδήγησαν το εν λόγω άτομο στην σύγκρουσή του με τους κανόνες και στην μετέπειτα εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.²⁵⁷

2.1. Η επαγγελματική επανένταξη αποφυλακισμένων

Στο πλαίσιο της κοινωνικής επανένταξης εντάσσεται και η ειδικότερη κατηγορία της επαγγελματικής επανένταξης των αποφυλακισμένων, η οποία συναρτάται με την κατάσταση που παρουσιάζει η αγορά εργασίας και την πορεία που διαγράφουν οι πολιτικές κοινωνικού ελέγχου. Ωστόσο, η απομάκρυνση από τον προνοιακό χαρακτήρα της αντεγκληματικής πολιτικής που παρατηρείται σήμερα στην ευρωπαϊκή ήπειρο αλλά και διεθνώς, έχει σαν αποτέλεσμα τον περιορισμό της μεταχείρισης των δραστών στο κομμάτι της διαχείρισης της επικινδυνότητάς τους.²⁵⁸

²⁵⁶ Σχετικά με τις επιπτώσεις του ποινικού μητρώου στην κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων βλέπε: Γιοβάνογλου Σ., οπ.π.υποσ. 25

²⁵⁷ Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 253, σελ. 295-296

²⁵⁸ Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 255, σελ. 95

Πιο συγκεκριμένα²⁵⁹, η εργασιακή απασχόληση των πρώην καταδικασμένων, θεωρείται σε συνδυασμό με την αποφυγή της υποτροπής, ένας από τους βασικότερους παράγοντες αξιολόγησης της επιτυχίας των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης που λαμβάνουν χώρα στο επίπεδο της μεταχείρισης των ατόμων που διέρχονται από τα στάδια του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Η ανάπτυξη των εν λόγω προγραμμάτων στηρίχθηκε στην υπόθεση ότι η ανεργία αποτελεί παράγοντα ικανό να οδηγήσει το άτομο στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς, επομένως η αντιμετώπισή της δύναται να λειτουργήσει βοηθητικά στην μείωση των επιπέδων που καταγράφει η εγκληματικότητα. Επιπλέον η διάδοση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οδήγησε στην υιοθέτηση της αντίληψης ότι ο εγκλεισμός δεν θα πρέπει να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην άσκηση των δικαιωμάτων της εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης, της εργασίας και γενικότερα της προσωπικής ανάπτυξης, που απευθύνονται σε όλους – ανεξαιρέτως - τους πολίτες, συμπεριλαμβανομένου και του σφραγιστικού πληθυσμού.²⁶⁰

Στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες παρατηρείται μια γενικευμένη αύξηση της έντασης με την οποία εκδηλώνεται η καταστολή, η οποία εκλαμβάνει μια «γενικότερη πολιτική διαχειριστικής αντιμετώπισης των κοινωνικών καταστάσεων και διαδικασιών, που κατηγοριοποιούνται αδιάκριτα ως φαινόμενα ‘κοινωνικού αποκλεισμού’». Υπό αυτές τις συνθήκες, η αγορά εργασίας αποτελεί τον ρυθμιστικό παράγοντα που κατευθύνει τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο, ανάλογα από το αν επιδιώκει την ένταξη των αποφυλακισμένων, με την υιοθέτηση των κατάλληλων θεσμών και μέτρων κοινωνικής πολιτικής, ή την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό²⁶¹ τους (αποφυλακισμένων) με την ενίσχυση πρακτικών ποινικής

²⁵⁹ Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 255, σελ. 96 - 97

²⁶⁰ Βλέπε σχετικά: 1. Στον Ο.Η.Ε.: άρ. 71 και την παρ. VIβ' των Συστάσεων για τα Ανοιχτά Σφραγιστικά και Αναμορφωτικά Καταστήματα (1995) του 1^{ου} Συνεδρίου του Ο.Η.Ε. για την Πρόληψη του Εγκλήματος και την Μεταχείριση των Εγκληματιών, άρ. 24.1 και 26 των Στοιχειωδών Κανόνων για την Απονομή Δικαιοσύνης σε Ανήλικους («Κανόνες του Πεκίνου», 1985) του Ο.Η.Ε., άρ. 9.2.β' των Στοιχειωδών Κανόνων για τα μη Στερητικά της Ελευθερίας Μέτρα («Κανόνες του Τόκιο», 1990) του Ο.Η.Ε., άρ. 8 των Βασικών Αρχών για την Μεταχείριση των Κρατουμένων (1990) του Ο.Η.Ε., κ.ά., 2. Στο Συμβούλιο της Ευρώπης: άρ. 4 παρ. 3^{α'} της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (1950), άρ. 72-77 της Σύστασης R(87)3: Ευρωπαϊκοί Σφραγιστικοί Κανόνες (1987), τη Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών R(89)12 αναφορικά με την εκπαίδευση στην φυλακή.

²⁶¹ Σύμφωνα με τους Mclaughlin E. και Muncie J. «ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται σε μια δυναμική, πολυδιάστατη διαδικασία αποκλεισμού ολικώς ή μερικώς, από ποικίλα κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά ή πολιτιστικά συστήματα, τα οποία συμβάλλουν στην ενσωμάτωση (integration) ενός ατόμου στην κοινωνία», βλέπε: Mclaughlin E., Muncie J., οπ.π.υποσ. 19, σελ. 275

καταστολής. Επομένως, με βάση τα παραπάνω, καθίσταται σαφές ότι οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στην ποινική πολιτική (penal policy) και στην προνοιακή πολιτική (welfare policy) επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τις εργασιακές προοπτικές των πρώην καταδίκων. Άρα η ευκολία με την οποία, οι τελευταίοι, θα αποκατασταθούν εργασιακά, μετά την ολοκλήρωση της ποινικής τους μεταχείρισης, επηρεάζεται από την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η αγορά εργασίας.²⁶²

Οι διαδικασίες απορρύθμισης της αγοράς εργασίας και η σταδιακή υποχώρηση του «κράτους πρόνοιας»²⁶³, εκδηλώθηκαν σε Αμερική και Ευρώπη, κατά τη δεκαετία του '70, ενώ δεν είναι τυχαίο ότι συνέπεσαν χρονικά με την παρακμή του «αποκαταστατικού ιδεώδους» που είχε σαν επακόλουθο την αποδυνάμωση του προνοιακού χαρακτήρα της αντεγκληματικής και ποινικής πολιτικής. Το αποτέλεσμα ήταν η υιοθέτηση πρακτικών που ενισχύουν τις τιμωρητικές και τις εξουδετερωτικές (incapacitative) λειτουργίες της ποινής, καταλήγοντας έτσι στην όλο και «αυξανόμενη περιθωριοποίηση των πλέον ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, ανάμεσα στις οποίες περιλαμβάνονται, βέβαια, οι πρώην κατάδικοι».²⁶⁴

Σε αυτό το νέο ποινικό πλαίσιο που διαμορφώνεται στις δυτικές κοινωνίες, κεντρικό χαρακτήρα κατέχει το πρότυπο της «διαχειριστικής δικαιοσύνης» (actuarial justice), σύμφωνα με το οποίο η αντίδραση στο έγκλημα ταξινομείται με βάση το βαθμό επικινδυνότητας που παρουσιάζει ο κάθε δράστης. Ωστόσο, πρέπει να τονίσουμε ότι η έννοια της επικινδυνότητας, όπως διαμορφώνεται στο πλαίσιο της διαχειριστικής δικαιοσύνης, δεν ταυτίζεται με την αντίστοιχη έννοια της επικινδυνότητας με βάση το «θεραπευτικό» πρότυπο. Σύμφωνα μάλιστα με το τελευταίο, η έννοια της επικινδυνότητας δομείται γύρω από ατομοκεντρικές και αιτιολογικές προσεγγίσεις, π.χ. με βάση ορισμένα βιολογικά ή ψυχολογικά χαρακτηριστικά του δράστη. Αντιθέτως, κατά τη διαχειριστική δικαιοσύνη, τα ιδιαίτερα εκείνα γνωρίσματα που αποτελούν «διακινδύνευση» («risk») για την κοινωνική τάξη είναι κυρίως φυλετικά, προσδιοριστικά του τρόπου ζωής ή των αξιακών προτύπων, κ.ά.. Πρόκειται επομένως

²⁶² Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 255, σελ. 99

²⁶³ Βλέπε επίσης: Παπαθεοδώρου Θ. Π., «Κυβερνητική της ασφάλειας και σύγχρονες πολιτικές πρόληψης του εγκλήματος στην Ελλάδα», στο *Μελέτες Ποινικού Δικαίου – Εγκληματολογίας – Ιστορίας του Εγκλήματος*, Τιμητικός Τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη, Τόμος II, Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 1149 έπ.

²⁶⁴ Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 255, σελ. 103

για συλλογικές ιδιότητες πληθυσμιακών ομάδων που ταυτίζονται με «αντικοινωνικές παραβατικότητες», η πρόγνωση των οποίων δεν αποσκοπεί στην αποκατάσταση των δραστών στη βάση μιας προνοιακής αντεγκληματικής πολιτικής, αλλά στην προληπτική διαχείριση των συλλογικών κινδύνων που ελοχεύουν και απειλούν να διαταράξουν την κοινωνική τάξη.²⁶⁵

Στην Ελλάδα, αναφορικά με τη κρατική μέριμνα για την επαγγελματική επανένταξη των αποφυλακισμένων και σύμφωνα με τη γενικότερη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, σε συνεργασία με τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) έχουν προχωρήσει στην εφαρμογή διαφόρων πιλοτικών προγραμμάτων κατάρτισης, συμβουλευτικής υποστήριξης και προώθησης της απασχόλησης, αποβλέποντας στην υποστήριξη των πρώην κρατουμένων. Στόχος είναι η «παροχή οικονομικών κινήτρων σε πιθανούς εργοδότες, καθώς και στους ίδιους τους αποφυλακισθέντες, προκειμένου να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση».²⁶⁶

Τέλος, υπάρχει πρόβλεψη για εγγραφή στα μητρώα ανέργων του Ο.Α.Ε.Δ. και χορήγησης ειδικού επιδόματος²⁶⁷ για τους άνεργους αποφυλακισθέντες, εφόσον οι τελευταίοι πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις και προσκομίσουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά στα γραφεία του Ο.Α.Ε.Δ.

3. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Η έννοια της κοινωνικής επανένταξης των εγκλείστων άρχισε να προσελκύει θεσμικό ενδιαφέρον μετά το τέλος του 19^{ου} αι., κυρίως κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου (1922-1940), όπου μια σειρά μεταρρυθμίσεων²⁶⁸ έλαβαν χώρα, οι οποίες όμως τελικά

²⁶⁵ Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 255, σελ. 103, βλέπε και υποσημείωση 11 στην ίδια σελ.

²⁶⁶ Γογούση Φ., οπ.π.υποσ. 238, σελ. 1058

²⁶⁷ Βλέπε σχετικά: http://www.oaed.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=263:2011-11-28-13-48-54&catid=54&Itemid=628&lang=el, (τελευταία επίσκεψη:22/09/2015)

²⁶⁸ Νικολόπουλος Γ. Π., οπ.π.υποσ. 5, σελ. 29-30

δεν εφαρμόστηκαν ποτέ ολοκληρωτικά, με συνέπεια την επιδείνωση της σωφρονιστικής κατάστασης στην Ελλάδα.

Στον πρώτο ελληνικό σωφρονιστικό κώδικα, τον ΣΚ/1967²⁶⁹, σκοπός της εκτέλεσης των ποινών και των ασφαλιστικών μέτρων, ορίστηκε «η κοινωνική αναπροσαρμογή των κρατουμένων δια της αρωγής και βελτιώσεως αυτών» (άρθρο 1. Του ΣΚ/1967). Σύμφωνα με την Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή, ο στόχος της ποινής κατά το στάδιο εκτέλεσής της, δεν αποσκοπούσε στον κολασμό του δράστη, αλλά στην αναμόρφωσή του. Ο παραπάνω σκοπός επικρίθηκε αρκετά, ως μια προσπάθεια για επέμβαση στην προσωπικότητα του δράστη, αφήνοντας τον υπαινιγμό ότι η εγκληματική δραστηριότητα είναι αποτέλεσμα «απο-προσαρμογής του ατόμου» και η δυνατότητα για αλλοίωση αυτής της προσωπικότητας αντιβαίνει στο δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης του ατόμου (άρθρο 5 παρ. 1 Σ/1975/86/01) και στην αρχή του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (άρθρο 2 παρ. 1 Σ/1975/86/01). Ωστόσο, στην Ελλάδα δεν εφαρμόστηκε ποτέ η αναμορφωτική μεταχείριση σύμφωνα με το πρότυπο που εφαρμόστηκε σε άλλες χώρες.²⁷⁰

Μερικά χρόνια αργότερα, ο όρος της «κοινωνικής αναπροσαρμογής» της διάταξης του άρθρου 1 του ΣΚ/1967, αντικαταστάθηκε από τον όρο της «κοινωνικής επανένταξης» και η έννοια της «βελτίωσης» διαγράφηκε. Ωστόσο και πάλι τα υπάρχοντα προβλήματα δεν επιλύθηκαν, αλλά αντιθέτως προστέθηκαν νέα, με αποτέλεσμα να δωθεί νέα ώθηση για περαιτέρω μεταρρυθμιστική δραστηριότητα. Στο σχέδιο του ΣΚ (ΣχΣΚ/1991) του 1991, η κοινωνική αναμόρφωση ή η επανένταξη δεν αναφέρονται ως σκοπός των στερητικών της ελευθερίας ποινών. Σκοπός της επιβολής στερητικών της ελευθερίας ποινών είναι «ο περιορισμός της ελευθερίας του ατόμου και μόνον αυτός και η φυλακή νοούνταν αποκλειστικά ως τόπος έκτισης της ποινής». Επιπροσθέτως, ο όρος «μεταχείριση», όπως αυτός αναφέρεται στο ΣχΣΚ/1991, δεν υπονοεί καμιάς μορφής επέμβαση στην προσωπικότητα του κρατουμένου.²⁷¹

Στον νέο ΣΚ²⁷², που εισήχθη με τον ν. 2776/1999, διατηρήθηκαν οι κύριες κατευθύνσεις των προηγούμενων Σχεδίων και η έννοια της «μεταχείρισης»

²⁶⁹ Τέθηκε σε ισχύ με τον ν. 125/24.8.-14.9.1967 «Περί κυρώσεως του Σωφρονιστικού Κώδικος εκτελέσεως ποινών και ασφαλιστικών μέτρων».

²⁷⁰ Γιοβάνογλου Σ., οπ.π.υποσ. 25, σελ. 31-32

²⁷¹ Στο ίδιο, σελ. 33-34

²⁷² Βλέπε: Κουλούρης Ν.Κ., οπ.π.υποσ. 147, σελ. 112-113

υποδηλώνει την υπαγωγή των κρατουμένων στους κανόνες του εν λόγω κώδικα (άρθρο 1 παρ. 3 σε συνδιασμό με τα άρθρα 2 και 3 ΣΚ). Κατά μια έννοια ο ισχύων Σωφρονιστικός Κώδικας υιοθετεί «μια ουδέτερη στάση απέναντι στην τεολογία των στερητικών της ελευθερίας ποινών και μέτρων ασφαλείας».²⁷³ Παρ' όλα αυτά δεν είναι λίγες οι φορές που εντοπίζουμε σε επιμέρους διατάξεις του, αναφορές σχετικά με την ανάγκη για «προσαρμογή στην κοινωνική ζωή μετά την απόλυση» (άρθρο 51 παρ. 1), ενώ σαφώς ξεχωρίζει το 12^ο κεφάλαιο με τίτλο «Μετασωφρονιστική Μέριμνα». Επομένως, παρατηρείται μια αντίφαση κατά την οποία η «ομαλή επάνοδος» του καταδικασθέντα απουσιάζει πλήρως από το κανονιστικό πλαίσιο και την στοιχειοθεσία της ποινής, ενώ παράλληλα παρουσιάζεται ως ειδικότερη υποχρέωση του Κράτους.²⁷⁴

Επιπλέον, ο μοναδικός κρατικός επίσημος φορέας, στη χώρα μας, που είναι επιφορτισμένος με την κοινωνική επανένταξη κρατουμένων και αποφυλακισμένων, συστάθηκε για πρώτη φορά στο ΣΚ (άρθρο 81 παρ. 1), με την πρόβλεψη για την ίδρυση ενός ΝΠΙΔ, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, υπό την εποπτεία του Υπ. Δικαιοσύνης, με την επωνυμία «Επάνοδος» και στόχο «την επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση, οικονομική συμπαράσταση και σταδιακή κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων».²⁷⁵

Τέλος, προσπάθειες για την επαγγελματική αποκατάσταση και περίθαλψη των αποφυλακισμένων καταβάλλονται από ορισμένους ιδιωτικούς φορείς, όπως ο Σύλλογος Συμπαράστασης Κρατουμένων «ο ΟΝΗΣΙΜΟΣ»²⁷⁶, που λειτουργεί από το 1982 και η κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων «ΑΡΣΙΣ»²⁷⁷, που ιδρύθηκε το 1992 και δραστηριοποιείται στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη και στο Βόλο.²⁷⁸

Συνοψίζοντας, επισημάναμε ότι το κράτος σταδιακά από «κοινωνικό» μεταρέπεται σε «ποινικό κράτος» και το ζήτημα της επιτυχούς κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισμένων, σε αυτό το πλαίσιο, τίθεται σε αμφισβήτηση. Ωστόσο, το

²⁷³ Νικολόπουλος Γ.Π., οπ.π.υποσ. 5, σελ. 84

²⁷⁴ Στο ίδιο, σελ. 84-85

²⁷⁵ Νικολόπουλος Γ.Π., οπ.π.υποσ. 5, σελ. 85

²⁷⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη δράση του Συλλόγου βλέπε: http://www.onisimos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=19, (τελευταία επίσκεψη: 22/09/2015)

²⁷⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη δράση του Συλλόγου βλέπε: <http://arsis.gr/>, (τελευταία επίσκεψη: 22/09/2015)

²⁷⁸ Γογούση Φ., οπ.π.υποσ. 238, σελ. 1057-1058

δικαίωμα στην επανακοινωνικοποίηση επανέρχεται στο προσκήνιο από το κίνημα της Νέας Κοινωνικής Άμυνας, που έχει σα στόχο να καταστήσει τους πρώην εγκληματίες χρήσιμους πολίτες που δε θα στραφούν ξανά στην παραβατικότητα. Πρόκειται επομένως για μια πιο ανθρωπιστική προσέγγιση που προσλαμβάνει η έννοια της αναμόρφωσης συνηγορώντας υπέρ της μείωσης στο ελάχιστο δυνατό του περιορισμού της ελευθερίας των δραστών.

Όπως αναφέραμε παραπάνω, κομβικό ρόλο στην επίτευξη της κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισμένων διαδραματίζει η δυνατότητά τους να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Όπως και να 'χει, το ζήτημα γύρω από την κοινωνική επανένταξη των πρώην κρατουμένων επιβάλλει το συνδυασμό του ευρύτερου τρόπου που η εκάστοτε κοινωνία χρησιμοποιεί προκειμένου να επιτύχει την ομαλή ενσωμάτωση των μελών της.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα επικεντρωθούμε στην έννοια της επιτήρησης και στο συνακόλουθο πέρασμα στην ειδικότερη έννοια της ηλεκτρονικής επιτήρησης, καθώς και στους τρόπους με τους οποίους εφαρμόζεται η τελευταία στην Ευρώπη.

II. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ

Η επιτήρηση συνδέεται συχνά με την αστυνόμευση και τον έλεγχο του εγκλήματος και αυτή ακριβώς η συγγένεια έχει σαν αποτέλεσμα την εμφάνιση ενός συνεχώς αυξανόμενου εγκληματολογικού ενδιαφέροντος. Η επιτήρηση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του κοινωνικού ελέγχου, ενώ ταυτόχρονα διαδραματίζει κομβικό ρόλο στη δημιουργία νέων μορφών κοινωνικής οργάνωσης, που στηρίζονται στη μηχανοργάνωση και στην αποκέντρωση της ροής δεδομένων, μια βασική διαδικασία που εντοπίζεται σε αυτό που ο Deleuze όρισε ως «κοινωνίες του ελέγχου». Σύμφωνα με τον Deleuze²⁷⁹ κατά τη δεκαετία του '90 σημειώνεται η μετάβαση από την έννοια της «πειθαρχίας» σε αυτή του «ελέγχου», σαν αποτέλεσμα των σημαντικών οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών που επέφερε η μετάλλαξη του καπιταλισμού.

²⁷⁹ Jones R., "Digital Rule, Punishment, control and technology", *Punishment & Society*, Sage, Vol. 2, N. 1, p. 9

Τέλος, η επιτήρηση αποτελεί βασικό συστατικό των νέων μορφών ελέγχου του εγκλήματος και της αστυνόμευσης που τελείται «από απόσταση», όπως το πέρασμα στη «Νέα Ποινολογία» που συνεπάγεται την ταξινόμηση και τη διαχείριση ομάδων, στις οποίες αποδίδονται επίπεδα κινδύνου και αντίστοιχοι υπολογισμοί.²⁸⁰

Το ερευνητικό έργο διευκολύνεται με την έλευση των ψηφιακών πρακτικών (δημιουργία προφίλ: profiling, χαρτογράφηση: mapping, μοντελοποίηση: modelling, προσομοίωση: simulation, κ.α.), ενώ παράλληλα οι συμβατικές μέθοδοι αστυνόμευσης χάνουν όλο και περισσότερο έδαφος. Το λεξικό της σύγχρονης ασφάλειας και του ελέγχου του εγκλήματος περιλαμβάνει, δακτυλικά αποτυπώματα, ηλεκτρονικές ετικέτες, ιριδοσκόπηση, βάσεις δεδομένων D.N.A., κ.ά..²⁸¹

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εντοπίζεται στην προσπάθεια εξεύρεσης του σημείου τομής ανάμεσα στην σχέση της επιτήρησης με την εγκληματικότητα. Ωστόσο, η θεωρητική προσοχή έχει στραφεί προς νέες κατευθύνσεις όπως για παράδειγμα στη διερεύνηση των ασαφειών που περιβάλλουν την επιτήρηση, στις στρατηγικές αντίστασης και στα συγκεκριμένα είδη κουλτούρας που προσλαμβάνει η ασφάλεια στο εσωτερικό συγκεκριμένων συστημάτων επιτήρησης. Πλέον η επιτήρηση λαμβάνει πολλές και διαφορετικές όψεις στην καθημερινή λειτουργία των σύγχρονων θεσμών, αποκτώντας ένα συνεχώς αυξανόμενο κεντρικό χαρακτήρα, γεγονός που δικαιολογεί την ανάγκη περαιτέρω διερεύνησής της.²⁸²

1. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΟΠΤΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ

Ωστόσο, πρέπει να επισημάνουμε ότι προκειμένου να θεωρητικοποιήσουμε την επιτήρηση, πρέπει να έχουμε πάντα κατά νου την συνεχή επίδραση που άσκησε και εξακολουθεί να ασκεί το Πανοπτικό μοντέλο του Jeremy Bentham. Ο Foucault ανέπτυξε τη θεωρία για την πειθαρχική εξουσία, στην οποία αναφερθήκαμε πιο πάνω, κινητοποιώντας τη μεταφορά του Jeremy Bentham αναφορικά με τη δυνατότητα να

²⁸⁰ Haggerty K. D., Wilson D., Smith G. J. D., “Theorizing Surveillance in crime control”, *Theoretical Criminology*, Sage, Vol. 15, N. 3, 2011, p. 231

²⁸¹ Haggerty K. D., Wilson D., Smith G. J. D., οπ.π.υποσ. 280, σελ. 232, Marx G., “ Technology and Social Control: The Search for the Illusive Silver Bullet”, in *the International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, 2001

²⁸² Haggerty K. D., Wilson D., Smith G. J. D., οπ.π.υποσ. 280, σελ. 232

υπάρξει ένας ουτοπικός σχεδιασμός των φυλακών. Για τον Bentham, η δυνατότητα για παρατήρηση ήταν εξίσου σημαντική με την ίδια την παρατήρηση.²⁸³

Το Πανοπτικό αποτελεί δημιούργημα του Bentham και δεν είναι άλλο παρά μια κυκλική ή πολυγωνική φυλακή, που παρέχει τη δυνατότητα ταυτόχρονης παρακολούθησης όλων των κελιών από ένα κεντρικό σημείο, το «εποπτείο», στο οποίο βρίσκεται ο διοικητής της φυλακής. Μέσα από το εποπτείο είναι εφικτή η εποπτεία των φυλακισμένων, χωρίς όμως οι ίδιοι να αντιλαμβάνονται ότι παρακολουθούνται. Με την λειτουργία του συγκεκριμένου συστήματος υπήρχε η πεποίθηση ότι θα περιορίζονταν οι οικονομικές δαπάνες της φυλακής μιας και θα μειώνονταν οι ανάγκες για φυλακτικό προσωπικό, ενώ ταυτόχρονα θα περιορίζονταν στο ελάχιστο και οι αποδράσεις των κρατουμένων.²⁸⁴

Επιπλέον, ο Bentham πρότεινε την ανάγκη συνεχούς εργασίας των κρατουμένων, κατά τις ώρες που δεν αναπαύονταν στα κελιά τους, καθώς επίσης και την υιοθέτηση των απαραίτητων συνθηκών υγιεινής. Επίσης ο διοικητής της φυλακής είναι ο υπεύθυνος «για την επίτευξη όρων καλής διαβίωσης των κρατουμένων», ενώ του απαγορεύεται να επιβάλει πειθαρχικές ποινές στους κρατούμενους. Τέλος, ο απώτερος στόχος του Πανοπτικού μοντέλου είναι η σταδιακή μετάβαση των κρατουμένων στο κοινωνικό σύνολο.²⁸⁵

Οι παραπάνω απόψεις του Bentham, σχετικά με την αρχιτεκτονική των φυλακών, παρά την απήχησή τους δεν κατόρθωσαν να εφαρμοστούν σωστά με αποτέλεσμα να αποτύχουν. Παρ' όλα αυτά, επανέφεραν στο προσκήνιο την άποψη ότι οι φυλακές που έχουν σχεδιαστεί σωστά, ήταν σε θέση να λειτουργήσουν «αναμορφωτικά» για τους δράστες και να τους καταστήσουν παραγωγικούς πολίτες, αφού πρώτα περάσουν από μια διαδικασία αυστηρής πειθαρχίας. Με βάση αυτό το σκεπτικό δημιουργήθηκαν στις Η.Π.Α. δύο είδη σωφρονιστικών συστημάτων : το απομονωτικό και το μεικτό.²⁸⁶

Σύμφωνα με τον Foucault, το Πανοπτικό είναι το πρότυπο που αποτυπώνει τους σύγχρονους τρόπους διαμόρφωσης της πειθαρχικής εξουσίας, «η οποία επικαλείται την αναμόρφωση των ατομικών υποκειμενικοτήτων, μέσα από την υπόσχεση της πάνσοφης παρατήρησης». Υπό αυτή την οπτική εντοπίζονται επιπτώσεις και σε

²⁸³ Haggerty K. D., Wilson D., Smith G. J. D., οπ.π.υποσ. 280, σελ. 232

²⁸⁴ Κουράκης Ν. Ε., οπ.π.υποσ. 18, σελ. 162

²⁸⁵ Στο ίδιο, σελ. 162-163

²⁸⁶ Κουράκης Ν. Ε., οπ.π.υποσ. 18, σελ. 163-164

ατομικό αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο. Ενώ ο στόχος ήταν η αναμόρφωση των ατομικών υποκειμενικοτήτων, τελικά η επιτήρηση κατόρθωσε να δημιουργήσει τις συνθήκες για την αναγκαία παραγωγή βιομηχανικού εργατικού δυναμικού. Επιπλέον η ιστορική ανάπτυξη του καπιταλισμού, σε συνδυασμό με τις βελτιωμένες τεχνολογίες πληροφόρησης και τους νέους τρόπους διακυβέρνησης, έχουν προκαλέσει μια σειρά αναδιατυπώσεων του πανοπτικού προτύπου, σε μια προσπάθεια καλύτερης κατανόησης του σύγχρονου πλαισίου.²⁸⁷

Για τον Deleuze, στο πλαίσιο των σύγχρονων κοινωνιών, η επιτήρηση είναι αποκομμένη από την πειθαρχία, ενώ ασχολείται κυρίως με την κατανομή των δικαιωμάτων που στηρίζονται στην ταυτότητα. Η δυναμική της επιτήρησης εντοπίζεται «στην ευθυγράμμιση και στην ενοποίηση διαφορετικών φορέων και συστημάτων». Κατ' αυτό τον τρόπο η επιτήρηση εμφανίζεται κυρίως σε «αποκεντρωμένες, κατακερματισμένες και συνεχώς μεταβαλλόμενες συμμαχίες και συνδυασμούς, με πολλές και διαφορετικές αιτιολογήσεις και απρόβλεπτες συνέπειες».²⁸⁸

Στις «κοινωνίες του ελέγχου» τα άτομα γίνονται αντιληπτά με έναν μή-ανθρωπιστικό τρόπο. Για τη νεωτερικότητα το άτομο αποτελεί τη μικρότερη δυνατή κοινωνικό-πολιτική ενότητα, το κοινωνικό άτομο, που δεν μπορεί να διαιρεθεί περαιτέρω. Σύμφωνα όμως με τον Deleuze, μια περαιτέρω διαίρεση είναι εφικτή και κατά μία έννοια ήδη υφίσταται, επισημαίνοντας τον διαχειριστικό και εμπορικό σχεδιασμό ενός προσώπου που δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένα σύνολο χαρακτηριστικών γνωρισμάτων.²⁸⁹

Παρ' ότι πλέον γίνεται μια προσπάθεια να ξεπεραστεί η Πανοπτική αλληγορία, ένα βασικό μέλημα σε όλες τις έρευνες σχετικά με την επιτήρηση, αφορά στην μελέτη του τρόπου με τον οποίο, η επιτήρηση είναι συνυφασμένη με «ταξινομητικές ιεραρχίες» και με τη δυναμική της εξουσίας. Η έννοια της «κοινωνικής ταξινόμησης» του David Lyon, καταδεικνύει ότι οι κατηγορίες και οι κωδικοί των βάσεων δεδομένων, πράγματι διαδραματίζουν κομβικό ρόλο τόσο στην κοινωνική επανένταξη, όσο και στον κοινωνικό αποκλεισμό. Ανάλογα με την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει κάποιος, προσδιορίζεται και το μέγεθος της εποπτείας που θα του επιβληθεί, η οποία, σε ακραίες περιπτώσεις, ενδέχεται να προσχωρήσει σε όλες τις πτυχίες της καθημερινής ζωής του

²⁸⁷ Haggerty K. D., Wilson D., Smith G. J. D., οπ.π.υποσ. 280, σελ. 232

²⁸⁸ Στο ίδιο, σελ. 233

²⁸⁹ Jones R., οπ.π.υποσ. 279, σελ. 10

ατόμου. Χαρακτηριστικό είναι ότι ακόμα και η εποπτεία που τελείται από τις κάμερες ασφαλείας, φαίνεται ότι επιδεινώνει τις διαδικασίες του κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ παράλληλα ενισχύει την ποινικοποίηση όλο και περισσότερων συμπεριφορών.²⁹⁰

Η αντίληψη ότι η επιτήρηση δεν κάνει τίποτα άλλο από το να αυξάνει τις ασύμμετρες ροές της εξουσίας, έχει χαρακτηριστεί απλοϊκή και προβληματική. Η μελέτη της επιτήρησης επικεντρώνεται πλέον στις ασάφειες και στις αντιφάσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα σε αυτούς που ασκούν την επιτήρηση και στους ίδιους τους επιτηρούμενους. Ωστόσο ένα ιδιαίτερα προβληματικό σημείο αναφορικά με την θεωρητικοποίηση της επιτήρησης αποτελεί η ίδια η έννοια της επιτήρησης η οποία περιλαμβάνει ένα ευρύ πεδίο πρακτικών, τεχνολογιών, ενώ παράλληλα αναφέρεται σε διαφόρων ειδών διαδικασίες, με αποτέλεσμα να καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη η δημιουργία μιας συνολικής θεωρίας που να μπορεί να απαντήσει στο πώς τελικά λειτουργεί η επιτήρηση. Επιπλέον η ανάγκη θεωρητικοποίησης της επιτήρησης καθίσταται ακόμα πιο επιτακτική δεδομένου ότι βρισκόμαστε εν μέσω σημαντικών αλλαγών σε επίπεδο εφαρμογής, έντασης και λειτουργίας των μορφών της επιτήρησης.²⁹¹

2. ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ

Οι μελέτες σχετικά με την επιτήρηση, αντιλαμβάνονται την ηλεκτρονική επιτήρηση ως μια μορφή κοινωνικο-τεχνικής αλληλεπίδρασης, σαν μια διαμάχη σε ένα έδαφος που επεκτείνει το κέντρο εστίασης από τις μέχρι πρότινος δημόσιες τεχνολογίες επιτήρησης (όπως το CCTV), σε ένα ιδιωτικό πλαίσιο. Υπό αυτή την έννοια, η επιβολή του μέτρου της απαγόρευσης της κυκλοφορίας με ηλεκτρονική επιτήρηση, έχει σαν στόχο να απομακρύνει τις «μη ομαλές ομάδες» και τα μεμονωμένα «μη ομαλά άτομα», από το δημόσιο χώρο.²⁹²

Η ηλεκτρονική επιτήρηση, πρακτικά, επιτρέπει στους φορείς άσκησης της ποινικής δικαιοσύνης να επιβεβαιώνουν με άμεσο και γρήγορο τρόπο την τοποθεσία του δράστη

²⁹⁰ Haggerty K. D., Wilson D., Smith G. J. D., οπ.π.υποσ. 280, σελ. 233

²⁹¹ Στο ίδιο, σελ. 233

²⁹² Paterson C., ««Street-level Surveillance» : Human Agency and the Electronic Monitoring of Offenders», *Surveillance & Society*, Vol. 4, N. 4, 2007, p.318

που έχει υποβληθεί στο συγκεκριμένο μέτρο. Όταν ο δράστης τοποθετείται σε ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικής επιτήρησης, μια απαραβίαστη και ανθεκτική ηλεκτρονική συσκευή συνδέεται στον αστράγαλο ή στον καρπό του. Η συσκευή αυτή μεταδίδει ένα ηλεκτρονικό σήμα, που δηλώνει την ακριβή τοποθεσία του δράστη ή τις ενδεχόμενες προσπάθειες του τελευταίου να αλλοιώσει τη λειτουργία της συσκευής.²⁹³

Με την εισαγωγή της δορυφορικής παρακολούθησης, τα συστήματα εντοπισμού έχουν πλέον τη δυνατότητα να παρακολουθούν πολύ πιο στενά τους παραβάτες, μέσω συστημάτων γεωεντοπισμού (GPS) και μέσω του Παγκόσμιου Συστήματος Κινητών Επικοινωνιών (GSM). Αυτή η εξέλιξη αντιπροσωπεύει το άλμα από τις τεχνολογίες πρώτης γενιάς της ηλεκτρονικής επιτήρησης, που παρείχαν πληροφορίες απλά σχετικά με το αν το άτομο που βρίσκεται υπό ηλεκτρονική επιτήρηση παραμένει σε συγκεκριμένο τόπο ή όχι.²⁹⁴ Το σύστημα γεωεντοπισμού, παρέχει τη δυνατότητα 24ωρης παρακολούθησης των παραβατών, επισημαίνοντας την ακριβή τους τοποθεσία και καθιστώντας την συλληψή τους από τις αρχές επιβολής του νόμου, σε περίπτωση παραβίασης του μέτρου, σχετικά εύκολη.²⁹⁵

Ένα κομβικό ζήτημα συζήτησης αναφορικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση, περιστρέφεται γύρω από το κατά πόσο αυτή αντιπροσωπεύει τη δυσοίωση έλευση του «Μεγάλου Αδερφού» (Big Brother)²⁹⁶ του George Orwell, ή αν πρόκειται τελικά για ένα τεχνολογικό επίτευγμα ικανό να προκαλέσει επανάσταση στο πεδίο των κοινοτικών κυρώσεων.²⁹⁷

Οι αμφιλεγόμενες συζητήσεις γύρω από την ηλεκτρονική επιτήρηση και ειδικότερα τον τρόπο εφαρμογής της, τον κατ'οίκον περιορισμό ή την εποπτεία των ιχνών του δράστη, κράτησαν για αρκετό διάστημα. Ωστόσο, φαίνεται πια ότι τα πνεύματα έχουν ηρεμήσει και υπάρχουν πολλοί λόγοι που εξηγούν αυτή την αλλαγή. Ένας λόγος θα μπορούσε να είναι ότι η ηλεκτρονική παρακολούθηση αποτελεί πλέον μια από τις ήδη

²⁹³ John Howard Society of Alberta, *Electronic Monitoring*, Edmonton, 2000, p. 4

²⁹⁴ Paterson C., οπ.π.υποσ. 292, p.319

²⁹⁵ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, p. 4, Nellis M., *Standards and Ethics in Electronic Monitoring, handbook for professionals responsible for the establishment and the use of Electronic Monitoring*, Council of Europe, June 2015, p.10, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: http://www.coe.int/t/dgi/criminallawcoop/Presentation/Documents/Handbook%20Standards%20-%20Ethics%20in%20electronic%20monitoring_ENG.pdf, (τελευταία επίσκεψη: 1/09/2015)

²⁹⁶ Jones R., οπ.π.υποσ. 279, σελ. 7

²⁹⁷ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, σελ. 3

καθιερωμένες μορφές επιβολής ποινικών κυρώσεων²⁹⁸, που λειτουργούν εναλλακτικά στην επιβολή ποινών στερητικών της ελευθερίας.²⁹⁹

Η σκέψη σχετικά με την εφαρμογή εναλλακτικών της κράτησης μέτρων³⁰⁰ είναι συνδεδεμένη με την υιοθέτηση από τις αρμόδιες αρχές πρωτοβουλιών που στοχεύουν στη δυνατότητα έκτισης ποινών, χωρίς όμως να αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας των δραστών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα εναλλακτικά της κράτησης μέτρα δεν χαρακτηρίζονται απλώς από την τιμωρητική λογική των στερητικών της ελευθερίας ποινών αλλά ταυτόχρονα αποσκοπούν στην αμεσότερη κοινωνική επανένταξη του κρατούμενου και την αποσυμφόρηση των καταστημάτων κράτησης. Υπ' αυτή την έννοια προσφέρουν λύσεις για την αντιμετώπιση του πολύ σοβαρού ζητήματος, σε πανευρωπαϊκή κλίμακα, του υπερπληθυσμού των φυλακών, συμβάλλοντας παράλληλα στη μείωση του κόστους λειτουργίας των τελευταίων, παράγοντας εξαιρετικά σημαντικός, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης.³⁰¹

Ωστόσο προτού επεκταθούμε στους τρόπους εφαρμογής της ηλεκτρονικής επιτήρησης, οφείλουμε να αναφέρουμε λίγα πράγματα σχετικά με την ιδέα της χρήσης της τεχνολογίας στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Κατ' αρχήν, οι τεχνολογικές εξελίξεις διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο και στην εγκληματογένεση αλλά και στην διαμόρφωση αντεγκληματικής πολιτικής. Στην περίπτωση της εγκληματογένεσης, η τεχνολογική ανάπτυξη οδήγησε στην τροποποίηση της παραβατικής συμπεριφοράς και κατ' επέκταση στην εμφάνιση νέων μορφών εγκληματικότητας (οργανωμένο έγκλημα, νέες μορφές οικονομικής εγκληματικότητας, εγκλήματα με χρήση Η/Υ, κ.ά.). Επιπλέον, οι νέες τεχνολογίες λειτούργησαν βοηθητικά στην διαμόρφωση ορθών αντεγκληματικών πολιτικών στο

²⁹⁸ Από τους 2.300 παραβάτες που τέθηκαν σε ηλεκτρονική επιτήρηση το 1988 στις Η.Π.Α., ο αριθμός αυξήθηκε σε πάνω από 10.000 το 1990. Βλέπε σχετικά: Ζημιανίτης Δ., οπ.π.υποσ. 154, σελ. 462

²⁹⁹ Albrecht H.J., *Electronic Monitoring in Europe: A Summary and Assessment of Recent Developments in the Legal Framework and Implementation of Electronic Monitoring*, Max Planck Institute, Freiburg, 2005

³⁰⁰ Killias M., Gillieron G., Kissling I., Villettaz P., "Community Service Versus Electronic Monitoring-What Works Better? Results of a Randomized Trial", *British Journal of Criminology*, Vol. 50, 2010, p. 1155, Thumala A., Goold B., Loader I., "Trackind Devices: On the reception of a novel security good", *Criminology & Criminal Justice*, Sage, Vol. 15, N. 1, 2015, p. 4

³⁰¹ Βογιατζή Π., «Τα εναλλακτικά της κράτησης μέτρα στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 173, Έτος 17^ο, 2014, σελ.59, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: <http://www.nbonline.gr/journals/6/volumes/288/issues/1249/lemmas/4876173> , (τελευταία επίσκεψη: 2/06/2015)

στάδιο της πρόληψης, της ποινικής διαδικασίας και της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων. Στο τελευταίο στάδιο, αυτό της έκτισης ποινών, χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της τοποθέτησης κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης στο εσωτερικό των φυλακών, καθώς επίσης και η επιβολή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης των παραβατών.³⁰²

Αναφορικά με το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης, πρέπει να αναφέρουμε ότι η ιδέα για την εφαρμογή του αναπτύχθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '60 από τον R. K. Schwitzgebel, καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Harvard, ο οποίος πρότεινε τη δημιουργία ενός συστήματος ηλεκτρονικής παρακολούθησης σε υποτρόπους καταδικασθέντες, οι οποίοι είχαν ολοκληρώσει την έκτιση 8 ετών της στερητικής της ελευθερίας ποινής τους. Το μέτρο αυτό χαρακτηρίστηκε ως «σύστημα ηλεκτρονικής αναμόρφωσης» (electronical rehabilitative system), που είχε σαν στόχο την παρακολούθηση και τον περιορισμό των κινήσεων των υποτρόπων σε συγκεκριμένο χώρο. Οι δράστες ήταν υποχρεωμένοι να φέρουν έναν πομπό σε σχήμα βραχιολιού, ο οποίος θα έστελνε σήμα σε έναν κεντρικό δέκτη, προκειμένου να καταστεί εφικτή η εξ'αποστάσεως παρακολούθηση³⁰³ του φορέα του βραχιολιού.³⁰⁴

Ωστόσο, εξαιτίας του υψηλού οικονομικού του κόστους, αλλά και της αμφιλεγόμενης ασφάλειάς του, το σύστημα κρίθηκε ακατάλληλο και επομένως μη εφαρμόσιμο. Ωστόσο, μερικά χρόνια μετά, το 1983 στο Ν. Μεξικό, ο Δικαστής Jack Love εφάρμοσε το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης ως μέτρο ανοιχτής έκτισης της ποινής, με την τοποθέτηση ραδιοφωνικού πομπού στον αστράγαλο του επιτηρούμενου, ο οποίος ήταν υποχρεωμένος να κινείται εντός χωρικά προκαθορισμένων ορίων. Η εφαρμογή του ηλεκτρονικού βραχιολιού περιορίστηκε κυρίως σε παραβάτες του Κ.Ο.Κ., σε ανήλικους παραβάτες και σε χρόνια τοξικοεξαρτημένα άτομα. Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή του μέτρου κρίθηκαν ικανοποιητικά και έτσι από το 1984, η ηλεκτρονική επιτήρηση επεκτάθηκε και σε άλλες αμερικανικές πολιτείες.³⁰⁵

³⁰² Ζημιανίτης Δ. Γ., οπ.π.υποσ. 154, σελ. 460-461

³⁰³ Jones R., οπ.π.υποσ. 279, σελ. 11

³⁰⁴ Ζημιανίτης Δ. Γ., οπ.π.υποσ. 154, σελ. 462, Παπαθεοδώρου Θ. Π., *Επιτηρούμενη Δημοκρατία, Η ηλεκτρονική παρακολούθηση των πολιτών στην κοινωνία της διακινδύνευσης*, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2009, σελ. 126, Black M., Smith R. G., οπ.π.υποσ. 87

³⁰⁵ Ζημιανίτης Δ. Γ., οπ.π.υποσ. 154, σελ. 462, Παπαθεοδώρου Θ. Π., οπ.π.υποσ. 304, σελ. 126-127, Black M., Smith R. G., οπ.π.υποσ. 87

Επιπλέον, πρέπει να αναφέρουμε ότι οι παραπάνω εξελίξεις έλαβαν χώρα σε μία χρονική περίοδο κατά την οποία οι κοινοτικές κυρώσεις ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένες στην Ευρώπη,³⁰⁶ ενώ παράλληλα υπήρχε η πεποίθηση ότι οι εν λόγω κυρώσεις ήταν σε θέση να δώσουν λύση στο πρόβλημα του συνεχώς αυξανόμενου πληθυσμού των φυλακών. Υπό αυτό το πρίσμα, οι κυβερνήσεις θεωρούν ότι η χρήση του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης, θα βοηθήσει αποτελεσματικά στην μείωση των οικονομικών δαπανών που προκαλεί ο υπερπληθυσμός των φυλακών, αλλά ταυτόχρονα το μέτρο αυτό θα λειτουργήσει αναμορφωτικά για τους δράστες στους οποίους θα εφαρμοστεί.³⁰⁷

Άλλωστε δεν είναι τυχαίο ότι η ηλεκτρονική επιτήρηση συνδέεται συχνά με την αναβίωση του «αναμορφωτικού ιδεώδους», σε μια προσπάθεια σύνδεσης του τελευταίου με την έννοια της ασφάλειας. Ο παραπάνω συνδυασμός συναντάται σε πολλές δυτικές ευρωπαϊκές χώρες, με αποτέλεσμα να δώσει την απαραίτητη ώθηση για την εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης και στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο.³⁰⁸

2.1. Η εφαρμογή του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην Ευρώπη

Πρώτη απ' όλες η Βρετανία με το Criminal Justice Act του 1991, εισήγαγε την ηλεκτρονική επιτήρηση στην νομοθεσία της και την έθεσε σε εφαρμογή το 1994 σε αποφυλακισμένους με αναστολή.³⁰⁹ Έτσι λοιπόν κατά τη δεκαετία του '90, το παράδειγμα της Βρετανίας ακολούθησαν, η Σουηδία και η Ολλανδία, οι οποίες έγιναν οι πρώτες Ευρωπαϊκές χώρες που εισήγαγαν την ηλεκτρονική επιτήρηση ως κύρια ποινή και ως εναλλακτική λύση για την αποφυγή της προφυλάκισης. Ακολούθησαν η

³⁰⁶ Killias M., Gillieron G., Kissling I., Villettaz P., οπ.π.υποσ. 300, σελ. 1155

³⁰⁷ Black M., Smith R. G., οπ.π.υποσ. 87, Haverkamp R., οπ.π.υποσ. 53, σελ. 14

³⁰⁸ Haverkamp R., οπ.π.υποσ. 53, σελ. 14

³⁰⁹ Παπαθεοδώρου Θ. Π., οπ.π.υποσ. 304, σελ. 127, Παπαθεοδώρου Θ. Π., «Η ηλεκτρονική επιτήρηση ως εναλλακτικό μέτρο έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών: Το παράδειγμα του γαλλικού νόμου 97-1159 της 19.12.1997», *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 1, Έτος 1^ο, 1998, σελ. 928

Πορτογαλία, η Γαλλία, το Βέλγιο, η Ιταλία, η Σκωτία και η Ισπανία κατά τη δεκαετία του 2000.³¹⁰

Η Σουηδία εφάρμοσε ένα πιλοτικό πρόγραμμα «εντατικού ελέγχου των εν ελευθερία καταδίκων μέσω της ηλεκτρονικής επιτήρησης», μετά την ψήφιση ειδικού νόμου το 1994. Το ίδιο πρόγραμμα ακολούθησε η Ολλανδία το 1995 και στη συνέχεια το Βέλγιο το 1997. Από την άλλη, η Ιταλία, θέσπισε το μέτρο της «κατ' οίκον κράτησης», σύμφωνα με την οποία η επιτήρηση δεν ασκείται απαραίτητα με ηλεκτρονικά μέσα, αλλά και με την χρήση τηλεφωνικής επιτήρησης. Η Γαλλία ψήφισε το νόμο σχετικά με την «τοποθέτηση υπό ηλεκτρονική επιτήρηση» το 1997, ως εναλλακτικό τρόπο έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών, σε μια προσπάθεια διευθέτησης της μείωσης του σφραγιστικού πληθυσμού και του περιορισμού των αρνητικών συνεπειών της ιδρυματοποίησης.³¹¹

Στην Ελλάδα, για πρώτη φορά και μετά την ψήφιση του Ν. 4205/2013 (ΦΕΚ Α 242-6/11/2013) σχετικά με την «ηλεκτρονική επιτήρηση καταδίκων, υποδίκων και κρατουμένων σε άδεια και άλλες διατάξεις», προβλέφθηκε η πιλοτική εφαρμογή του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης, σύμφωνα με το Π.Δ. 62/2014 (ΦΕΚ Α 105-29/4/2014)³¹², από την 11/5/2015 και για χρονικό διάστημα έως 18 μήνες.

Η πιλοτική εφαρμογή αφορά σε 250 άτομα που δηλώνουν μόνιμη κατοικία στις περιφερειακές ενότητες Αττικής και Θεσσαλονίκης και ανήκουν στις εξής κατηγορίες:

- α. Έως 50 κρατούμενοι στα Καταστήματα Κράτησης Διαβατών, Νιγρίτας, Τρικάλων, Κομοτηνής και Γρεβενών, που έχουν καταδικαστεί σε ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης την οποία εκτίουν στα παραπάνω Καταστήματα,
- β. Έως 50 κρατούμενοι στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα, που έχουν καταδικαστεί σε ποινή περιορισμού την οποία εκτίουν στο παραπάνω Κατάστημα,
- γ. Έως 100 υπόδικοι, η ανάκριση των οποίων υπάγεται στην αρμοδιότητα του Πρωτοδικείου Αθηνών,

³¹⁰ Albrecht H.J., οπ.π.υποσ. 299

³¹¹ Παπαθεοδώρου Θ. Π., οπ.π.υποσ. 309, σελ. 928

³¹² Βλέπε σχετικά: <http://diaskepsi.gr/wp-content/uploads/2015/05/2-nomothetiko-plaisio2.pdf> ,
(τελευταία επίσκεψη: 1/09/2015) και
http://www.ministryofjustice.gr/site/Portals/0/uploaded_files/uploaded_11/P_D_62-2014.pdf ,
(τελευταία επίσκεψη: 1/09/2015)

δ. Έως 50 υπόδικοι ή κατάδικοι που κρατούνται και νοσηλεύονται στο νοσοκομείο κρατουμένων Κορυδαλλού

Στα άτομα της α΄ και της β΄ κατηγορίας επιβάλλεται παραμονή εντός της οικίας και παρακολούθηση των κινήσεών τους εκτός αυτής με εντοπισμό της θέσης τους (εφαρμογή ηλεκτρονικού βραχιολιού). Στα άτομα της γ΄ και δ΄ κατηγορίας, επιβάλλεται παραμονή εντός της οικίας χωρίς το δικαίωμα εξόδου από αυτή.

Επίσης υπάρχει και μια πέμπτη κατηγορία στην οποία εντάσσονται κρατούμενοι, κατάδικοι ή υπόδικοι, που έχουν την φοιτητική ιδιότητα και σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν. 4312/2014 (ΦΕΚ Α 260-12/12/2014) έχουν το δικαίωμα χορήγησης φοιτητικής άδειας με ηλεκτρονική επιτήρηση. Επομένως, η τελευταία κατηγορία εντάσσεται κι αυτή στην πιλοτική εφαρμογή με την επιβολή της χρήσης του ηλεκτρονικού βραχιολιού, για τον εντοπισμό της θέσης τους.

Η εταιρεία η οποία μετά από σχετικό διεθνή διαγωνισμό αναλαμβάνει την υλοποίηση της πιλοτικής εφαρμογής του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης είναι η «G4S Secure Solutions SA»³¹³, και σύμφωνα με τη σύμβαση που υπογράφηκε στις 11-12-2014³¹⁴, είναι υπεύθυνη για την καταγραφή των στοιχείων των επιτηρούμενων, για την γνωστοποίηση των τραπεζικών λογαριασμών στους οποίους θα καταβάλεται το κόστος των υπηρεσιών της ηλεκτρονικής επιτήρησης, για την σύνταξη ενημερωτικών αναφορών σχετικά με τη διαθεσιμότητα των θέσεων ανά κατηγορία επιτηρούμενων ή την λήξη της ηλεκτρονικής επιτήρησης και τέλος για την εγκατάσταση του εξοπλισμού επιτήρησης.

³¹³ Βλέπε σχετικά : <http://diaskepsi.gr/wp-content/uploads/2015/05/3-plieforeiako-egxeiridio.pdf> , (τελευταία επίσκεψη: 1/09/2015), καθώς και το ενημερωτικό φυλλάδιο για το έργο: «Πιλοτική εφαρμογή της λειτουργίας του θεσμού της Ηλεκτρονικής Επιτήρησης υποδίκων, κατάδικων και κρατουμένων σε άδεια», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://diaskepsi.gr/wp-content/uploads/2015/05/1-enimerwtiko-filladio.pdf> , (τελευταία επίσκεψη: 1/09/2015)

³¹⁴ Πρόκειται για τη Σύμβαση Υπ. Αριθμ. 75547/2014 «Πιλοτική εφαρμογή της λειτουργίας του θεσμού της ηλεκτρονικής επιτήρησης υπόδικων, κατάδικων και κρατούμενων σε άδεια», με συμβαλλόμενους το Ελληνικό Δημόσιο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και την εταιρεία «G4S ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΑΡΟΧΗΣ ΕΠΑΝΔΡΩΜΕΝΩΝ-ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ». Βλέπε αναλυτικά: <https://diavgeia.gov.gr/doc/%CE%A98%CE%980%CE%A9-%CE%92%CE%938?inline=true> , (τελευταία επίσκεψη: 1/09/2015)

Σύμφωνα με την παραπάνω σύμβαση, η δαπάνη, που θα πληρώνει ο ίδιος ο επιτηρούμενος, δεν μπορεί να ξεπερνά τα 15 ευρώ ημερησίως (συμπεριλαμβανομένου του ΦΠΑ), ενώ σε περίπτωση αποδεδειγμένης οικονομικής αδυναμίας του, το κόστος θα αναλαμβάνει, συνολικά ή μερικά, το Δημόσιο.

Το «βραχιολάκι» θα φοριέται στο πόδι, πάνω από τον αστράγαλο και εφόσον συντρέχουν λόγοι υγείας η τοποθέτησή του θα γίνεται στον καρπό του χεριού. Για τη λειτουργία του συστήματος απαιτείται από τον κάθε επιτηρούμενο να διαθέτει σταθερή τηλεφωνική σύνδεση στην κατοικία του. Η εταιρεία οφείλει να ειδοποιεί αμέσως τις αρμόδιες αρχές (αστυνομικές, δικαστικές, υπουργείο Δικαιοσύνης κ.λπ.) για κάθε παραβίαση του συστήματος, (π.χ. καταστροφή, αποσύνδεση συσκευής, απουσία σήματος 5 λεπτών από την κατοικία ή 1 λεπτού έξω από αυτήν κ.λπ.) για υπόνοιες αλλοίωσης στοιχείων, απειλές ή άσκηση βίας κατά του προσωπικού της κ.λπ.

Σύμφωνα λοιπόν και με τα παραπάνω, η χώρα μας εντάχθηκε πλέον στο σύνολο των υπολοίπων ευρωπαϊκών χωρών που εφαρμόζουν στην πράξη το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Με μεγάλο ενδιαφέρον αναμένουμε μια πρώτη αξιολόγηση της εφαρμογής του συγκεκριμένου θεσμού, μετά την ολοκλήρωση της πιλοτικής εφαρμογής του.

2.2. Η ηλεκτρονική επιτήρηση στο πλαίσιο της «Νέας Ευρωπαϊκής Ποινολογίας»

Οι συζητήσεις τη δεκαετία του '90 περιστρέφονται γύρω από εμπειρικά, κανονιστικά και ηθικά ζητήματα. Αφορούν σε ζητήματα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη χρήση των ηλεκτρονικών συσκευών για τον έλεγχο των δραστών. Ως ένα βαθμό, παρατηρήθηκε η ύπαρξη υπερβολικών προσδοκιών, αναφορικά με την εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης, ενώ το πρόγραμμα στο σύνολό του, καθώς και το πλαίσιο των εξελίξεων και των τάσεων σε επίπεδο επιβολής ποινικών κυρώσεων εν γένει, αδυνατεί να ανταποκριθεί σ' αυτές τις προσδοκίες. Η ηλεκτρονική επιτήρηση εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να ταιριάζει στο θεωρητικό πλαίσιο της κριτικής εγκληματολογίας, που στρέφει την προσοχή της σε θέματα όπως η

εμπορευματοποίηση, η διαχείριση των κινδύνων, η ιδιωτικοποίηση και η εμφάνιση νέων μορφών αποκλεισμού.³¹⁵

Σύμφωνα με το πνεύμα της νέας ευρωπαϊκής ποινολογίας, τα ευρωπαϊκά σωφρονιστικά συστήματα, έχουν σαν στόχο: α. Το «άνοιγμα» της φυλακής στην κοινωνία των πολιτών, β. Την προάσπιση των ατομικών δικαιωμάτων, γ. Την εξατομίκευση των συνθηκών κράτησης και δ. Τη διευθέτηση του προβλήματος της φυλακής υπό μια συμμετοχική βάση. Το άνοιγμα της φυλακής ουσιαστικά ανοίγει το δρομο για την επιβολή εναλλακτικών της στερητικής της ελευθερίας ποινών και την εφαρμογή διαφόρων ειδών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Επιπλέον, κεντρική θέση καταλαμβάνει η κατοχύρωση και η προάσπιση των δικαιωμάτων των δραστών. Αναφορικά με την εξατομίκευση της ποινής, η νέα ποινολογία επισημαίνει την ανάγκη εφαρμογής συστημάτων έκτισης της ποινής που θα λαμβάνουν υπόψη την προστασία των δικαιωμάτων των δραστών, ενώ παράλληλα θα προσαρμόζουν τις ποινές ανάλογα με τις ανάγκες των δραστών και το είδος του διαπραχθέντος εγκλήματος, ενώ τονίζεται και η σημασία συμμετοχής σε προγράμματα κοινωνικής επανένταξης. Τέλος, η συμμετοχική διαχείριση του προβλήματος της φυλακής στοχεύει «στην κοινωνικοποίηση της φυλακής και την υποκατάσταση της στέρησης με τον περιορισμό της ελευθερίας».³¹⁶

Κατά κάποιο τρόπο, το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης έχει αρκετά κοινά χαρακτηριστικά με αυτά του εγκλεισμού, τα οποία όμως προσαρμόζει με τέτοιο τρόπο ώστε η έκτιση της ποινής να καταστεί εφικτή σε ελεύθερο περιβάλλον εκτός φυλακής. Ειδικότερα αποβλέπει στην παρακολούθηση από απόσταση, με την βοήθεια ηλεκτρονικών μέσων, των κινήσεων των δραστών, οι οποίοι εκτίουν την ποινή που τους επιβλήθηκε, είτε εξ ολοκλήρου, είτε ένα μέρος αυτής σε ελεύθερο περιβάλλον.³¹⁷

Τρεις είναι οι βασικοί λόγοι για τους οποίους εφαρμόζεται η ηλεκτρονική επιτήρηση³¹⁸:

³¹⁵ Albrecht H.J., οπ.π.υποσ. 299

³¹⁶ Παπαθεοδώρου Θ. Π., οπ.π.υποσ. 304, σελ. 128-129

³¹⁷ Παπαθεοδώρου Θ. Π., οπ.π.υποσ. 309, σελ. 129

³¹⁸ Black M., Smith R. G., οπ.π.υποσ. 87, Killias M., Gillieron G., Kissling I., Villettaz P., οπ.π.υποσ. 300, σελ. 1156

1. Προσωρινή κράτηση. Σε αυτή την περίπτωση η ηλεκτρονική επιτήρηση εφαρμόζεται προκειμένου να διασφαλίσει ότι το άτομο θα παραμείνει σε συγκεκριμένο τόπο. Για παράδειγμα κατά την επιβολή της κατ'οίκον κράτησης, συνήθως απαιτείται από το άτομο να μην εξέρχεται από το σπίτι κατά τις ώρες που ισχύει η απαγόρευση κυκλοφορίας. Αυτή η περίπτωση είναι ίσως η πιο δημοφιλής και η πιο αντιπροσωπευτική από τις μορφές που μπορεί να λάβει η ηλεκτρονική επιτήρηση.

Σχετικά με τον κατ' οίκον περιορισμό πρέπει να διευκρινίσουμε ότι μπορεί να λάβει διάφορες μορφές, ανάλογα τη σοβαρότητα του διαπραχθέντος εγκλήματος. Η πιο ελαφριά μορφή είναι η απαγόρευση της κυκλοφορίας³¹⁹ του ατόμου που βρίσκεται υπό κατ' οίκον περιορισμό, για ορισμένες ώρες, συνήθως τις βραδυνές. Η κατ' οίκον κράτηση αποτελεί μια μέσης αυστηρότητας μορφή, που επιτρέπει την έξοδο του δράστη ή του υπόπτου από την οικία του, μόνο κατά τις ώρες της εργασιακής ή της εκπαιδευτικής του απασχόλησης, ή σε περιπτώσεις που το εν λόγω άτομο ακολουθεί κάποια θεραπευτική αγωγή εκτός της οικίας του. Τέλος η πιο αυστηρή μορφή που μπορεί να λάβει ο κατ' οίκον περιορισμός είναι η κατ' οίκον φυλάκιση, σύμφωνα με την οποία το άτομο απαγορεύεται να εξέλθει της οικίας του, παρά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και για σύντομα χρονικά διαστήματα.³²⁰

2. Περιοριστικά μέτρα. Εδώ, η ηλεκτρονική επιτήρηση χρησιμοποιείται προκειμένου να διασφαλίσει ότι το άτομο δεν θα πλησιάσει σε συγκεκριμένες απαγορευμένες για το ίδιο περιοχές, καθώς επίσης θα διατηρήσει τις απαραίτητες αποστάσεις από συγκεκριμένα άτομα (π.χ. καταγγέλλοντες, πιθανά θύματα, συνεργούς σε εγκληματικές ενέργειες).
3. Επιτήρηση. Τέλος, η εφαρμογή μέτρων ηλεκτρονικής επιτήρησης επιλέγεται στις περιπτώσεις εκείνες που προβλέπουν ότι το άτομο πρέπει να βρίσκεται υπό συνεχή επιτήρηση.

³¹⁹ Σχετικά με την απαγόρευση κυκλοφορίας βλέπε: Hucklesby A., "Vehicles of desistance? The impact of electronically monitored curfew orders", *Criminology & Criminal Justice*, Sage, Vol. 8, N. 1, 2008, p. 51-71

³²⁰ European Parliament, Scientific and Technological Options Assessments (STOA), *Prison Technologies: an appraisal of technologies of political control*, Luxembourg, 2000, p.25

Ωστόσο, κάποιες ανησυχίες επισημαίνονται σχετικά με τις προοπτικές της "νέας ποινολογίας". Ειδικότερα, η ηλεκτρονική παρακολούθηση αντιπροσωπεύει πλέον ένα μικρό τμήμα σε μια γενική τάση που περιλαμβάνει την αλλαγή των συστημάτων των κυρώσεων και του κοινωνικού ελέγχου σε μεγάλο βαθμό, ως αποτέλεσμα της τεχνολογικής προόδου και του περάσματος στις μετανεωτερικές κοινωνίες. Ένα ακόμα σημείο προβληματισμού ήταν η δυνατότητα να εντοπιστούν οι κατάλληλες προς υποβολή στο εν λόγω μέτρο, ομάδες παραβατών. Η μεθοδολογική κριτική εντοπίζεται στα συμπεράσματα των αποτελεσμάτων της ηλεκτρονικής επιτήρησης σε σχέση με τους υπολογισμούς κόστους-οφέλους, που αποτέλεσε και την ισχυρότερη κριτική, παρότι, τουλάχιστον στην Ευρώπη, τέτοιου είδους τομείς δεν υπόκεινται ποτέ σε αξιολόγηση (π.χ. υπηρεσίες επιτήρησης).³²¹

Η δυναμική της ηλεκτρονικής επιτήρησης, ωφείλεται αφενός στην ανησυχία σχετικά με το κόστος του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, αφετέρου την ικανότητά της να συμβολίζει πολιτικές ανησυχίες σχετικά με τον σκληρό έλεγχο του εγκλήματος, την αυστηρή επιτήρηση και την αξιοπιστία του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης.³²²

Αναμφίβολα η τεχνολογία μπορεί να δημιουργήσει νέες κοινωνικές δυνατότητες, ενώ ταυτόχρονα και οι οικονομικές πιέσεις μπορεί μερικές φορές να δώσουν την απαραίτητη ώθηση για πιο δημιουργικές απαντήσεις στα παλιά κοινωνικά προβλήματα. Παρ' όλα αυτά αν και όχι με προφανή τρόπο, οι περικοπές είναι πιθανό να μειώσουν απλά την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους ανθρώπους. Όσο γι' αυτούς που είναι υπεύθυνοι για την χάραξη σωφρονιστικής πολιτικής και αισθάνονται υποχρέωση για τεχνολογικούς αλλά και οικονομικούς λόγους να αλλάξουν τις πρακτικές μεταχείρισης των υπόπτων και των δραστών, θα πρέπει να αναρωτηθούν ποια είναι τα πλεονεκτήματα -σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο- που είναι πιθανό να επιτευχθούν με την υιοθέτηση των τεχνολογικών επιτευγμάτων των τομέα σωφρονιστικής πολιτικής.³²³

³²¹ Albrecht H.J., οπ.π.υποσ. 299

³²² Στο ίδιο

³²³ Nellis M., οπ.π.υποσ. 295, σελ. 12

2.3. Το νομικό πλαίσιο και οι μορφές της εφαρμογής της ηλεκτρονικής επιτήρησης³²⁴

Κατ' αρχήν πρέπει να διευκρινίσουμε ότι οι μορφές που δύναται να λάβει το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης, ποικίλλουν ανάλογα το δικαιοσύνη του εκάστοτε κράτους, δεδομένου ότι η εθνική νομοθεσία ενός κράτους είναι πολύ πιθανό να διαφέρει από την εθνική νομοθεσία κάποιου άλλου. Πάντως στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης εφαρμόζεται στις περιπτώσεις έκτισης συγκεκριμένων στερητικών της ελευθερίας ποινών.³²⁵

Η εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην ποινική διαδικασία, είναι πιο έντονη στη δυτική Ευρώπη παρά στην κεντρική και ανατολική. Στην Πράσινη Βίβλο για την προσέγγιση, την αμοιβαία αναγνώριση και εκτέλεση των ποινικών κυρώσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση τον Απρίλιο του 2004, συμπεριλαμβάνεται και η «ηλεκτρονική σήμανση» (electronic tagging), η οποία γίνεται κατανοητή ως ποινική κύρωση που αποτελεί μέρος των ευρωπαϊκών προτύπων. Επιπλέον, σε μια έκθεση που υποβλήθηκε στην Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφορικά με την κατάσταση που επικρατεί στις Ευρωπαϊκές Φυλακές και τα Προδικαστικά Κέντρα Κράτησης που δημοσιεύθηκε το 2004, η ηλεκτρονική επιτήρηση εντάσσεται στην κατηγορία των κοινοτικών κυρώσεων, των ποινών με αναστολή κ.ά., ως η κατάλληλη εναλλακτική επιλογή αντί της φυλάκισης και ως μια στρατηγική για τον περιορισμό των δαπανών που συνδέονται με την επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης στις φυλακές της Ευρώπης και το ζήτημα του υπερπληθυσμού αυτών.³²⁶

Ειδικότερα, κατά την εξέταση του νομικού πλαισίου, όπως έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια τα βασικά ζητήματα που απασχολούν είναι:³²⁷

³²⁴ Albrecht H.J., οπ.π.υποσ. 299

³²⁵ Παπαθεοδώρου Θ. Π., οπ.π.υποσ. 304, σελ. 130-131, Ζημιανίτης Δ. Γ., οπ.π.υποσ. 154, σελ. 463

³²⁶ Albrecht H.J., οπ.π.υποσ. 299

³²⁷ Στο ίδιο

1. Η θέση που καταλαμβάνει η ηλεκτρονική επιτήρηση στο πλαίσιο των συστημάτων ποινικών κυρώσεων. Έτσι, η ηλεκτρονική παρακολούθηση συναντάται κατά την προδικαστική ποινική διαδικασία³²⁸, είτε ως εναλλακτικό μέτρο της εγγύησης ή ως μέτρο που έχει ξεκινήσει με στόχο τη μείωση του κινδύνου διαφυγής. Η εφαρμογή του εν λόγω μέτρου κατά την προδικασία επιτρέπει στα άτομα που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να πληρώσουν εγγύηση, να επιστρέψουν στα σπίτια τους αναμένοντας την εκδίκαση της υπόθεσής τους, παρά να υποστούν για εβδομάδες ή για μήνες τις αρνητικές συνέπειες της προφυλάκισης. Στη συνέχεια, η ηλεκτρονική παρακολούθηση εισήχθη ως κύρια ή αποκλειστική κύρωση³²⁹ σε ορισμένα ποινικά συστήματα και σε ορισμένες περιπτώσεις εφαρμόστηκε συνδυαστικά με κατ'οίκον περιορισμό.

Η ηλεκτρονική επιτήρηση εντάσσεται στο πλαίσιο των κοινοτικών κυρώσεων, που στοχεύουν στην εξατομίκευση της ποινής. Σε κάποιες χώρες, όπως στη Βρετανία για παράδειγμα, υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία κοινοτικών κυρώσεων, που έχουν την ικανότητα να προσαρμόζονται στις ανάγκες όλων των εμπλεκόμενων μερών, δηλαδή του δράστη, του θύματος και της κοινότητας. Κατ' αυτό τον τρόπο, η ηλεκτρονική επιτήρηση αποτελεί κομμάτι μια προσπάθειας που ενισχύει την ικανότητα των κοινοτικών κυρώσεων να παράξουν ένα είδος τιμώρησης που χαρακτηρίζεται από αξιοπιστία και αποτελεσματικότητα.

Στην Ολλανδία η ηλεκτρονική επιτήρηση μπορεί να λάβει τις εξής μορφές: 1. Του κατ'οίκον περιορισμού ως μόνη ποινή, αντί της φυλάκισης που δεν υπερβαίνει όμως τους έξι μήνες, 2. Μπορεί να συνδυαστεί με ποινή φυλάκισης με αναστολή, καθώς και σε συνδυασμό με παροχή κοινωφελούς εργασίας. Στη συνέχεια έγινε μια τροποποίηση για άτομα που έχουν εκτίσει το ήμισυ της ποινής φυλάκισης που τους επιβλήθηκε και έχουν τη δυνατότητα να εκτίσουν το υπόλοιπο της ποινής τους υπό κατ'οίκον περιορισμό με ηλεκτρονική επιτήρηση. Προϋποθέσεις³³⁰ για την εφαρμογή του συγκεκριμένου μέτρου αποτελούν, το ήμισυ της ποινής να είναι τουλάχιστον ένας χρόνος, η συναίνεση του ατόμου που θα υποβληθεί σε κατ'οίκον περιορισμό και η

³²⁸ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, σελ. 5

³²⁹ Στο ίδιο, σελ. 5

³³⁰ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, σελ. 8

συναίνεση των ενήλικων μελών που θα συγκατοικήσουν με τον δράστη. Κατ' αυτό τον τρόπο, η ηλεκτρονική επιτήρηση λειτουργεί σαν πρόδρομος της πλήρους αναστολής.

Η Σουηδία και η Ελβετία έχουν εφαρμόσει ένα παρόμοιο μοντέλο με αυτό της Ολλανδίας, που προβλέπει την επιβολή κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση για ποινές φυλάκισης έως τρεις μήνες. Και εδώ, η συγκατάθεση του καταδικασθέντος προσώπου, καθώς και των ενήλικων μελών του νοικοκυριού αποτελεί προϋπόθεση για την επιβολή του μέτρου. Η διοίκηση της φυλακής είναι το αρμόδιο όργανο που αποφασίζει εάν και υπό ποιές συνθήκες θα εφαρμοστεί το μέτρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, αντί ποινής φυλάκισης.

Σύμφωνα με το Γαλλικό μοντέλο, αρχικά η ηλεκτρονική επιτήρηση εφαρμοζόταν για την αντικατάσταση ποινών άμεσης φυλάκισης (immediate imprisonment) και απευθυνόταν σε καταδικασθέντα άτομα των οποίων η ποινή δεν υπερβαίνει το ένα έτος φυλάκισης, καθώς και σε φυλακισμένους στους οποίους έχει απομείνει το πολύ ένα έτος έκτισης ποινής φυλάκισης. Εν συνεχεία, με την πάροδο του χρόνου το μέτρο υπέστη αρκετές τροποποιήσεις ως προς τη μορφή του και ως προς το πεδίο εφαρμογής του, με συνέπεια να επιβάλλεται σε όλες τις φάσεις της ποινικής διαδικασίας δηλαδή πριν, μετά και κατά τη διάρκεια της δίκης και μάλιστα απευθείας από το δικαστήριο. Την αίτηση για την υποβολή υπο ηλεκτρονική επιτήρηση την υποβάλλει είτε ο καταδικασθείς είτε ο εισαγγελέας, ενώ την τελική απόφαση την λαμβάνει ο σωφρονιστικός δικαστής (juge d' application des peines).

Στην Βρετανία, όπως ήδη αναφέραμε, η ηλεκτρονική επιτήρηση εισήχθη μέσω της Criminal Justice Act του 1991. Τα δικαστήρια μπορούν πλέον να επιβάλλουν κατ' οίκον περιορισμό υπό ηλεκτρονική επιτήρηση σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες ο νόμος δεν προβλέπει ποινή φυλάκισης. Επιπλέον στη Σκωτία, σύμφωνα με τη νομοθεσία του Scotland Act του 1997, προβλέπεται η χρήση της ηλεκτρονικής επιτήρησης για την παρακολούθηση των παραβατών μετά την αποφυλάκισή τους, προκειμένου να ελέγχεται η σύννομη συμπεριφορά τους. Το εν λόγω μέτρο μπορεί επίσης να εφαρμοστεί συνδυαστικά με εντολή για υποβολή του δράστη σε δοκιμασία (probation order).

Στη χώρα μας και για την περίπτωση των υποδίκων, ο θεσμός του κατ'οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση λαμβάνει τη μορφή περιοριστικού όρου (ά. 282 παρ. 3 ΚΠΔ) και τίθεται ως ενδιάμεσο μέτρο ανάμεσα στους λοιπούς περιοριστικούς όρους και στην προσωρινή κράτηση. Ο κατηγορούμενος είναι υποχρεωμένος να παραμένει διαρκώς στην κατοικία του και να μην επιχειρήσει να επέμβει με οποιονδήποτε τρόπο στον ηλεκτρονικό μηχανισμό που πιστοποιεί τη θέση του στην αρμόδια αρχή που τον παρακολουθεί. Προκειμένου να εφαρμοστεί ο εν λόγω θεσμός ως περιοριστικός όρος αντί της προσωρινής κράτησης πρέπει να ληφθούν υπόψη συγκεκριμένες προϋποθέσεις: α. να διώκεται ο κατηγορούμενος για κακούργημα, β. να έχει γνωστή διαμονή στη χώρα, γ. να συναινεί στο μέτρο, δ. να προκύπτει σκοπός εκ μέρους του φυγής ή πιθανότητα διάπραξης νέων εγκλημάτων.³³¹ Το συγκεκριμένο μέτρο, με τις παραπάνω προϋποθέσεις εφαρμόζεται και σε ανηλίκους που απειλούνται με ποινή κάθειρξης τουλάχιστον 10 ετών.³³²

Στην περίπτωση των καταδίκων θεσπίζεται με το ά. 110B ΠΚ (για τους ενήλικες) και με το ά 129^A (για τους ανηλίκους), ο θεσμός της απόλυσης καταδίκων υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση. Και σε αυτή την περίπτωση πρόκειται για ένα ενδιάμεσο στάδιο έκτισης της ποινής ανάμεσα στον εγκλεισμό και στην απόλυση υπό όρους, σύμφωνα με το ά. 105 ΠΚ. Η συναίνεση του καταδίκου κρίνεται απαραίτητη, ενώ παράλληλα θα πρέπει να εκτίει ποινή πρόσκαιρης ή ισόβιας κάθειρξης και να έχει εκτίσει αντίστοιχα τα 2/5 της ποινής του ή τουλάχιστον 14 έτη.³³³

2. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων, σχετικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση η οποία συνήθως αφορά στο ερώτημα σχετικά με το ποιός είναι ο κατάλληλος φορέας / οργανισμός που θα κρίνει αν πρέπει να εφαρμοστεί το συγκεκριμένο μέτρο, καθώς και τα κριτήρια εκείνα που θα αποδειχθούν καθοριστικά για την λήψη απόφασης σχετικά με την εφαρμογή ή όχι της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Αναφορικά με τον αρμόδιο φορέα που θα αποφασίσει για την επιβολή ηλεκτρονικής επιτήρησης, αυτός επιλέγεται

³³¹ Ο Κουράκης χαρακτηρίζει την τελευταία προϋπόθεση άστοχη και προτείνει μια ρύθμιση που «δεν θα έθετε ως προϋπόθεση το να είναι ο κατηγορούμενος ύποπτος φυγής ή τέλεσης νέων εγκλημάτων, αλλά θα άφηνε στο δικαστή κατά την προδικασία τη δυνατότητα ενός πιο χαλαρού κατ'οίκον περιορισμού». Βλέπε σχετικά: Κουράκης Ν. Ε., οπ.π. υποσ. 218, σελ. 323

³³² Στο ίδιο, σελ. 323

³³³ Κουράκης Ν. Ε., οπ.π. υποσ. 218, σελ. 323

ανάλογα σε ποιό στάδιο της ποινικής διαδικασίας βρισκόμαστε. Για παράδειγμα στις περιπτώσεις εκείνες που η ηλεκτρονική επιτήρηση καλείται να αντικαταστήσει την προφυλάκιση, τότε την απόφαση για την εν λόγω αντικατάσταση, ή μη, τη λαμβάνει το δικαστήριο που αποφασίζει για την προφυλάκιση. Εάν η ηλεκτρονική επιτήρηση αποτελεί τη μόνη κύρωση τότε αρμόδιο για την επιβολή της είναι το δικαστικό όργανο που θα λάβει την καταδικαστική απόφαση. Τέλος, η επιβολή μετα-σωφρονιστικών μέτρων εμπίπτει στην αρμοδιότητα των διοικήσεων των φυλακών, ή των επιτροπών αποφυλάκισης. Επιπλέον οι Υπηρεσίες Επιμελητών ενδέχεται να κληθούν να συμμετάσχουν στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση, καθώς είναι αρμόδιες για την παροχή πληροφοριών σχετικά με την καταλληλότητα του εκάστοτε ατόμου για την υποβολή του υπό ηλεκτρονική επιτήρηση.

Αναφορικά με τα κριτήρια που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην απόφαση επιβολής ή μη του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης, εντάσσονται: η σοβαρότητα του αδικήματος, η επιμέτρηση των κινδύνων, η ανάγκη για αναμόρφωση του δράστη, και εξατομίκευση της ποινικής κύρωσης. Ειδικότερα, η σοβαρότητα του εγκλήματος αποτελεί έναν πολύ σημαντικό παράγοντα, σύμφωνα με τον οποίο όλα τα ποινικά συστήματα προβλέπουν κάποια γενικά όρια, εντός των οποίων δύναται να εφαρμοστεί η ηλεκτρονική επιτήρηση. Για να καταστεί κάτι τέτοιο εφικτό πρέπει είτε να θεσμοθετηθεί ποιές στερητικές της ελευθερίας ποινές μπορούν να αντικατασταθούν από την ηλεκτρονική επιτήρηση, είτε με τον καθορισμό του κατάλληλου χρονικού διαστήματος έκτισης ποινής φυλάκισης, μετά το πέρας του οποίου μπορεί να εφαρμοστεί ηλεκτρονική επιτήρηση σε συνθήκες επιβολής απόλυσης υπό όρους.

Στην Ευρώπη, κατά κύριο λόγο οι ποινές φυλάκισης μέχρι ενός έτος μπορούν να αντικατασταθούν με το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Η ηλεκτρονική επιτήρηση ανταποκρίνεται σε εγκλήματα μέσης βαρύτητας και ισχύει γενικά σε εκείνες τις περιπτώσεις στις οποίες προβλέπεται η επιβολή διαφόρων κοινοτικών κυρώσεων.

Γενικά μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής: σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες επικρατεί η τάση για εφαρμογή εναλλακτικών κυρώσεων, αντί της επιβολής βραχυχρόνιων ποινών φυλάκισης. Στις χώρες αυτές εντάσσεται η Δανία (μιμούμενη το παράδειγμα της Σουηδίας), η οποία εισήγαγε το 2005 τον «κατ' οίκον περιορισμό υπό εντατική ηλεκτρονική επιτήρηση και έλεγχο», επιτυγχάνοντας τον αρχικό της στόχο για μείωση του πληθυσμού των φυλακών. Αρχικά το παραπάνω μέτρο προοριζόταν για παραβάτες

του Κ.Ο.Κ. που διαφορετικά θα εξέτιαν ποινή φυλάκισης έως τριών μηνών. Ωστόσο από το 2006 το μέτρο της κατ' οίκον κράτησης εφαρμόζεται και σε παραβάτες κάτω των 25 ετών που θα εξέτιαν ποινή φυλάκισης έως τριών μηνών, ενώ το 2008 έπαψε να ισχύει ο ηλικιακός περιορισμός. Το 2013, η εφαρμογή του μέτρου επεκτάθηκε σε όλους τους παραβάτες, ανεξαρτήτως ηλικίας και είδους παράβασης, που καταδικάστηκαν σε ποινή φυλάκισης που δεν ξεπερνά τους 6 μήνες.³³⁴

Πλέον στη Δανία, το 60% του συνόλου των ποινών φυλάκισης μέχρι έξι μήνες εκτελούνται στο σπίτι υπό ηλεκτρονική επιτήρηση. Οι παραβάτες που εκτίουν ποινές «κατ' οίκον περιορισμού υπό εντατική ηλεκτρονική επιτήρηση και έλεγχο», έχουν αυξηθεί από περίπου 100 για το 2007, σε περίπου 400 ανά ημέρα για το 2014, ενώ σε λιγότερο από το 10% των περιπτώσεων παρατηρείται ανάκληση των αδειών για την υποβολή στο παραπάνω μέτρο.³³⁵

Ωστόσο, δεν κατόρθωσαν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες να ακολουθήσουν το παράδειγμα της Δανίας και των άλλων Σκανδιναβικών χωρών στον περιορισμό επιβολής βραχυχρόνιων ποινών φυλάκισης μέσω της επιβολής του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης, ακόμα κι αν στα διακαυικά συστήματά τους ισχύει αντίστοιχη νομοθεσία. Το γεγονός αυτό φαίνεται να εξηγείται από την επιρροή που ασκεί το δικαστικό σώμα του κάθε κράτους. Στις περιπτώσεις που ο δικαστής είναι ο μοναδικός αρμόδιος να αποφασίσει την επιβολή ποινής φυλάκισης ή κοινοτικής κύρωσης, χωρίς να προβλέπεται η δυνατότητα επιλογής από τον ίδιο τον παραβάτη, τότε είναι πιο πιθανό να επιβληθεί τελικά ποινή φυλάκισης, παρά κάποιας μορφής ηλεκτρονική επιτήρηση, γεγονός που δημιουργεί ερωτήματα σχετικά με την επιθυμία των δικαστών να στραφούν στην επιβολή μέτρων ηλεκτρονικής επιτήρησης ως μέσο περιορισμού των ποινών φυλάκισης.³³⁶

Τα κριτήρια σχετικά με την επιμέτρηση του κινδύνου είναι ιδιαίτερα σημαντικά στις περιπτώσεις της προδικαστικής ηλεκτρονικής επιτήρησης. Κατά τη διαδικασία λήψης απόφασης σχετικά με την εφαρμογή ηλεκτρονικής παρακολούθησης για την αντικατάσταση της προφυλάκισης, πρέπει να αποφασιστεί κατά πόσο η ηλεκτρονική

³³⁴ Nellis M., οπ.π.υποσ. 295, σελ. 36

³³⁵ Στο ίδιο, σελ. 37

³³⁶ Nellis M., οπ.π.υποσ. 295, σελ. 37

επιτήρηση είναι σε θέση να αποτρέψει την ενδεχόμενη προσπάθεια διαφυγής του δράστη. Ωστόσο, πρέπει να τονίσουμε ότι στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, η εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης κατά την προδικαστική φάση, δεν είναι ιδιαίτερα συχνή.³³⁷ Επιπλέον, κριτήρια κινδύνου λαμβάνονται υπόψη και στις περιπτώσεις όπου η ηλεκτρονική επιτήρηση αποτελεί την βασική κύρωση, ή αφορά στην επιβολή μετα-σωφρονιστικών μέτρων. Επιπλέον τίθενται ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο ο εκάστοτε δράστης πληρεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις προκειμένου να τεθεί υπό ηλεκτρονική επιτήρηση. Οι προϋποθέσεις αυτές συνήθως περιλαμβάνουν την ύπαρξη μόνιμης εργασιακής απασχόλησης του δράστη και μόνιμης κατοικίας, την συγκατάθεση των μελών της οικογένειας κ.λπ.

Στα περισσότερα ποινικά συστήματα, η ηλεκτρονική επιτήρηση φαίνεται ότι λειτουργεί επιβοηθητικά στην επίτευξη της αναμόρφωσης του δράστη. Άλλωστε σύμφωνα με τις Ελάχιστες Προδιαγραφές των Κοινοτικών Κυρώσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης (Minimum Standards of Community Sanctions), όπως ορίζονται κυρίως στο άρθρο 55, προβλέπεται η ανάγκη προσανατολισμού των κοινοτικών κυρώσεων, στο στόχο της επανένταξης και της ανάπτυξης της προσωπικότητας των δραστών. Τέλος, η ηλεκτρονική επιτήρηση, χρησιμοποιείται για την εξατομίκευση της ποινικής κύρωσης, όταν συμπεριλαμβάνεται σε κοινοτικές κυρώσεις, σαν το απαραίτητο στοιχείο που θα ρυθμίσει την κύρωση ανάλογα με την σοβαρότητα του αδικήματος, τις ανάγκες των θυμάτων, την αναμόρφωση του δράστη και την επιμέτρηση των κινδύνων.

3. Ηλεκτρονική επιτήρηση και ανήλικοι παραβάτες. Η εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης στην περίπτωση της παραβατικότητας ανηλίκων φαίνεται ότι δεν είναι ιδιαίτερα εκτεταμένη σε σχέση με τον τομέα αντιμετώπισης της παραβατικότητας ενηλίκων, με εξαίρεση τη Βρετανία. Λόγοι που εξηγούν το παραπάνω φαινόμενο εντοπίζονται στην ύπαρξη ξεχωριστών συστημάτων κυρώσεων που αφορούν ειδικά στην αντιμετώπιση των ανηλίκων παραβατών και στη λιγότερη πίεση που προέρχεται από τις φυλακές ανηλίκων, που δεν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα του υπερπληθυσμού που συναντάμε στις φυλακές ενηλίκων.

³³⁷ Βλέπε σχετικά: Κουράκης Ν. Ε., οπ.π.υποσ. 218, σελ. 322

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Κουράκη και με αφορμή τη θέσπιση του Ν. 4205/2013, ο θεσμός του κατ'οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση μπορεί να αποτελέσει μια πολλά υποσχόμενη εναλλακτική της φυλακής λύση, ειδικά στην περίπτωση ανηλίκων 15-18 ετών που εκτίουν ποινή περιορισμού σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων. Πιο συγκεκριμένα, προτείνει να δοθεί προτεραιότητα στην παραπάνω κατηγορία ανηλίκων προκειμένου να απομακρυνθούν από το «φθοροποιοό περιβάλλον της φυλακής» και να μπορέσουν να οργανώσουν τη ζωή τους στο ελεύθερο κοινωνικό περιβάλλον, όπως και οι συνομήλικοί τους.³³⁸

Επιπλέον, θεωρεί χρήσιμη την αντικατάσταση όλων των στερητικών της ελευθερίας ποινών που εκτίουν ανήλικοι σε ΕΚΚΝ με την εναλλακτική ποινή της ηλεκτρονικής επιτήρησης στο εξής πλαίσιο: «η διανυκτέρευσή τους θα μπορούσε να πραγματοποιείται σε ημιανοικτή δομή / μονάδα μέριμνας, ενώ η εξωιδρυματική επίβλεψή τους κατά τη διάρκεια της ημέρας θα μπορούσε να ανατεθεί σε επιμελητή ανηλίκων προκειμένου να σχεδιαστεί και να υλοποιηθεί ένα εποικοδομητικό για αυτούς σχέδιο κοινωνικής (επαν)ένταξης, σε συνεργασία με κοινοτικούς φορείς εκπαίδευσης και ειδικής συμβουλευτικής».³³⁹

Ανακεφαλαιώνοντας, η επιτήρηση σήμερα λαμβάνει πολλές και διαφορετικές όψεις στην καθημερινή λειτουργία των σύγχρονων θεσμών, αποκτώντας ένα συνεχώς αυξανόμενο κεντρικό χαρακτήρα. Στις «κοινωνίες του ελέγχου» τα άτομα γίνονται αντιληπτά με έναν μή-ανθρωπιστικό τρόπο και το πέρασμα στην ηλεκτρονική επιτήρηση, που αποτελεί μια μορφή κοινωνικό-τεχνικής αλληλεπίδρασης, ήταν αναπόφευκτο.

Οι μορφές που προσλαμβάνει η ηλεκτρονική επιτήρηση, δηλαδή ο κατ'οίκον περιορισμός και η εποπτεία των ιχνών (κινήσεων) του δράστη, έχουν προκαλέσει αμφιλεγόμενες συζητήσεις σχετικά με την ικανότητα του εν λόγω μέτρου να σωφρονίσει το δράστη και να προστατεύσει το κοινωνικό σύνολο. Επίσης, ήδη από τη δεκαετία του '90 και έπειτα οι συζητήσεις σχετικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση περιστρέφονται γύρω από ζητήματα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα των

³³⁸ Κουράκης Ν. Ε. , οπ.π.υποσ. 218, σελ. 325

³³⁹ Στο ίδιο, σελ. 325

δραστών και κατά πόσο αυτά ενδέχεται να παραβιαστούν από την εφαρμογή του εν λόγω μέτρου.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα προχωρήσουμε στην αξιολόγηση του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης και θα καταγράψουμε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που εντοπίσαμε κατά την έρευνά μας, τα οποία αντανακλώνται στο δράστη, το κράτος, αλλά και την ευρύτερη κοινωνία.

ΙΙΙ. ΓΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ

Τα ζητήματα που τέθηκαν σχετικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση, περιστρέφονται κυρίως γύρω από τις επιπτώσεις που μπορεί να επιφέρει στο δράστη και την οικογένειά του, τη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας του μέτρου και της διεύρυνσης του ιστού του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Όταν εισήχθη για πρώτη φορά το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, υπήρχε η ανησυχία ότι μπορεί να παραβιαστούν τα συνταγματικά δικαιώματα των παραβατών. Για παράδειγμα, η ηλεκτρονική επιτήρηση, μπορεί να παραβιάζει τα δικαιώματα της ιδιωτικής ζωής ενός δράστη και το δικαίωμα της ισότητάς του ενώπιον του νόμου, ωστόσο, είναι γενικά παραδεκτό ότι στους δράστες δεν παρέχεται ο ίδιος βαθμός συνταγματικής προστασίας σε σχέση με τους νομοταγείς πολίτες.³⁴⁰

Τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία για την αποτελεσματικότητα του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης, ιδίως σε σχέση με τις επιπτώσεις της στην παραβατική συμπεριφορά, είναι πολύ σημαντικά. Επί του παρόντος όμως, τα εν λόγω στοιχεία είναι περιορισμένα. Παρ' όλα αυτά, οι μέχρι τώρα έρευνες δείχνουν ότι οι δράστες και οι οικογένειές τους, σε γενικές γραμμές αντιμετωπίζουν θετικά την ηλεκτρονική επιτήρηση, την οποία αντιλαμβάνονται κυρίως ως έναν μηχανισμό που κρατά τους παραβάτες εκτός φυλακής και μακριά από τα προβλήματα που αυτή συνεπάγεται. Οι

³⁴⁰ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, σελ. 2

έρευνες υποδηλώνουν, επίσης, ότι η ηλεκτρονική επιτήρηση δύναται να συμβάλλει στη σταθεροποίηση της ζωής των δραστών.³⁴¹

Ένα σημαντικό ερώτημα αφορά στο καταπόσο και με ποιούς τρόπους η ηλεκτρονική επιτήρηση επηρεάζει τις σχέσεις των παραβατών με την ομάδα των «σημαντικών άλλων» (significant others). Δύο είναι οι κυρίαρχες απόψεις. Με βάση την πρώτη, η ηλεκτρονική επιτήρηση μπορεί να εντείνει την τάση για εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς εντός της οικίας στην οποία διαμένει ο δράστης που έχει υποβληθεί στο εν λόγω μέτρο, ενώ η δεύτερη άποψη προσλαμβάνει μια θετική διάσταση, τονίζοντας ότι οι σχέσεις ανάμεσα στο δράστη και τους οικείους του βελτιώνονται, εφόσον ο πρώτος μπορεί να αφιερώσει χρόνο στην οικογένειά του, πράγμα αδύνατο εάν εξέτιε ποινή φυλάκισης.³⁴²

Ωστόσο, τα πιο βασικά στοιχεία που φαίνεται ότι συνδέονται με την οριστική αποχή των δραστών από την παραβατική συμπεριφορά είναι η σταθερή εργασία, η ύπαρξη σταθερού συντρόφου, η δημιουργία οικογένειας, κ.ά. Φυσικά η επιβολή ποινών φυλάκισης είναι αρκετή για να εξαλείψει τις πιθανότητες για συμμόρφωση των δραστών, ενώ οι θετικές συνέπειες αναφορικά με την εξάλειψη της υποτροπής, από την επιβολή «παραδοσιακών» κοινοτικών κυρώσεων αμφισβητούνται.³⁴³

Σύμφωνα με τον Farrall, η συσσώρευση κοινωνικού κεφαλαίου³⁴⁴ ενισχύει την πιθανότητα οριστικής παύσης της παραβατικής συμπεριφοράς, ενώ η έλλειψη κοινωνικού κεφαλαίου ενδέχεται να ενθαρρύνει την υποτροπή. Η εργασιακή απασχόληση και η στήριξη των οικογενειακών δεσμών, αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικούς παράγοντες για τα επίπεδα του κοινωνικού κεφαλαίου. Ο Farrall προτείνει, ως εκ τούτου, ότι οι κοινοτικές κυρώσεις θα πρέπει να επικεντρωθούν στην ενίσχυση του κοινωνικού κεφαλαίου των παραβατών, ιδίως στον τομέα της υποβοήθησης των οικογενειακών προβλημάτων και παράλληλα βοηθώντας τους παραβάτες να βρουν νόμιμη απασχόληση, αυξάνοντας έτσι τις πιθανότητες εξάλειψης

³⁴¹ Hucklesby A., οπ.π.υποσ. 319, σελ. 55

³⁴² Στο ίδιο, σελ. 64

³⁴³ Hucklesby A., οπ.π.υποσ. 319, σελ. 55

³⁴⁴ Το κοινωνικό κεφάλαιο αναφέρεται ουσιαστικά στις κοινωνικές διασυνδέσεις, στους κοινωνικούς δεσμούς και στα κοινωνικά δίκτυα. Βλέπε: Hucklesby A., οπ.π.υποσ. 319, σελ. 56

της υποτροπής. Ωστόσο, όπως ο Κρόφορντ σημείωσε, το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να προωθήσει τόσο την εγκληματική συμπεριφορά, όσο και την οριστική της παύση.³⁴⁵

Οι κυβερνήσεις στην Βρετανία, όπου το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης είναι περισσότερο διαδεδομένο από οποιαδήποτε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα, προσπαθούν να προωθήσουν το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης ως πρωτίστως τιμωρητικό και ταυτόχρονα ως ικανό να δημιουργήσει τις απαραίτητες για την ζωή των παραβατών σταθεροποιητικές βάσεις. Ωστόσο η επιβολή μέτρων ηλεκτρονικής επιτήρησης δεν θεωρείται από την κοινή γνώμη αλλά και από τα Μ.Μ.Ε. ως αρκετά τιμωρητική και ως εκ τούτου δεν αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερο ενθουσιασμό. Αντιθέτως, τα άτομα στα οποία εφαρμόζεται το μέτρο της απαγόρευσης κυκλοφορίας, αλλά και άλλου είδους μέτρα ηλεκτρονικής επιτήρησης, θεωρούν ότι τα εν λόγω μέτρα είναι αρκετά τιμωρητικά, αφού περιορίζουν σημαντικά την προσωπική τους ελευθερία.³⁴⁶

Αρκετές από αυτές τις επικρίσεις είναι παρόμοιες με εκείνες που διατυπώθηκαν γενικότερα για τις κοινοτικές κυρώσεις, αλλά όσον αφορά το μέτρο της απαγόρευσης της κυκλοφορίας, η κριτική προέρχεται κυρίως από «τις μη ρεαλιστικές προσδοκίες των δυνατοτήτων της ηλεκτρονικής παρακολούθησης». Συγκεκριμένα, η υποβολή του ατόμου υπό ηλεκτρονική επιτήρηση συχνά παρομοιάζεται με την υπαγωγή του σε μία «εικονική φυλακή» (virtual prison) ή μια φυλακή «χωρίς κάγκελα»³⁴⁷. Σύμφωνα μάλιστα με το Υπ. Εσωτερικών της Βρετανίας το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης χαρακτηρίζεται ως ικανό να «εξουδετερώσει» τον δράστη που υποβάλλεται σ' αυτό.

Ωστόσο, απ' την άλλη μεριά, η ικανότητά του για εξουδετέρωση αμφισβητείται αφού δεν είναι σε θέση να αποτρέψει τους δράστες από το να μη συμμορφωθούν ή να μην οδηγηθούν στην εγκληματικότητα εκ νέου. Αντιθέτως, οι ίδιοι οι παραβάτες είναι υπεύθυνοι για τη συμμόρφωσή τους ή μη, καθώς επίσης και για το αν θα προσπαθήσουν να αποδεδμευτούν από την ηλεκτρονική τους ετικέτα, αν και οι πιθανότητες ανίχνευσής τους, σε περίπτωση που πράξουν κάτι τέτοιο είναι αυξημένες και συνεπάγονται αυστηρές επιπτώσεις.³⁴⁸

³⁴⁵ Hucklesby A., οπ.π.υποσ. 319, σελ. 56

³⁴⁶ Στο ίδιο, σελ. 53

³⁴⁷ «που παρέχει τον ισχυρό έλεγχο των κινήσεων και της συμπεριφοράς των παραβατών». Βλέπε σχετικά: Paterson C., οπ.π.υποσ. 292, σελ.315

³⁴⁸ Hucklesby A., οπ.π.υποσ. 319, σελ. 53-54

Επιπλέον η επιβολή των ατόμων υπό απαγόρευση κυκλοφορίας με ηλεκτρονική επιτήρηση, στηρίζεται στο προσωπικό κίνητρο των δραστών για συμμόρφωση, ενώ ταυτόχρονα ενυπάρχει το στοιχείο της συμμόρφωσης που βασίζεται στην εμπιστοσύνη, που λίγο πολύ συναντάται σε όλους τους τύπους των κοινοτικών κυρώσεων.³⁴⁹

Πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι η ηλεκτρονική επιτήρηση χρησιμοποιεί τεχνολογία απομακρυσμένης παρακολούθησης και όχι προσωπική επαφή για τη συλλογή των σχετικών με τους παραβάτες δεδομένων (συνήθως δεδομένα σχετικά με τη γεωγραφική τους θέση), αν και οι δύο πηγές μπορούν να συνδυαστούν. Η απόφαση για την υιοθέτηση της ηλεκτρονικής επιτήρησης, προκειμένου να αυξηθεί ή να αντικατασταθεί η ανθρώπινη εποπτεία δεν είναι ποτέ ηθικά ουδέτερη, και δεν πρέπει ποτέ να θεωρείται απλώς μια τεχνική ή ένα αμειγώς οικονομικό θέμα.³⁵⁰

Τέλος, ηλεκτρονική παρακολούθηση, όπως ήδη έχουμε αναφέρει είναι ένας γενικός όρος που περιλαμβάνει μια σειρά από τεχνολογίες. Σήμερα χρησιμοποιούνται ραδιοσυχνότητες, επαλήθευση φωνής και συνδυασμοί δορυφορικών εντοπισμών και εντοπισμών μέσω κινητού τηλεφώνου. Άλλες τεχνολογίες μπορεί να αναπτυχθούν στο μέλλον, οι οποίες στοχεύουν να πάνε ένα βήμα πέρα από την παρακολούθηση των γεωγραφικών τοποθεσιών. Για παράδειγμα η παρακολούθηση κατανάλωσης αλκοόλ από απόσταση (Remote alcohol monitoring – RAM) που ήδη εφαρμόζεται ευρέως στις Η.Π.Α. και σε πολύ περιορισμένο βαθμό στην Ευρώπη, αποτελεί μια μορφή παρακολούθησης που προσπαθεί να απαγορεύσει μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, αυτή της πρόσληψης αλκοόλ, και όχι απλά να ρυθμίσει τη θέση ενός προσώπου.³⁵¹

Ωστόσο, μία τέτοια ρύθμιση επιδιώκει με έμμεσο τρόπο να αλλάξει μια συγκεκριμένη συμπεριφορά ενός προσώπου, μέσω της μείωσης των παρεχόμενων ευκαιριών για την επίτευξη εγκληματικής δράσης, προωθώντας την αυτο-πειθαρχία. Αλλά όπως η RAM, έτσι και οι μελλοντικές μορφές της ηλεκτρονικής επιτήρησης μπορεί να απαιτούν την παρακολούθηση και την τροποποίηση της συμπεριφοράς των παραβάτων με πιο άμεσους τρόπους, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στην καταπάτηση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

³⁴⁹ Hucklesby A., οπ.π.υποσ. 319, σελ. 54

³⁵⁰ Nellis M., οπ.π.υποσ. 295, σελ. 12

³⁵¹ Στο ίδιο, σελ. 10

1. ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Δεν είναι λίγες οι φορές που έχουμε τονίσει στην παρούσα εργασία τις αρνητικές συνέπειες που συνοδεύουν τις ποινές φυλάκισης, ειδικά τις βραχυχρόνιες, η επιβολή των οποίων οδηγεί στην απομάκρυνση των παραβατών από το οικογενειακό, εργασιακό και ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον. Με τον εγκλεισμό του σε κατάσταση κράτησης, ο δράστης έρχεται σε επαφή με διάφορων ειδών κατηγορίες παραβατών και αυτή η συναναστροφή είναι πολύ πιθανό να τον οδηγήσει στην ανάπτυξη «εγκληματικής σταδιοδρομίας», παρά στην βελτίωσή του και στην οριστική απομάκρυνσή του από την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς.³⁵²

Επομένως είναι σαφές ότι η υποβολή σε ηλεκτρονική επιτήρηση συνοδεύεται από σημαντικά πλεονεκτήματα, κατ' αρχήν για τον ίδιο τον δράστη και κατ' επέκταση για την οικογένειά του. Στον ίδιο παρέχεται η δυνατότητα να μειώσει τον χρόνο εγκλεισμού του, στις περιπτώσεις επιβολής βραχυχρόνιας ποινής φυλάκισης, ή να αποφύγει τον συνολικό εγκλεισμό του σε σωφρονιστικό κατάστημα, με την απευθείας τοποθέτησή του υπό ηλεκτρονική επιτήρηση. Στη δεύτερη περίπτωση, δίνεται στον δράστη η ευκαιρία να διατηρήσει τους οικογενειακούς του δεσμούς αλλά και την εργασιακή του απασχόληση (εφόσον διαθέτει), ενώ μπορεί να παρακολουθήσει προγράμματα κατάρτισης ή θεραπευτικά (σε περιπτώσεις π.χ. τοξικοεξάρτησης). Στην πρώτη περίπτωση, το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης μπορεί να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για την ήπια και ομαλή επάνοδο του δράστη στο κοινωνικό σύνολο, μέσω της επανασύνδεσής του με τους οικείους του και με τη συμμετοχή του σε εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν σαν στόχο να τον τροφοδοτήσουν με τα απαραίτητα εφόδια για την επαγγελματική του αποκατάσταση μετά την έκτιση της ποινής του.³⁵³

Αναφορικά με τις επιπτώσεις της ηλεκτρονικής επιτήρησης στον δράστη και στα μέλη της οικογένειάς του, κάποιες μελέτες έχουν επισημάνει μία συσχέτιση μεταξύ κατ' οίκον έκτισης ποινής και ενδοοικογενειακής βίας. Ωστόσο σύμφωνα με τους ίδιους

³⁵² Ζημιανίτης Δ., οπ.π.υποσ. 154, σελ. 464

³⁵³ Παπαθεοδώρου Θ., οπ.π.υποσ. 309, σελ. 930

τους παραβάτες, το μεγαλύτερο πλεονέκτημα³⁵⁴ που τους παρέχει το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης, είναι η δυνατότητα που τους προσφέρει να διατηρήσουν στενούς δεσμούς με τις οικογένειές τους.³⁵⁵ Για τους περισσότερους δράστες, το μέτρο αυτό αποτελεί μια αποδεκτή μορφή κοινοτικής επιτήρησης, παρά τους όποιους στρεσογόνους παράγοντες τη συνοδεύουν (π.χ. περιορισμός των ατομικών ελευθεριών των δραστών). Ωστόσο πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η επιβολή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης που αντικαθιστά ποινή φυλάκισης είναι λογικά αναμενόμενο να γίνεται αντιληπτή από το δράστη ως θετική εξέλιξη, αφού τον τοποθετεί αυτόματα εκτός των τοίχων της φυλακής και εκτός των αρνητικών συνεπειών που αυτή συνεπάγεται. Απ' την άλλη, είναι πολύ πιθανό τα αισθήματα του δράστη να είναι αρνητικά στις περιπτώσεις που η ηλεκτρονική επιτήρηση αντικαθιστά μια άλλη, πιο ελαφριάς μορφής, κοινοτική κύρωση.³⁵⁶

Επιπλέον, για το εκάστοτε κράτος το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης μπορεί να λειτουργήσει ειδικοπροληπτικά αλλά και γενικοπροληπτικά, ικανοποιώντας το αίσθημα περί Δικαίου του κοινού παρέχοντας ταυτόχρονα μεγαλύτερη προστασία του κοινού σε σχέση με τις άλλες κοινοτικές κυρώσεις, ενώ συμφέρει οικονομικά σε σχέση με το κόστος που δαπανάται για τη διαβίωση των δραστών σε καταστήματα κράτησης.³⁵⁷ Από πλευράς οικονομικών δαπανών, το εκάστοτε κράτος φαίνεται κερδισμένο, καθώς η επιβολή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης κοστίζει μεν πολύ λιγότερο από την επιβολή ποινών φυλάκισης, αλλά παράλληλα παρέχει στους δράστες την ευκαιρία για εργασιακή απασχόληση, με τη συνακόλουθη υποχρέωση αυτών να καταβάλλουν στο κράτος τους προβλεπόμενους φόρους. Ωστόσο στις περιπτώσεις εκείνες που η ηλεκτρονική επιτήρηση δεν χρησιμοποιείται ως εναλλακτική ποινή της φυλάκισης, αλλά σαν υποκατάστατο κάποιου άλλου είδους κοινοτικής κύρωσης, τότε το συνολικό κόστος για το σωφρονιστικό σύστημα θα αυξηθεί.³⁵⁸

Τέλος, ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της ιδέας γύρω από την εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης απέβλεπε στην διευθέτηση του προβλήματος που προκύπτει

³⁵⁴ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, σελ. 9

³⁵⁵ Στο ίδιο, σελ. 2

³⁵⁶ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, σελ. 9

³⁵⁷ Ζημιανίτης Δ., οπ.π.υποσ. 154, σελ. 464, Παπαθεοδώρου Θ., οπ.π.υποσ. 309, σελ. 930

³⁵⁸ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, σελ. 2, Παπαθανασόπουλος Ε., «Κατ'οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική επιτήρηση. Μετεξέλιξη του Πανοπτικού σχήματος», *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, 1990-1992, σελ. 234

από τον συνεχώς αυξανόμενο σωφρονιστικό πληθυσμό³⁵⁹. Πράγματι όπως ήδη έχουμε αναφέρει το ζήτημα του υπερπληθυσμού³⁶⁰ των φυλακών σε αρκετές χώρες, έχει λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις τις τελευταίες δεκαετίες καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη εξεύρεσης αποτελεσματικών λύσεων. Το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης είναι σε θέση να δώσει λύση στο παραπάνω πρόβλημα, όταν όμως εφαρμόζεται εναλλακτικά, αντί της φυλάκισης.

2. ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Τα αρνητικής φύσεως ζητήματα που τίθενται αναφορικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση, ως εναλλακτικό ποινικό μέτρο, είναι νομικά, ηθικά και πρακτικά. Αρχικά σχετικά με το νομικό κομμάτι, παρατηρείται «μια αύξηση του πληθωρισμού των ποινικών διατάξεων» που σχετίζονται με την εκτέλεση των ποινών. Η συνεχής αναζήτηση εναλλακτικών ποινών, με τις ήδη υπάρχουσες να παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αναξιοποίητες, μπορεί να αποφέρει αρνητικές συνέπειες αναφορικά με «την αξιοπιστία και την αποτελεσματικότητα» του ποινικού παρεμβατισμού. Άλλωστε, κύριο χαρακτηριστικό της αρχής της νομιμότητας αποτελεί «η σταθερότητα των τυποποιημένων μέσων κοινωνικής αντίδρασης στο έγκλημα (ποινών) και η αναλογικότητα του είδους της αντίδρασης με την διαπραχθείσα πράξη».³⁶¹

Το πρόβλημα που προκύπτει σχετικά με το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης είναι ότι προστίθεται σε ένα σύνολο υπαρχόντων εναλλακτικών μέτρων, που βρίσκονται στα χέρια των δικαστών, χωρίς όμως τελικά να αξιοποιούνται επαρκώς, με αποτέλεσμα τελικά να μην εκπληρώνεται ο στόχος του περιορισμού της προσφυγής σε στερητικές της ελευθερίας ποινές.³⁶²

Επιπλέον υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις σύμφωνα με τις οποίες, η ηλεκτρονική επιτήρηση συμβάλλει στην διεύρυνση του πεδίου παρέμβασης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, δημιουργώντας έτσι τις συνθήκες για μια πιο παρεμβατική και περισσότερο δαπανηρή εναλλακτική λύση, όχι όμως για τον περιορισμό της επιβολής

³⁵⁹ Παπαθεοδώρου Θ., οπ.π.υποσ. 309, σελ. 930

³⁶⁰ Μπουγαδή Σ. Γ., οπ.π.υποσ. 140, σελ. 29, Landreville P., οπ.π.υποσ. 54, σελ. 1464

³⁶¹ Παπαθεοδώρου Θ., οπ.π.υποσ. 309, σελ. 931

³⁶² Στο ίδιο, σελ. 930

ποινών φυλάκισης, αλλά εναλλακτική του μέτρου της αναστολής και των άλλων κοινοτικών κυρώσεων.³⁶³ Η έννοια της διεύρυνσης του δικτύου (net widening)³⁶⁴, διερευνά το βαθμό κατά τον οποίο η εφαρμογή εναλλακτικών ποινικών κυρώσεων δίνεται να προσφέρει αποτελεσματική λύση στο ζήτημα του σωφρονιστικού πληθυσμού. Με άλλα λόγια αν τα εναλλακτικά μετρα, συμπεριλαμβανομένης και της ηλεκτρονικής επιτήρησης, αντικαθιστούν ποινές φυλάκισης ή επιβάλλονται αντί ηπιότερης μορφής κοινοτικών κυρώσεων (π.χ. κοινωφελής εργασία).³⁶⁵

Κατ' αυτό τον τρόπο η ηλεκτρονική επιτήρηση δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για «την αυστηρότερη απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και την ανατροπή της πολιτικής της ελαστικότητας των ποινών»³⁶⁶. Έτσι, για ακόμα μια φορά οι αρχικές προθέσεις των εμπνευστών των προγραμμάτων ηλεκτρονικής επιτήρησης δεν κατορθώνουν να εκπληρώσουν τον πρωταρχικό σκοπό τους, αυτόν της μείωσης των κρατουμένων στα σωφρονιστικά καταστήματα, αλλά επιτυγχάνουν το ακριβώς αντίθετο.³⁶⁷

Ένα ακόμα αμφιλεγόμενο στοιχείο σχετικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση εντοπίζεται στην αδυναμία των δραστών να κατανοήσουν τις δυνατότητες της επιτήρησης μέσα από αυτό το σύστημα εικονικής παρακολούθησης. Παρ' ότι οι εφαρμοστές του μέτρου εξηγούν στους παραβάτες πώς αυτό λειτουργεί, «η αβεβαιότητα που περιβάλλει τις δυνατότητες των τεχνολογιών της ηλεκτρονικής επιτήρησης, παρέχει ένα πρόσθετο εργαλείο στους εφαρμοστές στην προσπάθειά τους να ρυθμίσουν την συμπεριφορά και τις κινήσεις των δραστών».³⁶⁸

Επομένως, η συγκατάθεση του δράστη για την υποβολή του στο μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης πρέπει να γίνεται δίχως εξαναγκασμό και με την πλήρη και σωστή ενημέρωση του δράστη. Επειδή η πλειοψηφία των δραστών δεν είναι επαρκώς μορφωμένοι, καθίσταται επιτακτική η σαφής επεξήγηση και επίδειξη, σ' αυτούς της λειτουργίας της ηλεκτρονικής συσκευής. Τέλος πρέπει να γίνει κατανοητό από τον συμμετέχοντα στο εν λόγω πρόγραμμα ότι η χρήση της ηλεκτρονικής συσκευής

³⁶³ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, σελ. 2

³⁶⁴ McMahon M., «Net Widening»: Vagaries in the Use of a Concept, *British Journal of Criminology*, Vol. 30, N. 2, 1990, p. 121

³⁶⁵ Παπαθανασόπουλος Ε., οπ.π.υποσ. 358, σελ. 227 και 236

³⁶⁶ Παπαθεοδώρου Θ., οπ.π.υποσ. 309, σελ. 931

³⁶⁷ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, σελ. 2

³⁶⁸ Paterson C., οπ.π.υποσ. 292, σελ. 319

αποτελεί μια εναλλακτική λύση και ότι υπάρχουν συγκεκριμένες συνέπειες σε περίπτωση παραβίασης των κανόνων που συνοδεύουν την ηλεκτρονική επιτήρηση.³⁶⁹

Από πλευράς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του σεβασμού της προσωπικής ζωής των καταδικασθέντων, γίνεται λόγος για την μεταφορά της επιτήρησης από την φυλακή στην ιδιωτικότητα της οικίας του δράστη, με αποτέλεσμα ως έναν βαθμό και την παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή των ατόμων που συνοικούν με τον δράστη που τίθεται υπό ηλεκτρονική επιτήρηση. Η ηλεκτρονική παρακολούθηση που επιβάλλεται αφενώς στον εν λόγω δράστη, μετά από τη συγκατάθεσή του, δεν αφήνει ανεπηρέαστα τα μέλη της οικογένειάς του, που υποβάλλονται κι αυτά αναγκαστικά σε συνθήκες επιτήρησης. Υπό αυτές τις συνθήκες το εν λόγω μέτρο αντιβαίνει το άρθρο 8³⁷⁰ της ΕΣΔΑ, σχετικά με το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.³⁷¹

Επίσης, το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης παρουσιάζει δύο βασικά τιμωρητικά χαρακτηριστικά: α. Η ελευθερία και οι κινήσεις του ατόμου που υποβάλλεται σ αυτή, κατά κάποιο τρόπο περιορίζονται και β. Το εν λόγω άτομο είναι υποχρεωμένο να φέρει στον αστράγαλό του ή στον καρπό του την ηλεκτρονική συσκευή εντοπισμού του, που καταδεικνύει ένα είδος έλλειψης εμπιστοσύνης της πολιτείας απέναντι στο δράστη. Επιπλέον, κατά κάποιο τρόπο η φυσική επαφή αυτής της ηλεκτρονικής συσκευής με το ανθρώπινο σώμα, ενσωματώνει το βιολογικό σώμα σε αυτό το ηλεκτρονικό σύστημα παρακολούθησης. Κάπως έτσι τα μέχρι πρότινος γραφειοκρατικά τιμωρητικά μέτρα μετατρέπονται σε συστημικά τιμωρητικά μέτρα.³⁷²

Επίσης, στα μειονεκτήματα της ηλεκτρονικής επιτήρησης θα μπορούσαμε να εντάξουμε τον δυνητικό στιγματισμό που μπορεί να επιφέρει στον φορέα του το ηλεκτρονικό βραχιολάκι. Πιο συγκεκριμένα, το βραχιολάκι στον αστράγαλο που αποτελεί απαραίτητο στοιχείο της ηλεκτρονικής επιτήρησης, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα «ορατό σημάδι» ικανό να χαρακτηρίσει στους άλλους τον φορέα του ως «δράστη» ή «ύποπτο» εγκληματικής ενέργειας, κατά τρόπο που οι άλλες

³⁶⁹ John Howard Society of Alberta, οπ.π.υποσ. 293, σελ. 10

³⁷⁰ Βλέπε : http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf , σελ. 11, (τελευταία επίσκεψη: 6/06/2015)

³⁷¹ Παπαθεοδώρου Θ., οπ.π.υποσ. 309, σελ. 931 , Παπαθεοδώρου Θ. Π., οπ.π.υποσ. 304, σελ. 142

³⁷² Jones R., οπ.π.υποσ. 276, σελ. 14

κοινοτικές κυρώσεις και τα κοινοτικά μέτρα δεν κάνουν.³⁷³ Αυτή η «ετικέτα» του αστραγάλου μπορεί να θεωρηθεί ως στιγματιστική από τον ίδιο το δράστη και την οικογένειά του, αναγκάζοντας μάλιστα ορισμένα μέλη της οικογένειας να εκδηλώνουν απροθυμία στο να εμφανιστούν σε δημόσιο χώρο με αυτόν (δράστη).³⁷⁴

Ωστόσο, τα πράγματα δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο όταν ο φορέας του ηλεκτρονικού βραχιολιού είναι γυναίκα. Ένας άντρας μπορεί πιο εύκολα να «κρύψει» το ηλεκτρονικό του βραχιολάκι κάτω από το πατζάκι του παντελονιού του ή μέσα από μια μακριά κάλτσα. Από την άλλη, η γυναίκα δεν μπορεί με την ίδια ευκολία να κρύψει το ηλεκτρονικό της βραχιολάκι φορώντας φούστες και φορέματα, που αποτελούν βασικές γυναικείες ενδυματολογικές επιλογές.³⁷⁵ Κατ' αυτό τον τρόπο, δεν είναι διόλου απίθανο να αποκλείσει από το καθημερινό της ντύσιμο και για όσο θα τελεί υπό ηλεκτρονική επιτήρηση τις παραπάνω ενδυματολογικές επιλογές. Το ντύσιμο όμως, για πολλούς ανθρώπους αποτελεί βασικό κομμάτι έκφρασης της προσωπικότητάς του ή της συναισθηματικής τους κατάστασης μια δεδομένη χρονική στιγμή, και η εκφραση αυτή εκ των πραγμάτων περιορίζεται.

Επιπλέον μια σειρά αθλητικών κυρίως δραστηριοτήτων καθώς και ορισμένες ψυχαγωγικές δραστηριότητες μπορεί να καταστούν απαγορευτικές για τους φορείς του ηλεκτρονικού βραχιολιού, οι οποίοι απέχουν από αυτές φοβούμενοι ότι η εν λόγω συσκευή, κάποια στιγμή, θα γίνει αντιληπτή από τους γύρω τους. Για παράδειγμα σε μία πισίνα ή στη θάλασσα είναι σχεδόν απίθανο να περάσει απαρατήρητο το ηλεκτρονικό βραχιολάκι, εκθέτοντας τον φορέα του σε πιθανά αρνητικά σχόλια και αρνητικές συμπεριφορές, με αποτέλεσμα να βρεθεί ο ίδιος σε δύσκολη θέση.

Επομένως η δυνατότητα για συναναστροφή με άλλους ανθρώπους, που αναμφισβήτητα διαδραματίζει κομβικό ρόλο στην επίτευξη της κοινωνικής επανένταξης, μπορεί σε συγκεκριμένες περιστάσεις να δυσχερανηθεί. Βέβαια ο κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός και δεν βιώνουν όλοι με τον ίδιο τρόπο ενδεχόμενες αρνητικές αντιδράσεις απέναντί τους, ούτε επηρεάζονται σε τέτοιο βαθμό ώστε να

³⁷³ Αν και στα ποινικά συστήματα ορισμένων χωρών απαιτείται οι παραβάτες που εκτίουν κοινοτικές κυρώσεις να φέρουν συγκεκριμένη ένδειξη ή να φορούν συγκεκριμένα χρωματιστά ρούχα.

³⁷⁴ Nellis M., οπ.π.υποσ. 295, σελ. 26

³⁷⁵ Στο ίδιο, σελ. 26

απέχουν από δραστηριότητες που αγαπούν και συνήθιζαν να εκτελούν στην πρό-ηλεκτρονικής επιτήρησης ζωή τους.

Ωστόσο, τα αρνητικά χαρακτηριστικά αυτής της στιγματιστικής ιδιότητας του ηλεκτρονικού βραχιολιού δεν μπορούν πάντα να μετριαστούν ή να ελεγχθούν ως έναν βαθμό ούτε από τους ίδιους του φορείς του, αλλά ούτε από τα θεσμικά όργανα που είναι υπεύθυνα για την εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης. Σημαντικό ρόλο στις στάσεις του κοινού, όπως ήδη έχουμε αναφέρει διαδραματίζει ο τρόπος με τον οποίο προβάλλεται από τα Μ.Μ.Ε. το γενικότερο πλαίσιο σχετικά με την εφαρμογή της ηλεκτρονικής επιτήρησης, αλλά και ειδικότερα τα είδη των εγκλημάτων που φέρονται ότι διέπραξαν οι δράστες που τελούν υπό ηλεκτρονική επιτήρηση.³⁷⁶ Όλα τα παραπάνω είναι ικανά να δημιουργήσουν αρνητικό κλίμα, που με τη σειρά του μπορεί να οδηγήσει στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς απέναντι σε άτομα που δεν έκρυψαν κατάλληλα το «στιγματιστικό» ηλεκτρονικό τους βραχιολάκι.

Τέλος, έχει παρατηρηθεί ότι η μεγάλης διάρκειας χρήση του ηλεκτρονικού βραχιολιού μπορεί να προκαλέσει στους φορείς του διαφόρων ειδών προβλήματα υγείας. Για παράδειγμα στην Αγγλία, εξαιτίας της χρήσης ελαττωματικών πομπών, παρουσιάστηκε επιδείνωση παθολογικών και καρδιολογικών νόσων. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε που οι Σουηδοί εμπειρογνώμονες τονίζουν την ανάγκη για συστηματική ιατρική παρακολούθηση των ατόμων που τίθενται υπό ηλεκτρονική επιτήρηση, αφού τα ακριβή επακόλουθα από την χρήση των εν λόγω συσκευών δεν έχουν προσδιοριστεί πλήρως.³⁷⁷

³⁷⁶ Nellis M., οπ.π.υποσ. 295, σελ. 26

³⁷⁷ Παπαθεοδώρου Θ., οπ.π.υποσ. 309, σελ. 932

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στην παρούσα εργασία έγινε μια προσπάθεια καταγραφής των κυριότερων μεταβολών που έλαβαν χώρα στο πεδίο της σύγχρονης σωφρονιστικής πολιτικής, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, από τα τέλη της δεκαετίας του '70 μέχρι σήμερα. Οι μεταβολές αυτές είχαν σαν αποτέλεσμα την διαπίστωση της ολοκληρωτικής αποτυχίας του θεσμού της φυλακής να μειώσει τα ποσοστά υποτροπής, να συμβάλλει στην κοινωνική επανένταξη των δραστών και να αποκαταστήσει τη χαμένη εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντι στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης.

Η ανάγκη υιοθέτησης εναλλακτικών τρόπων έκτισης των ποινικών κυρώσεων σε συνδυασμό με τις προοπτικές που παρέχει η τεχνολογία, έστρεψαν το ενδιαφέρον στην κοινότητα, ως έναν πολλά υποσχόμενο τόπο έκτισης των ποινικών κυρώσεων. Έτσι λοιπόν οι κοινοτικές κυρώσεις βρέθηκαν στο προσκήνιο του ενδιαφέροντος, καθώς είναι σε θέση να δώσουν λύση στο μεγάλο πρόβλημα του υπερπληθυσμού των φυλακών, το οποίο είναι και ιδιαίτερα κοστοβόρο για τις εκάστοτε κυβερνήσεις, ενώ παράλληλα δεν συνοδεύονται από τις ιδιαίτερα επώδυνες συνέπειες που συνοδεύουν τις ποινές φυλάκισης.

Στο παραπάνω πλαίσιο, ο θεσμός της ηλεκτρονικής επιτήρησης έκανε την εμφάνισή του προκειμένου να δώσει αξιόπιστες λύσεις στο πολύπλοκο ζήτημα της αποτελεσματικής αντιμετώπισης του εγκλήματος, προσφέροντας μια πιο συμφέρουσα οικονομική λύση στο κράτος, η οποία ταυτόχρονα παρέχει πιο ανθρώπινες συνθήκες έκτισης ποινής -σε σχέση με την ποινή φυλάκισης- και παράλληλα καθησυχάζει το αίσθημα ανασφάλειας των πολιτών, διαβεβαιώνοντάς τους ότι η επιτήρηση των δραστών και των υπόπτων είναι συνεχής και αδιάκοπη.

Ωστόσο, από την παραπάνω ανάλυση κατέστη σαφές ότι τα ζητήματα γύρω από την ηλεκτρονική επιτήρηση είναι πολυδιάστατα και σύνθετα. Αναμφισβήτητα στις θετικές εκφάνσεις της εφαρμογής του συγκεκριμένου μέτρου, πρωτοστατεί η δυνατότητα για ομαλότερη και αμεσότερη αποκατάσταση των σχέσεων του δράστη με τους οικείους του αλλά και με την ευρύτερη κοινωνία. Το δικαίωμα για κοινωνική επανένταξη επανέρχεται στο προσκήνιο, σαν αποτέλεσμα της αναζωπύρωσης των συζητήσεων σχετικά με το «αναμορφωτικό ιδεώδες» και αφορά στην εξάλειψη των συνεπειών του

εγκλεισμού και την επανασύνδεση του δράστη με το ελεύθερο κοινωνικό περιβάλλον από το οποίο έχει αποκοπεί.

Ως ένα βαθμό η επιβολή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης κατορθώνει να ξαναφέρει κοντά τον δράστη με τα πρόσωπα της οικογένειας του ενώ δύναται να του προσφέρει την ευκαιρία για εργασιακή αποκατάσταση. Άλλωστε όπως ήδη έχουμε επισημάνει οι παράγοντες που παίζουν καθοριστικό ρόλο στην αποφυγή της υποτροπής είναι η ύπαρξη σταθερότητας σε οικογενειακό και εργασιακό επίπεδο. Επιπλέον, στις περιπτώσεις που το συγκεκριμένο μέτρο επιβάλλεται αντί της προφυλάκισης ή ως κύρια ποινή, συμβάλλει στην αποφυγή της διατάραξης της κοινωνικής ζωής του δράστη, ενώ παράλληλα τον προστατεύει από την συναναστροφή με άλλους παραβάτες, γεγονός αναπόφευκτο, εάν η ποινή του ήταν στερητική της ελευθερίας.

Παρ' όλα αυτά πρέπει να αναφέρουμε και την άποψη ότι, η ηλεκτρονική επιτήρηση ως εναλλακτική μορφή ποινικής κύρωσης «παραπέμπει σε ένα καινοφανές τιμωρητικό πρόσταγμα, του οποίου όμως η υλοποίηση περνά και πάλι μέσα από τη στέρηση ή το δραστικό περιορισμό της ελευθερίας του ατόμου».³⁷⁸ Υπό αυτή την άποψη η ηλεκτρονική επιτήρηση εγκυμονεί κινδύνους στον βαθμό που διακατέχεται από έννοιες τιμωρητικές και εξουδετερωτικές. Τα πράγματα δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο όταν το συγκεκριμένο μέτρο έχει σαν στόχο να επαναπροσδιορίσει τα όρια ανάμεσα στην ελεύθερη κοινωνία και τη φυλακή, διευρύνοντας το πεδίο εφαρμογής του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος δεν περιορίζεται πλέον εντός των τοιχών της φυλακής και της στέρησης της ατομικής ελευθερίας που αυτή (φυλακή) συνεπάγεται, αλλά λαμβάνει και τη μορφή του «κοινωνικοποιημένου εγκλεισμού»³⁷⁹, σύμφωνα με τον οποίο η στερητική της ελευθερίας ποινή μετατρέπεται σε μέτρο ασφαλείας και μεταφέρεται από τη φυλακή στην οικία.

Επομένως, το πανοπτικό μοντέλο που χαρακτηρίζεται από τον διαρκή και αόρατο έλεγχο, αποδεσμεύεται από τα στενά όρια της φυλακής και επεκτείνεται στην ευρύτερη ελεύθερη κοινωνία, με το ηλεκτρονικό βραχιολάκι να αντικαθιστά τα κάγκελα της φυλακής και να καθιστά ασαφή τα όρια ανάμεσα στην ιδιωτική και στην δημόσια σφαίρα.

³⁷⁸ Παπαθεοδώρου Θ., οπ.π.υποσ. 309, σελ. 932

³⁷⁹ Στο ίδιο, σελ. 932

Σε όλα τα παραπάνω πρέπει να προσθέσουμε τη δυσπιστία της κοινής γνώμης, αναφορικά με την εφαρμογή εξωιδρυματικών κυρώσεων, η οποία προκύπτει από την ελλιπή ενημέρωσή του «σχετικά με τους επιδιωκόμενους στόχους» αυτών των κυρώσεων. Οι πολίτες δεν αντιλαμβάνονται τις εναλλακτικές της φυλάκισης ποινές ως αρκετά τιμωρητικές, αλλά αντιθέτως τείνουν να τις θεωρούν εξαιρετικά επιεικείς. Ίσως αυτός να είναι ένας από τους λόγους που οι δικαστές διστάζουν να επιλέξουν την εφαρμογή αυτών των κυρώσεων.

Σε αυτό το σύνθετο πλαίσιο η έννοια της κοινωνικής επανένταξης των δραστών βρίσκει πολλά εμπόδια. Σαφώς, παρά την αρνητική κριτική που δέχεται το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης, παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα, ικανά να συμβάλλουν στην επανασύνδεση των δραστών με τον κοινωνικό ιστό, ή ικανά να αποτρέψουν την απότομη αποκοπή του από αυτόν. Η ηλεκτρονική επιτήρηση για πολλούς λόγους που ήδη έχουν αναφερθεί στην παρούσα εργασία, είναι προτιμότερη από την φυλακή, αρκεί να λαμβάνει υπόψη το σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων των δραστών που υποβάλλονται στο εν λόγω μέτρο, αλλά και των οικείων τους. Επιπλέον, πρέπει να επιλέγεται ως εναλλακτικό της φυλάκισης μέτρο και να μην επιβάλλεται έναντι ηπιότερων ποινών κοινοτικού χαρακτήρα.

Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η ηλεκτρονική επιτήρηση και τα λοιπά τεχνολογικά επιτεύγματα, δεν αποτελούν από μόνα τους καμία «μαγική συνταγή», ικανή να «δώσει τελειωτικές και αδιαμφισβήτητες λύσεις στη μάχη κατά του εγκλήματος»³⁸⁰. Το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης, όπως άλλωστε και κάθε άλλο τεχνολογικό επίτευγμα, αποτελεί ένα εργαλείο το οποίο από μόνο του δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «καλό» ή «κακό». Καλός ή κακός είναι ο τρόπος με τον οποίο θα χρησιμοποιηθεί και ο σκοπός στον οποίο αποβλέπει η χρήση του.

Ορμώμενοι λοιπόν από το παραπάνω επιχείρημα είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι απλώς και μόνο η εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης δεν επαρκεί για να επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Κρίνεται απαραίτητος ο συνδυασμός πολλών παραγόντων για την επιτυχή κοινωνική επανένταξη των πρώην κρατουμένων, η οποία δεν ωφελεί μόνο τον ίδιο το δράστη, αλλά και την οικογένειά του, το κράτος, καθώς και την ευρύτερη κοινωνία.

³⁸⁰ Ζημιανίτης Δ., οπ.π.υποσ. 154, σελ. 465

Επομένως, θεωρούμε απαραίτητη, μαζί με την εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης την παράλληλη θεραπευτική υποστήριξη των παραβατών που τη χρειάζονται, προκειμένου να ανακτήσουν τη χαμένη ψυχολογική τους ισορροπία και να βελτιώσουν τις προσωπικές τους δεξιότητες, ώστε να επανενταχθούν ομαλά στο κοινωνικό σύνολο μετά την έκτιση της ποινής τους.

Επιπλέον, κρίνεται αναγκαία η πρόβλεψη για την επαγγελματική αποκατάσταση των δραστών, που θα τους καταστήσει ενεργούς πολίτες, χρήσιμους στην κοινωνία και θα συμβάλει στην τόνωση της αυτοπεποίθησής τους και στην αποτροπή από την τέλεση νέων παραβάσεων. Το πλεονέκτημα της ελευθερίας κινήσεων, υπό όρους και εντός πλαισίου νόμιμης δραστηριότητας, που προσφέρει η ηλεκτρονική επιτήρηση, φαντάζει ιδανικό για την επαγγελματική επανένταξη των πρώην κρατουμένων. Ωστόσο, ο φόβος και το αίσθημα ανασφάλειας των πολιτών είναι ικανά να αποτρέψουν τον εκάστοτε ιδιώτη να προσλάβει στην επιχείρησή του έναν πρώην κρατούμενο, ακόμα και γνωρίζοντας ότι ο τελευταίος τελεί υπό ηλεκτρονική επιτήρηση. Επομένως, το ίδιο το κράτος πρέπει να αναλάβει την ευθύνη της επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης των πρώην κρατουμένων και να προνοήσει για την μετέπειτα επαγγελματική τους αποκατάσταση, είτε φροντίζοντας για το διορισμό τους σε κρατικούς φορείς, είτε ενισχύοντας την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Κατ' αυτό τον τρόπο και δείχνοντάς τους εμπιστοσύνη, το κράτος δίνει το έναυσμα στην ευρύτερη κοινωνία να τους αποδεχτεί ως ισότιμα πλέον μέλη.

Τέλος, θεωρούμε απαραίτητη τη σωστή και εμπειριστατωμένη ενημέρωση των πολιτών σχετικά με την εφαρμογή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης, συμπεριλαμβανομένων των θετικών αλλά και των αρνητικών της διαστάσεων, έτσι ώστε να αποκτήσουν μια ολοκληρωμένη γνώση αναφορικά με το εν λόγω μέτρο και να μην εκδηλώνουν ακραίες αντιδράσεις λόγω άγνοιας. Η σωστή ενημέρωση των πολιτών σχετικά με την ηλεκτρονική επιτήρηση αλλά και τις υπόλοιπες μορφές που λαμβάνει η σωφρονιστική πολιτική του εκάστοτε κράτους, από ειδικούς επιστήμονες και απο μέλη των αρμόδιων φορέων άσκησης της ποινικής δικαιοσύνης και όχι από τα Μ.Μ.Ε., δύναται να πληροφορήσει επαρκώς και να αποτρέψει την πιθανή «δαιμονοποίηση» των αλλαγών σε επίπεδο ποινικών πρακτικών.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξιάδης Σ., *Σωφρονιστική*, Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1997
- Αλεξιάδης Σ., «Δικαιώματα του Ανθρώπου και Αντεγκληματική Πολιτική», *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, Τόμος 21, Ειδικό Τεύχος, 2001
- Αναγνωστάκη Μ., «Η παροχή κοινωφελούς εργασίας: Πορίσματα έρευνας πεδίου για την εφαρμογή του μέτρου στον νομό Ηλείας», στο Κουράκης Ν,
- Αναγνωστάκη Μ., «Εναλλακτικά μέτρα και ποινές στην ελληνική ένομη τάξη υπό συγκριτικό πρίσμα», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα : http://www.academia.edu/11727740/%CE%95%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%BC%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%B1_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AD%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B7_%CF%84%CE%AC%CE%BE%CE%B7_%CF%85%CF%80%CF%8C_%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CF%80%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1 , (τελευταία επίσκεψη: 15/5/2015)
- Αντωνοπούλου Μ. Ν., *Οι Κλασικοί της Κοινωνιολογίας, Κοινωνική Θεωρία και Νεότερη Κοινωνία*, Σαββάλας, Αθήνα, 2008
- Αρτινοπούλου Β., *Επανορθωτική Δικαιοσύνη, Η πρόκληση των σύγχρονων δικαικών συστημάτων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010
- Βογιατζή Π., «Τα εναλλακτικά της κράτησης μέτρα στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 173, Έτος 17^ο, 2014, σελ. 59, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: <http://www.nbonline.gr/journals/6/volumes/288/issues/1249/lemmas/4876173>

- Γιοβάνογλου Σ., «Εγκλεισμός στη φυλακή, επανένταξη στην κοινωνία και εγκληματολογικές αναζητήσεις στην ύστερη νεωτερικότητα», *Εγκληματολογία*, Τεύχος 2, Έτος 2^ο, 2012, σελ. 49, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: http://www.nbonline.gr/journals/63/volumes/255/issues/1129/lemmas/486956_0
- Γιοβάνογλου Σ., «Η ενσωμάτωση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στα διεθνή κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής για τους ανηλίκους», *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 97, έτος 9^ο, 2006
- Γιοβάνογλου Σ., *Θεσμικά Προβλήματα της Κοινωνικής Επανένταξης των Αποφυλακισθέντων*, Σειρά: Κοινωνική Αρωγή και Ποινική Δικαιοσύνη, Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006
- Γογούση Φ. «Εμπειρισμός, ρεαλισμός και αποκλεισμός. Τα προγράμματα κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισθέντων», στο *Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η Επιστήμη της Εγκληματολογίας*, Τιμητικός Τόμος για τον Ιάκωβο Φαρσεδάκη, Τόμος Ι, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011
- Γραμματικούδης Δ.Χ., «Προβλήματα από τις σχέσεις εγκληματία – θύματος», *Νομικό Βήμα*, τόμος 35, 1987
- Δασκαλάκης Η., *Μεταχείριση Εγκληματία*, Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985
- Ζαγούρα Π., Η ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων μετά το νόμο 4322/2015: Τα κύρια σημεία με μια ματιά, *Επιμελούμαι*, Τρίμηνη Έκδοση Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίων Ανηλίκων, Περίοδος Γ΄- Τεύχος 8, Μάιος-Ιούνιος-Ιούλιος 2015
- Ζαραφονίτου Χ., Τσουραμάνη Χ., *Εγκληματολογία: Διδασκαλία και Έρευνα στην Ελλάδα. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου*, Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ. 361-391, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: http://www.academia.edu/11727875/%CE%97_%CF%80%CE%B1%CF%81_%CE%BF%CF%87%CE%AE_%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CF%86%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%8D%CF%82_%CE%B5_%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%A0%CE%BF%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82_%CF%80%CE%B5%CE%B4%CE%AF%CE%BF%CF%85_%CE%B3%

[CE%B9%CE%B1 %CF%84%CE%B7%CE%BD %CE%B5%CF%86%CE %B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CE%AE %CF%84%CE%BF %CF%85 %CE%BC%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%85 %CF %83%CF%84%CE%BF %CE%9D%CE%BF%CE%BC%CF%8C %CE%97 %CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1%CF%82](#), (τελευταία επίσκεψη: 15/5/2015)

- Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004
- Ζαραφονίτου Χ., *Η Εγκληματολογία Απέναντι στις Σύγχρονες Προκλήσεις*, σελ. 122-123, διαθέσιμο στο : <http://criminology.panteion.gr/attachments/article/203/%CE%91%CF%80%CE%BF%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7.pdf>
- Ζαραφονίτου Χ., *Τιμωρητικότητα: σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα,
- Ζημιανίτης Δ., «'Μεταμοντέρνες Ποινές'»: Η Ηλεκτρονική Επιτήρηση», *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 1, Έτος 1^ο, 1998
- Καρανίκας Δ., *Σωφρονιστική*, Τόμος Α', Θεσσαλονίκη, 1948
- Καρανίκας Δ., *Σωφρονιστική*, Τόμος Β', Θεσσαλονίκη, 1950
- Κουλούρης Ν. Κ., *Η Κοινωνική Επανάταξη της Φυλακής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2009
- Κουράκης Ν. Ε., *Η Ποινική Καταστολή Μεταξύ Παρελθόντος και Μέλλοντος*, Σάκκουλα, 2^η Έκδοση, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985
- Κουράκης Ν. Ε., *Η Ποινική Καταστολή Μεταξύ Παρελθόντος και Μέλλοντος*, Σάκκουλα, 5^η Έκδοση, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2009
- Κουράκης Ν. Ε., «Ο θεσμός του κατ'οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, εισαγωγή και κριτική προσέγγιση, ιδίως μετά τη θέσπιση του Ν. 4205/2013», *Ποινικά Χρονικά*, Τεύχος 5, 2015

- Λάζος Γ., *Κριτική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2007
- Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος*, Παπαζήση, Αθήνα, 1994
- Λαμπροπούλου Ε., *Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου*, Κριτική, Αθήνα, 2001
- Μαγγανάς Α., «Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης κοινωνικής ειρήνης», *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2000, τεύχος 27, έτος 3^ο
- Μαγγανάς Α., Λάζος Γ., *Ο Ποινικός Κώδικας για τον Πολίτη, Μια επιλογή παραδειγμάτων*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1998
- Μαγγανάς Α., Λάζος Γ., Σβουρδάκου Δ., *Η Εγκληματολογία από τα Κάτω*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008
- Μανωλεδάκης Ι., «Κοινωνία της Διακινδύνευσης: Μεταξύ Ασφάλειας και Ελευθερίας», στο Ανθόπουλος Χ., Κοντιάδης Ξ., Παπαθεοδώρου Θ., *Ασφάλεια και Δικαιώματα στην Κοινωνία της Διακινδύνευσης*, Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2005
- Μαργαρίτης Λ. Παρασκευόπουλος Ν., *Θεωρία της Ποινής (θεωρία, νομολογία, εφαρμογή στην πράξη)*, Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1984
- Μπουγαδή Σ., «Οι σύγχρονες τάσεις του εγκλησμού: Από το αναμορφωτικό ιδεώδες της δεκαετίας του '70 στη σημερινή κατάσταση», *Ποινική Δικαιοσύνη & Εγκληματολογία*, Τεύχος 1., Έτος 2^ο, 2010
- Νικολόπουλος Γ., *Διακρατικές μετακινήσεις κρατουμένων και κοινωνική επανένταξη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014
- Νικολόπουλος Γ. Π., *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής: Το 'πρόγραμμα της Χάγης' και η εφαρμογή του*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008
- Νικολόπουλος Γ. Π., « 'Πέρα από το κράτος': Όψεις και αντινομίες του ευρωπαϊκού κοινωνικού ελέγχου», στο Τμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, Τόμος ΙΙ, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 1131
- Νικολόπουλος Γ. Π., «Φυλακή και Τοπική Κοινωνία, από τη "Σωφρονιστική" Μεταρρύθμιση στα Τοπικά Κοινωνικά Δίκτυα», *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, Τεύχος 11-16, 1993-1995
- Νικολόπουλος Γ.Π., «Ο Εγκληματολόγος ως Επαγγελματίας της Κοινωνικής Επανένταξης», στο *Το Επάγγελμα του Εγκληματολόγου Σήμερα: Προκλήσεις και Προοπτικές*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012

- Νικολόπουλος Γ. Π., «Το ζήτημα της επαγγελματικής επανένταξης των πρώην καταδίκων: Θεωρητικές επισημάνσεις, ερευνητικά πορίσματα και κοινωνικές δράσεις», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τ. 118 Γ', 2005
- Παπαθανασόπουλος Ε., «Κατ'οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική επιτήρηση. Μετεξέλιξη του Πανοπτικού σχήματος», *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, 1990-1992
- Παπαθεοδώρου Θ. Π., *Επιτηρούμενη Δημοκρατία, Η ηλεκτρονική παρακολούθηση των πολιτών στην κοινωνία της διακινδύνευσης*, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2009
- Παπαθεοδώρου Θ. Π., «Η ηλεκτρονική επιτήρηση ως εναλλακτικό μέτρο έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών: Το παράδειγμα του γαλλικού νόμου 97-1159 της 19.12.1997», *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 1, Έτος 1^ο, 1998
- Παπαθεοδώρου Θ. Π., «Κυβερνητική της ασφάλειας και σύγχρονες πολιτικές πρόληψης του εγκλήματος στην Ελλάδα», στο *Μελέτες Ποινικού Δικαίου – Εγκληματολογίας – Ιστορίας του Εγκλήματος*, Τιμητικός Τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη, Τόμος ΙΙ, Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007
- Σπινέλλη Κ., Σίψας Θ., *Λεξικό για το Αμερικανικό Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης*, Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011
- Σπινέλλη Κ.Δ., *Εγκλημα και Θύμα, ζητήματα και προτεραιότητες για μια θυματολογική πολιτική με αφορμή τη Διακήρυξη του ΟΗΕ για τα θύματα*, Ανάτυπο από τον Τιμητικό Τόμο : «Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκια», τόμος Β', Αθήνα – Κομοτηνή, Σάκκουλα, 1986
- Σπυρόπουλος Φ. Χ., «Συνδιαλλαγή δράστη – θύματος, στα πλαίσια της Αποκαταστατικής και Συμφιλιωτικής Δικαιοσύνης, οι ‘κατα παρέκκλιση’ διαδικασίες και η αποκαταστατική – συμφιλιωτική δικαιοσύνη, Ιστορική και δογματική προσέγγιση, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα : <http://old.law.uoa.gr/crime-research/syndiallagi.pdf>
- Τάκης Α., «Αποκαταστατική ποινική δικαιοσύνη στην ΕΕ: Κρατική αποζημίωση για τα θύματα εγκληματικών ενεργειών και η Οδηγία 2004/80 του Συμβουλίου της ΕΕ», *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 98, έτος 9^ο, 2006
- Τσήτσουρα Α., «Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική», *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τευχ. 1, Ιούνιος 1988
- Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005

- Φαρσεδάκης Ι. Ι., *Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005
- Χάιδου Α., *Το Σωφρονιστικό Σύστημα, Ζητήματα Θεωρίας και Πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Albrecht H., *Εξελίξεις στον σύγχρονο σωφρονισμό : Φυλακή και εγκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες*, (μτφρ : Σεράσης Τ.), στο Χάιδου Α., *Το σωφρονιστικό σύστημα, ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002
- Ancel M., *Η Νέα Κοινωνική Άμυνα*, (μτφρ: Σαγκουνίδου-Δασκαλάκη Η.), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995
- Black M., Smith R. G., “Electronic Monitoring in the Criminal Justice System”, *Trends and Issues in Crime and Criminology*, n. 254, Australian Institute of Criminology, Canberra, 2003
- Bottomley A. K., «Εγκλημα και Ποινική Δικαιοσύνη στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα: ”Αυστηροί με το έγκλημα – Αυστηροί με τα αίτια του εγκλήματος”»; (μτφρ.: Καρανικόλας Γ.), *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος , Έτος 5^ο, 2002
- Cavadino M., *Penology*, στο McLaughlin E., Newburn T., *The Sage Handbook of Criminological Theory*, Sage, London, 2010
- Cavadino M., Dignan J., *The Penal System: An Introduction*, Sage, 4th edition, London, 2007
- Cohen S., “The punitive city: notes on the dispersal of social control”, *Contemporary Crises*, 3, 1979
- Cohen S., «Κοινοτικός έλεγχος: Απομυθοποίηση ή επαναβεβαίωση»; (μτφρ. και εισαγωγή: Σεράσης Τ.), *Σύγχρονα Θέματα*, Τεύχος 41-42, Περίοδος Β’, 1990
- Craib I., *Σύγχρονη Κοινωνική Θεωρία, Από τον Πάρσονς στον Χάμπερμας*, Ελληνικά Γράμματα, (μτφρ.: Τζιαντζή Μ., Λέκκας Π. Ε.), Αθήνα, 2000
- Durnescu I., “Some Reflections on Community Sanctions and Measures in Europe”, *Journal of Criminal Justice and Security*, Varstvoslovje, No 4, 2009, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: <http://www.fvv.um.si/Varstvoslovje/Articles/vs-2009-4-Durnescu.pdf> , (τελευταία επίσκεψη: 15/5/2015)
- European Parliament, Scientific and Technological Options Assessments (STOA), *Prison Technologies: an appraisal of technologies of political control*, Luxembourg, 2000

- Feeley M., Simon J., “The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and Implications”, *Criminology*, Vol. 30, N. 4, 1992
- Fussey P. “An Interrupted Transmission? Processes of CCTV , implementation and the impact of human agency, *Surveillance and Society*, Vol. 4, N. 3, 2007
- Garland D., «Foucault’s “Discipline and Punish”-An Exposition and Critique», *American Bar Foundation*, Vol. 11, N. 4, 1986, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: <http://sociology.sunimc.net/html/edit/uploadfile/system/20100905/20100905011143451.pdf>
- Garland D., ‘The culture of high crime societies’, *British journal of Criminology*, Vol. 40, 2000, p. 350
- Giddens A., *Κοινωνιολογία*, (μτφρ: Τσαούσης Δ. Γ.), Gutenberg, Αθήνα, 2002
- Giddens A., *Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας*, (μτφρ: Μερτίκας Γ.), Κριτική, Αθήνα, 2^η Έκδοση, 2014
- Goold B. J., “Public Area Surveillance and Police Work: the impact of CCTV on police behavior and autonomy, *Surveillance and Society*, Vol. 1, N. 2, 2003
- Grabosky P., “Technology & Crime Control”, *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, N.78, Australia, 1998
- Haggerty K. D., “Technology and Crime Policy, Reply to Michael Jacobson”, *Theoretical Criminology*, Nol. 8, N. 4, Sage, 2004
- Haggerty K. D., Wilson D., Smith G. J. D., “Theorizing Surveillance in crime control”, *Theoretical Criminology*, Sage, Vol. 15, N. 3, 2011
- Harcourt B. E., *The Illusion of Free Markets, Punishment and the Myth of Natural Order*, Harvard University Press, Cambridge, 2011
- Haverkamp R., *Implementing Electronic Monitoring: A Comparative, Empirical Study on Attitudes towards the Measure in Lower Saxony/Germany and Sweden*, Max Planck Institute, Freiburg, 2003
- Hillyard P., Sim J., Tombs S., Whyte D., “Leaning a ‘Stain upon the Silence’, Contemporary Criminology and the Politics of Dissent”, *British Journal of Criminology*, Vol. 44, N. 3, 2004
- Hucklesby A., “Vehicles of desistance? The impact of electronically monitored curfew orders”, *Criminology & Criminal Justice*, Sage, Vol. 8, N. 1, 2008
- John Howard Society of Alberta, *Electronic Monitoring*, Edmonton, 2000

- Jones T., Newburn T., “Three Strikes and You’re Out, Exploring Symbol and Substance in American and British Crime Control Politics”, *British Journal of Criminology*, Vol. 46, 2006
- Kazemian L., McCoy C., Sacks M., “Does law matter? An old law confronts the New Penology”, *Punishment & Society*, vol. 15, n. 1, Sage, 2012
- Killias M., Gillieron G., Kissling I., Villettaz P., “Community Service Versus Electronic Monitoring-What Works Better? Results of a Randomized Trial”, *British Journal of Criminology*, Vol. 50, 2010
- Koulouris N., Aloskofis W., “Prison Conditions in Greece”, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
http://www.prisonobservatory.org/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=118
- Kury H., “Attitudes to Punishment (Punitivity) – Results and Methodological Problems”, στο *Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η Επιστήμη της Εγκληματολογίας*, Τιμητικός Τόμος για τον Ιάκωβο Φαρσεδάκη, Τόμος II, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011
- Landreville P., «Από την κοινωνική ένταξη στη διαχείριση των κινδύνων; Οι πολιτικές και οι πρακτικές στο κεφάλαιο των ποινών», (μτρφ: Μαγγανάς Α.), *Ποινική Δικαιοσύνη*, Τεύχος 87, Έτος 8^ο, 2005
- Marx G., “Technology and Social Control: The Search for the Illusive Silver Bullet”, in *the International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, 2001
- Mauer M., “Comparative International Rates of Incarceration: An Examination of Causes and Trends”, 2003, σελ. 6, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα:
<http://proxy.baremetal.com/november.org/stayinfo/breaking/Incarceration.pdf>
- Mavris M., Koulouris N., Anagnostaki M., “Probation in Europe: Greece”, Confederation of European Probation, January 2015
- McLaughlin E., Muncie J., *The Sage Dictionary of Criminology*, Sage, London, 2001
- McMahon M., “«Net Widening» : Vagaries in the Use of a Concept, *British Journal of Criminology*, Vol. 30, N. 2, 1990
- Mcneill F., “Community Sanctions and European Penology”, in Daems T., Smit D., Snacken S., *European Penology?*, Hart, Oregon, 2013

- Morgensten C., Larrauri E., “European Norms, Policy and Practice”, in McNeill F., Beyens K., *Offender Supervision in Europe*, Palgrave Macmillan, 2013
- Nellis M., *Standards and Ethics in Electronic Monitoring, handbook for professionals responsible for the establishment and the use of Electronic Monitoring*, Council of Europe, June 2015, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: http://www.coe.int/t/dgi/criminallawcoop/Presentation/Documents/Handbook%20Standards%20-%20Ethics%20in%20electronic%20monitoring_ENG.pdf
- Nellis M., “Survey of Electronic Monitoring (EM) in Europe: Analysis of Questionnaires 2013”, European Committee on Crime Problems, Council of Penological Co-operation, Council of Europe 2013, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: http://www.europris.org/resources_package/report-mike-nellis-survey-of-electronic-monitoring-in-europe/
- Nellis M., “Electronic monitoring: towards integration into offender management?”, in McNeill F., Raynor P. and Trotter C., *Offender Supervision: New directions in theory, research and practice*, Routledge, London and New York, 2012
- Paterson C., “«Street-level Surveillance» : Human Agency and the Electronic Monitoring of Offenders”, *Surveillance & Society*, Vol. 4, N. 4, 2007
- Pratt J., Brown D., Hallsworth S., (eds), *The New Punitiveness: Trends, Theories, Perspectives*, Willan, Cullompton, 2005
- Ryan M., “Engaging with punitive attitudes towards crime and punishment. Some strategic lessons from England and Wales”, in Pratt J., Brown D., Hallsworth S., (eds), *The New Punitiveness: Trends, Theories, Perspectives*, Willan, Cullompton, 2005
- Saint-Germain M. A., Calamia R. A., “Three strikes and you’re in: a streams and windows model of incremental policy change”, *Journal of Criminal Justice*, Vol. 24, N. 1, 1996
- Schinkel M., “Punishment as moral communication: The experiences of long-term prisoners”, *Punishment & Society*, vol. 16, n. 5, Sage, 2014
- Sparks R., ‘Prisons, punishment and penalty’, in McLaughlin E., Muncie J., *Controlling Crime*, Sage, London, 2002

- Thumala A., Goold B., Loader I., “Trackind Devices: On the reception of a novel security good”, *Criminology & Criminal Justice*, Sage, Vol. 15, N. 1, 2015
- United Nations Office on Drugs and Crime. Custodial and Non-custodial Measures, Alternatives to integration. Criminal Justice Assessment Toolkit, United Nations: New York, 3, 2006, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/cjat_eng/3_Alternatives_Incarceration.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime. Custodial and Non-custodial Measures, Social Re-integration. Criminal Justice Assessment Toolkit, United Nations: New York, 4, 2006, διαθέσιμο και στην ιστοσελίδα: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/cjat_eng/4_Social_Reintegration.pdf
- Wacquant L., *Οι φυλακές της μιζέριας*, (μτφρ. Διαμαντάκου Κ.), Πατάκη, Αθήνα, 2001
- Yar M., Penna S., “Between Positivism and Post-Modernity? Critical Reflections on Jock Young’s The Exclusive Society”, *British Journal of Criminology*, 44, 2004

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=kgof-6zD3tU%3D&tabid=132>
- <http://www.forin.gr/laws/law/3045/hlektronikh-epithrhsh-upodikwn-katadikwn-kai-kratoumenwn-se-adeia-kai-alles-diatakseis>
- <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282014%294&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FD864&BackColorLogged=FDC864>
- <http://www.protothema.gr/greece/article/432685/nikos-romanos-i-istoria-enos-paidiou-pou-agriepse-noris/>
- <http://diaskepsi.gr/wp-content/uploads/2015/05/2-nomothetiko-plaisio2.pdf>
- http://www.ministryofjustice.gr/site/Portals/0/uploaded_files/uploaded_11/PD_62-2014.pdf
- http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf
- http://www.onisimos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=19
- <http://arsis.gr/>
- http://www.oaed.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=263:2011-11-28-13-48-54&catid=54&Itemid=628&lang=el
- <http://www.prisonstudies.org/>
- http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/wppl_10.pdf
- <http://www.prisonobservatory.org/>